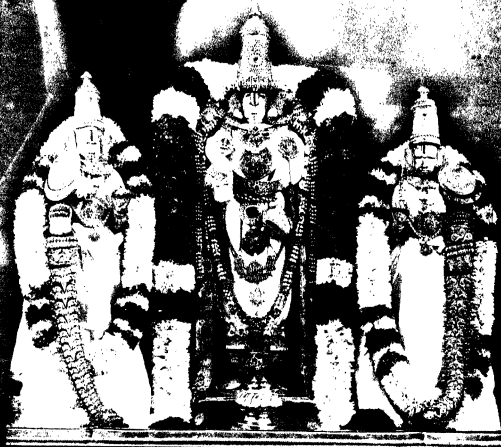

తెలుగు మొఱ్ఱులు

(వ్యాసంపుటి)

రచయిత

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

ప్రచురణ

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

తిరుపతి

(శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి 120 వ జయంతి ప్రచురణము)

తెలుగు మెఱుంగులు

(వ్యాససంపుటి)

కర్త

శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రి

శ్రీమాన్ వేటూరిప్రభాకరశాస్త్రి వాఙ్మయపీఠము
'శ్వేత' భవనము
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు
తిరుపతి ఆంధ్రప్రదేశ్

తెలుగు మెఱుగులు

రచయిత : **శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రి**

చతుర్థ ముద్రణము : ఫిబ్రవరి 2008

శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రి 120 వ జయంతి సందర్భముగా

ప్రతులు : 1000

ప్రకాశకులు

శ్రీ కె.వి. రమణాచారి, ఐ.ఐ.ఎస్.,

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

తిరుపతి

డి.టి.పి.

యూనివర్సిటీ జెరాక్స్

ప్రకాశం రోడ్డు, తిరుపతి

ఫోన్ : 2261515

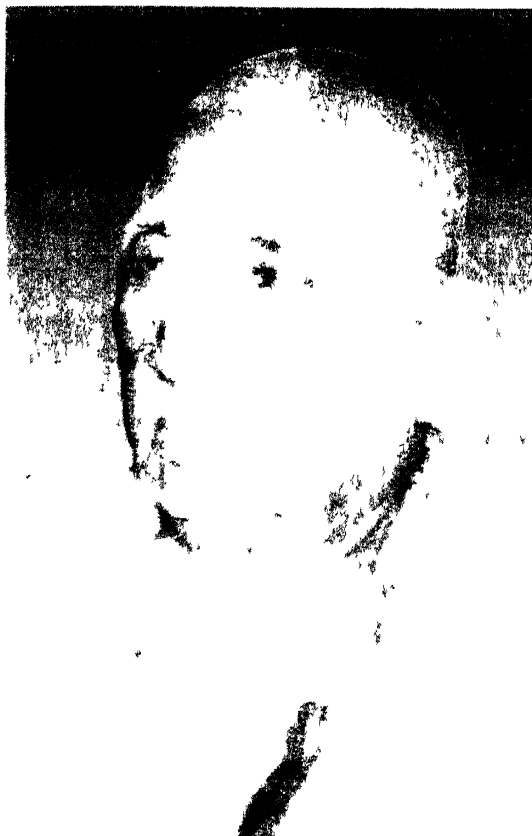
ముద్రణము

తిరుమల తిరుపతి

దేవస్థాన ముద్రణాలయము

తిరుపతి

వీ. ప్రభాకర శాస్త్రి

కృతజ్ఞతలు

శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రిగారివాఙ్మయవ్యాసముల నన్నిటిని బృహత్సంపుటంగా - శ్రీప్రభాకరసంపూర్ణగ్రంథావళిలో భాగముగా ప్రకటించుటకంటే పూర్వము ఎంతో కాలముగా విజ్ఞపారకలోక మెదురుచూస్తున్న 'తెలుగు మెఱుగులు', 'మీగడ తఱకలు', 'సింహాపలోకనము, మున్నగు గ్రంథములను తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము పాలకమండలి వారితీర్మానముసంఖ్య 269, తేది. 25.07.2007 మేరకు రూపుదిద్దుకొన్న శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రివాఙ్మయపీఠమువారు శ్రీప్రభాకరసంపూర్ణ గ్రంథావళి ప్రకటనకు పూనుకోవడము తెలుగువారు హర్షించే విషయము. అశేష పారకలోకము నలరించిన శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రిగారి "తెలుగు మెఱుగులు" ఇప్పుడు మీ ముందున్నది.

ఇదే క్రమంలో శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రిగారి వాఙ్మయ రచన లన్నీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము వారి నిర్వహణమున అసతికాలంలోనే వడివడిగా వెల్లడి కాగల వని సమ్మతమైనది. శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రి గారి వాఙ్మయామృతధారను గ్రోలనివారు, కలియుగ ప్రత్యక్ష కులదైవమైన శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామివారి కృపావర్షధారలో తడియునివారు మన దేశమున లేరంటే ఆశ్చర్యము లేదు.

శ్రమసాధ్యమైన గ్రంథముద్రణ భారాన్ని ఇతరసహాయ నిరపేక్షంగా సమర్థంగా పర్యవేక్షించిన శ్రీవేటూరిప్రభాకరవాఙ్మయ పీఠనిర్వాహకులను హృదయపూర్వకంగా అభినందిస్తున్నాము. ప్రత్యేకంగా మా విన్నప మాలించి పవిత్రమైన ఈ బృహత్తరకార్యభారాన్ని కర్తవ్యంగా భావించి తలకెత్తుకొన్న తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము పాలకమండలివారి ఔదార్యాన్నీ శ్రీకార్యనిర్వహణాధికారుల సౌజన్యాన్నీ కొనియాడుతున్నాము. పాఠకలోకం నోచుకొన్న ఈ భాగ్యానికి వారి నభినందిస్తున్నాము. పాఠకుల ప్రోత్సాహమే అందరికీ ఆనందము.

- డా॥ కె.డి.వి. (ప్రకాశక) -

హైదరాబాద్

29.01.08

(డా॥ వేటూరితీర్థపాదమూర్తి)

శ్రీ వేటూరిప్రభాకరశాస్త్రి స్మారకట్రస్తు పూర్వాధ్యక్షుడు.

ఓం నమో వేంకటేశాయ

ముందుమాట

ఘామన కరుణాకరరెడ్డి

27.01.2008.

అధ్యక్షులు

తి.తి.దేవస్థానపాలకమండలి,

తిరుపతి.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానాలు చేపట్టి, పురోగమిస్తున్న అనేక సామాజిక, సాహిత్య, తాత్విక, భక్తి, ధార్మిక ప్రచార కార్యక్రమాలు ప్రజల్లో నూతనోత్తేజాన్ని పెంపొందింప జేస్తున్నాయి. ఈ మార్గంలో రామాయణ భారత భాగవతాదిగ్రంథాల్ని వివరణాత్మకంగా సామాన్యప్రజలకు సైతం అర్థమయి, అందుబాటులో ఉండేవిధంగా ప్రచురిస్తున్నాము.

అన్నమయ్య, వెంగమాంబ సాహిత్యాన్ని విశేషంగా ప్రజలవద్దకు తీసుకువెళ్లేందుకు శతధా కృషి చేస్తున్నాము. ప్రాచీనసాహిత్యంలో, నవీన సాహిత్యంలో ధార్మికాంశాలు విశేషంగా ఉన్నవాటిల్ని నేరుగానూ, ఆర్థిక సహాయం అందించడం ద్వారానూ ప్రచురిస్తున్నాము.

ఈ మధ్య “శ్రీమాన్ వేటూరిప్రభాకరశాస్త్రివాఙ్మయపీఠాన్ని” శ్వేతలో నెలకొల్పి, శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారి సాహిత్యాన్నీ, అన్నమయ్య కీర్తనల పరిశోధనలో వారుగావించిన కృషినీ, సహృదయ సమాజం చిరకాలం గుర్తుంచుకొనేట్టుగా కార్యక్రమాలు రూపొందించి, నిర్వహిస్తున్నాము.

శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రాల్లో గొప్పపండితులు. తెలుగులో అనేకాంశాలపై ఎంతో పరిశోధించి, అనేక నూతనాంశాలు వెల్లడించారు.

“మాస్టరు సి.వి.వి” యోగాన్ని సాధించి, ఆశ్రయించిన వారి శారీరక, మానసిక వ్యాధుల్ని పోగొట్టి, ధనాపేక్ష లేకుండా గొప్ప వైద్య సేవ లందించారు.

గ్రంథరచన, విమర్శలు, పఠనం, పాఠనం, తాళపత్రగ్రంథాల సేకరణ, పరిశీలన, అనేక ప్రాచీన శిల్పాలు సేకరించడం, - ఇలా అనేక కోణాల్లో జగమెరిగిన ఉత్తమకవిపండితులు - శ్రీశాస్త్రిగారు. వీరి విమర్శలు నిష్పాక్షికంగానూ, సశాస్త్రీయంగానూ, సునిశితంగానూ ఉంటాయి. తెలియని విషయాన్ని ‘తెలియ’ దని ధైర్యంగా చెప్పే సహృదయపండితుల్లో శాస్త్రిగారు అగ్రగణ్యులు.

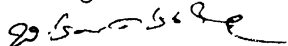
శ్రీశాస్త్రిగారి 120వ జయంతి సందర్భంగా (07-02-2008) వీరి రచనల్లో కొన్నింటిని పునర్ముద్రించి, సాహితీలోకానికి అందిస్తున్నాము. ప్రస్తుతం “తెలుగు మెఱుగులు”, “మీగడతఱకలు”, “ప్రజ్ఞాప్రభాకరము”, “సింహావలోకనము” అనే నాల్గు పుస్తకాలు ప్రచురిస్తున్నాము.

వీటిలో “ప్రజ్ఞాప్రభాకరం” యోగానికి సంబంధించింది. తక్కినవి ఆంధ్రసాహిత్యానికి సంబంధించిన వ్యాసరత్నాలు. నన్నయనుండి చిన్నయ వరకూ గల సాహిత్యాన్ని ఆపోశనం పట్టిన శాస్త్రిగారి ఈ వ్యాసాలు సాహితీవిద్యార్థులకు ఎంతో ఉపకరిస్తాయి. అంతేకాదు - వారిలో కొత్త ఆలోచనలకూ, విమర్శనాధోరణికి బాటలు వేస్తాయి. ప్రాచీన సాహిత్యంపై అభిరుచిని కల్గిస్తాయి.

సాహితీప్రియులు మా యీ కృషిని అభినందిస్తారనీ, ఆదరిస్తారనీ - శ్రీశాస్త్రిగారివాఙ్మయపీఠంద్వారా ఉత్తమపరిశోధనలు వెల్లడిస్తూ రనీ ఆక్షాంక్షిస్తున్నాను.

“శ్రీవేంకటేశచరణౌ శరణం ప్రపద్యే”

శ్రీవారి సేవలో,

(భూమన కరుణాకరంబి)

“శ్రీవేంకటేశ చరణౌ శరణం ప్రపద్యే”

నా మాట

3.వి. రమణాచారి, ఎ.ఎ.ఎస్.,

28.01.2008.

కార్యనిర్వహణాధికారి,

తి.తి.దేవస్థానములు,

తిరుపతి.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములవారు చేపట్టిన ప్రజాహిత కార్యక్రమాలు ప్రజల్లో ఎంతో భక్తిధార్మిక చైతన్యాన్ని కల్గిస్తున్నాయి. శ్రీవారి యందు అచంచల భక్తిని, ప్రగాఢ విశ్వాసాన్నీ ధృఢతరం చేస్తున్నాయి. వీటికితోడూ ప్రాచీనసాహిత్యంలో ఆణిముత్యాలైన రామాయణ భారత భాగవతాదిగ్రంథాలను సరళసులభవివరణాత్మకంగా ప్రజలకు అందిస్తున్నారు.

ఏ దేశంలో ఉత్తమసాహిత్యం విశేషంగా వ్యాప్తిజెంది, ప్రజా హృదయాల్లో చెరగని ముద్ర వేస్తుందో, ఆ దేశంలో ధార్మికసంస్కృతి, నాగరికత, జ్ఞానం, భక్తి, ఆధ్యాత్మికచింతన, సౌభ్రాత్రం, సౌశీల్యం, సుఖశాంతులూ వర్ధిల్లుతాయి. సంసారం సంస్కారంతో రాణిస్తుంది.

ఈ దిశలో భాగంగా దేవస్థానంవారు “శ్రీమాన్ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి వాఙ్మయపీఠాన్ని “శ్వేత” లో స్థాపించారు. ఈ పీఠం ద్వారా శ్రీశాస్త్రి గారి రచనలనూ, పరిష్కరణలనూ, సాహిత్యజ్ఞులకు సన్నిహితం చేయడమేకాకుండా - ఉత్తమపరిశోధనలూ జరిపించి, అనేక నూతనాంశాలు - సమాజశ్రేయోదాయకమైనవి వెల్లడించా లనీ ఆశిస్తున్నాము.

శ్రీశాస్త్రిగారు మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలో చాలాకాలం పరిశోధకులుగా ఉండి, అనేక అముద్రిత తాళపత్రగ్రంథాలను వెలుగులోనికి తెచ్చారు. ఎన్నో గ్రంథాలు పరిష్కరించి, పీరికలు సంతరించారు. వీరి పీరికలు గ్రంథహృదయాన్నీ, కవి ఆశయాన్నీ ఆవిష్కరిస్తాయి. మొగమోటం కోసం అంతా బాగుం దనే పద్ధతిలో కాకుండా వీరి విమర్శనధోరణి నిష్పక్షికంగా, హేతుబద్ధంగా, ప్రామాణికంగా, సహృదయరంజకంగా ఉంటుంది.

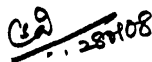
అన్నమయ్య సంకీర్తనల విషయంలోనూ, తాళపత్ర గ్రంథాల సేకరణ, పరిరక్షణలోనూ, ప్రాచీనశిల్పసంపదను ఒక్కచోట చేర్చి, 'మ్యూజియం' స్థాపించడంలోనూ, "మాస్టర్.సి.వి.వి" యోగంద్వారా వ్యాధుల్ని నయం చేయడంలోనూ శ్రీశాస్త్రిగారినిర్విరామకృషి మహత్తరమైనది.

శ్రీశాస్త్రిగారి 120వ జయంతి (07.02.2008) సందర్భంగా - వీరి అలభ్యరచనలను "1) ప్రజ్ఞాప్రభాకరము, 2) సింహావలోకనము, 3) తెలుగుమెఱుగులు 4) మీగడతఱకలు" అనే నాల్గింటిని పునర్ముద్రించి, సహృదయసాహితీప్రియులకు అందిస్తున్నాము. ఇందలి వ్యాసాలు సాహిత్యానికే గాక, యోగాదివిషయాలకూ, సద్విమర్శనచింతనకూ, ఆటపట్టులు. ఇలాంటి రచనలు చదివి, జీర్ణించుకోవడం ద్వారా సాహితీ ప్రియులు ప్రాచీన సాహిత్యాభిలాషనూ, విమర్శనశక్తిని, కవితానురక్తిని, పటిష్ఠం చేసుకోవచ్చు.

తిరుల తిరుపతి దేవస్థానంవారు చేస్తున్న ఈ వాఙ్మయసేవను సాహితీహృదయు లందరూ సద్వినియోగపరచుకోవా లని ఆశిస్తున్నాము.

శ్రీవేంకటేశాయ మంగళమ్

శ్రీవారి సేవలో,

(కె.వి. రమణచారి)

శుభాశయము

భూమన్,

సంచాలకులు,

ఎస్.వి. ఉద్యోగుల శిక్షణ కేంద్రము.

ఎస్.వి. కేంద్రగ్రంథాలయము & పరిశోధన సంస్థ.

శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రి వాఙ్మయపీఠము.

మాతృశ్రీ తరిగొండ వెంగమాంబ వాఙ్మయ ప్రాజెక్టు.

శ్లోత భవనము, తి తి దేవస్థానములు, తిరుపతి.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం గొప్ప ధార్మికసంస్థ. సాహిత్యం, భక్తిసంగీతం, ఆధ్యాత్మికం, ధార్మికప్రచారం, కల్పాణమస్తు, శాంతియాగాలు, దళితగోవిందం, అర్చకపునశ్చరణ చరగతులు - ఇలా ఎన్నో విధాలుగా ప్రచారసేవలు అందిస్తూ, సమాజాన్ని ధార్మికమైనదానిగా తీర్చడానికి లక్ష్యాన్ని శూన్యం చేస్తోంది. ఎంతచేసినా ఎంతా చేయాల్సింది ఎంతో వుందనే తోస్తుంది.

ఈ శుభాశయంతో ఇటీవల క్రొత్తగా “శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రి వాఙ్మయపీఠాన్ని “శ్లోత” లో స్థాపించడం జరిగింది. ప్రభాకరశాస్త్రిగారు సుప్రసిద్ధకవిపండితులు, గొప్పవిమర్శకులు, నిరంతరసాహితీపరిశోధకులు. తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంతో శాస్త్రిగారికి ఎంతో అనుబంధం ఉంది.

పీఠాన్ని స్థాపించకమునుపే వేటూరివారిపర్వంతిని నిర్వహించటం జరిగింది పీఠాన్ని స్థాపించిన వెంటనే శ్రీశాస్త్రిగారి 120వ జయంతి రావడం, ఈ సందర్భంగా శాస్త్రిగారి అంభు పుస్తకాలను నాల్గింటిని “సింహావలోకనం, ప్రజ్ఞాప్రభాకరం, తెలుగుమెలుగులు, మిగతాతాతలు” పునర్ముద్రించి, సాహితీప్రియులకు అందించడం ఆనందంగా ఉంది

శ్రీశాస్త్రిగారి 120 వ జయంతి సందర్భాన ‘శ్లోత’ భవనం ఎదురుగా - వారి కాంస్య విగ్రహాన్ని స్థాపించడమూ గొప్పస్ఫూర్తిదాయకం! శ్రీశాస్త్రిగారి అలభ్య, అముద్రితరచనలను ముద్రించడం, వారి సాహిత్యంపై పరిశోధనలు గావించడం, వారు వ్యాఖ్యానించిన “ఉత్తర హరివంశాన్ని” (అసమగ్రం) సుప్రసిద్ధపండితులతో పూర్తి చేయించడం, మున్నగు కార్యక్రమాలతో పీఠం నానాటికీ విస్తృత మవుతుం దని ఆకాంక్ష.

ప్రస్తుతం జయంతి సందర్భంగా ముద్రిస్తున్న పుస్తకాలు, శ్రీశాస్త్రిగారు ఆయా సందర్భాల్లో గావించిన ఉపన్యాసాలు, సమర్పించిన పత్రాలూ ఒకచోట చేర్చి - అనేకాంశాలపై నున్న వ్యాసాలు. ఇందులో ఆంధ్రసాహిత్యం సారభూతంగా అణిముత్యాల్లాంటి శీర్షికల్లో - సాహితీ ప్రియులకు హృదయానందాన్నీ, నూతన ఆలోచనలనూ, విమర్శనధోరణినీ - త్రివేణీ సంగమంలాగా - నింపుతుంది.

ఈ వ్యాసాల్లో శాస్త్రిగారి సంగీత, సాహిత్య, వేదాంత, భాషాశాస్త్రాది బహుముఖీనమైన ప్రజ్ఞావైశిష్ట్యం సర్వత్ర గోచరిస్తుంది. శాస్త్రిగారు కొన్ని గ్రంథాల్లో స్వయంగా రాసుకున్న “చిత్తువ్రాతలు” పరిశోధకులకు ఎంతో ఉపకరిస్తాయి.

అస్సమయ్య కీర్తనలను వెలుగుకు తేవడంలో శ్రీశాస్త్రిగారి కృషి ప్రశంసనీయం!

శ్రీశాస్త్రిగారి వాఙ్మయపీఠాన్ని నెలకొల్పి, అందుకు తగిన సంపూర్ణసహకారం అందిస్తున్న తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం పాలకమండలి అధ్యక్షులు గౌరవశ్రీభూమన కరుణాకరరెడ్డిగారికీ, గౌరవ పాలకమండలి సభ్యులకూ, కార్యనిర్వహణాధికారి మాన్యశ్రీ కె.వి.రమణాచారి, ఐ.ఏ.ఎస్.గారికీ, ఇతర అధికారబృందానికీ, శ్రీశాస్త్రిగారి గ్రంథాలయాన్ని పీఠానికి సమర్పించిన శ్రీశాస్త్రిగారికుమారుడు ఆచార్య వేటూరి ఆనందమూర్తి గారికీ, శ్వేత, కేంద్ర గ్రంథాలయం మరియు పరిశోధనసంస్థ తరపున ధన్యవాదా లర్పిస్తున్నాను.

సాహితీప్రియుల ఆదరప్రోత్సాహాలతో ఈ వాఙ్మయపీఠం ఇతోధికంగా సాహితీసేవలో ధన్యమవుతుం దని ఆకాంక్షిస్తున్నాను.

ముద్రణ విషయంలో డి.టి.పి. చేసి యిచ్చిన ‘యూనివర్సిటీ జెరాక్స్’ వారికీ, సకాలంలో ముద్రించియిచ్చిన తి.తి.దే. ముద్రాణాలయం వారికీ, ముద్రణ విషయంలో నిరంతరం శ్రమించిన - వాఙ్మయ పీఠం సమన్వయకర్త డా॥ పి. చెంచుసుబ్బయ్య గారికీ ధన్యవాదాలు.

ఓం నమో వేంకటేశాయ

కృతజ్ఞతాంజలి

విద్వాన్, డాక్టర్ సమిడికాల్వచెంచుసుబ్బయ్య

సమన్వయ కర్త.

శ్రీమాన్ వేటూరిప్రభాకరశాస్త్రి వాఙ్మయపీఠము.

‘శ్లేత’ భవనము, తి.తి. దేవస్థానములు, తిరుపతి.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారి హిందూ ధర్మప్రచార పరిషత్ కార్యదర్శి పదవినుండి స్వచ్ఛందంగా నా అంతట నేనే వైదొలగినా - నాపై విశ్వాసాధిమానాలుంచి, సన్నుత శ్రీమాన్ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి వాఙ్మయపీఠానికి సమన్వయకర్తగా - మాత్ర శ్రీ తరిగొండ చెంగమాంబ వాఙ్మయప్రాజెక్టుకు ఎంచూరి సమన్వయకర్తగా నియమించిన పాతకమందలి అధ్యక్షులు గౌరవశ్రీ భూమన కరుణాకరరెడ్డిగారి గౌరవశ్రీ పాతకమందలి సభ్యులకూ, కార్యనిర్వహణాధికారి మాన్యశ్రీ రెడ్డి రమణాచారి ఎ.ఎ.ఎస్. గారికీ తదితర ఉన్నతాధికారవర్గాలకీ, ఈ సందేహాదులందరూ సమన్వయకర్తగా నాని అందించిన ‘శ్లేత’ సంచాలకులు మాన్యశ్రీ భూమనగారికి హార్దకృతజ్ఞతాంజలులు.

శ్రీవేటూరిప్రభాకరశాస్త్రిగారి “సింహావలోకనం” ఒకప్పుడు విద్వాన్ కోర్సుకు పాఠ్యాంశంగా ఉండేది. బోధన సందర్భంగా ఆ పుస్తకాన్ని చదివే భాగ్యం చేకూరింది. అప్పుడు అనిపించింది - శ్రీవేటూరివారి పాండితీగరిమ, విమర్శన నైపుణ్యం, రచనలో వారు పాటించే నిబద్ధత, గ్రాంధికభాషలు, ప్రాచీన సాహిత్యంపై వారికున్న సునిశిత పరిశోధన హృదయం, అనివార సాధ్యమైన పని ఆనాడే వారికి ఎనలేని గౌరవం ఏర్పడింది.

ఏ జన్మాంతరబంధమో - ఎందరో ప్రత్యక్ష శిష్యులున్నా - ఎరోహ శిష్యుడైన నాకు శ్రీశాస్త్రిగారి వాఙ్మయానికి సేవ చేసే భాగ్యం - శ్రీనివాసానికి కృపాకటాక్షంతో లభించింది మొదట్నుంచీ ప్రాచీన సాహిత్యంపై చుక్కల ఎక్కువ నాకు ఈ సేవ లభించడం మహాదృష్టం!

ప్రస్తుతం ఇప్పుడు దిప్పుడే ఈ వాఙ్మయపీఠం ‘రూపురేఖలు దిద్దుకొంటుంది’ శ్రీశాస్త్రిగారి సాహిత్యం - వ్రాతప్రతులూ ఒంకా చేరదలసినవి చాలా ఉన్నాయి వాటి అధారంగా ఎన్నెక కోణాల్లో పరిశోధనలు జరిగి ఉన్నవైనా ప్రాచీన సంపద ఆంధ్రసాహితీ ప్రయులకు అందించాల్సిన బాధ్యత పీఠంపై ఉన్నది. ఈ దిశగా కృషి జరుగుచున్నది.

శ్రీశాస్త్రిగారు బహుముఖప్రజ్ఞాశాలి. వారి హృదయం స్పృశింపని విషయం లేదు. సన్నయ నుండి నారాయణుని వరకూ, భాషాశాస్త్రం నుండి భాషావధూటి వరకూ - అక్షరంనుండి అక్షరతత్త్వంవరకూ - యోగంనుండి యోగేశ్వరుని వరకూ, పరమాన్నంనుండి పరమాత్మవరకూ సజీవస్రవంతిగా ప్రవహించింది - ప్రవహిస్తుంది - ప్రవహిస్తుంది - శ్రీశాస్త్రిగారి 'అక్షరగంగ'. వీరి పరిశోధనలూ, విమర్శలూ సాహితీకృషీవలులకు బంగారుపంటను పండిస్తాయి నూతనాలోచనలనూ, పరిశోధనాసక్తిని ఇనుమడింప జేస్తాయి. గుణాన్ని గుణంగా, దోషాన్ని దోషంగా వివరించడంలో శ్రీశాస్త్రిగారు "నిర్మోగమోటం"గా వ్యవహరించడం వీరి వ్యాసాల ద్వారా వ్యక్తమవుతుంది. ముఖప్రీతికీ - సాహితీప్రీతికీ పొత్తు కుదురదు కదా!

శ్రీశాస్త్రిగారు సమాజానికి త్రికరణశుద్ధిగా - త్రికరణాలకూ సేవచేసిన ధన్యులు!

శ్రీశాస్త్రిగారి 120 వ జయంతి సందర్భంగా పునర్ముద్రించిన నాల్గుపుస్తకాలూ సాహితీసాధానికి నాల్గుస్తంభాలు ఇందులో ముఖ్యముఖ్యాలకు తావు లేదు. దేని ప్రాముఖ్యం, విశిష్టత దానిదే! సహృదయ సాహితీలోకం ఆ విశిష్టతకు దర్పణం.

శ్రీశాస్త్రిగారి కాంస్య విగ్రహాన్ని 'శ్మేత'కు ఎదురుగా స్థాపించడం ద్వారా తిరుమల తిరుపతి దేవస్థాన ఉద్యోగబీకే కాక, 'శ్మేత'ను, అటు శ్రీవేంకటేశ్వరవిశ్వ విద్యాలయాన్నీ దర్శించి, ఉభయత్ర - అనేకకార్యక్రమాలపై వచ్చే విద్యార్థులకూ, పెద్దలకూ కూడ శాస్త్రిగారినిగూర్చిన పరిచయం, అవగాహన చేకూర్తుంది. ఈ నిర్ణయం మిక్కిలి అభినందనీయం!

శ్రీశాస్త్రిగారి జయంతి, వర్ధంతి - సందర్భంగా క్రమంగా వారి రచనలు ముద్రింపబడి - సాహితీప్రియులకు అందుబాటులో ఉండేవిధంగా కృషి జరుగుతుంది.

ప్రతిఫలాపేక్ష లేకుండా, నిస్వార్థంగా, నిష్కలంకంగా సాహితీసమాజసేవతో ధన్యులైన శాస్త్రిగారు ఆదర్శ పండితులు. పరిశోధక శిరోమణులు. ఉత్తమ యోగులు.

కృతజ్ఞతాంజులతో,

శ్రీవారి సేవలో

తిరుపతి.

29.01.2008.

చవిటి కొల్లూ-చెలవలమ్మయ్య
(పరిమళికావ్య చెంచుసబ్బయ్య)

విషయసూచిక

వ.నెం.	వ్యాసము	పుట
1.	తెలుఁగుఁదనము - తెలుఁగు సంప్రదాయము	1
2.	ఆంధ్రభాషావతరాము	8
3.	ఆంధ్రకల్పవృక్షము	15
4.	ప్రాచీనగ్రంథముల పలుకుబడికి మనపై చెల్లుబడి	21
5.	తెలుఁగు తేటఁదనము	29
6.	ఆంధ్రకవిత - పురాణయుగము	35
7.	ఆంధ్రకవిత - ప్రబంధయుగము	62
8.	అరసున్న	73
9.	వితనిఘంటువులు	78
10.	గ్రంథగ్రంథులు	88
11.	అవీ - ఇవీ	111
12.	తెలుఁగున ప్రథమావిభక్తి 'ందు' ఎట్లు పుట్టినది	130
13.	ఎఱ్ఱాప్రెగడ రామాయణము	134
14.	కవితాపారమ్యము	146
15.	ఆంధ్రలిపి సంస్కారము	151

తెలుగుమెఱుగులు

తెలుగుఁ దనము-తెలుగు సంప్రదాయము

తెలుగువా రన్నను. అంధ్రు లన్నను ఒకరే అన్న యెఱుకతో మాటాడుచున్నాను. తెలుగు సంప్రదాయ మన్నను తెలుగుతన మన్నను, అంధ్రసంప్రదాయ మన్నను ఆంధ్రత్వ మన్నను ఒకటే అని నా తలపు.

“ఆంధ్రద్రవిడ కర్నాటా మహారాష్ట్రాశ్చ గుర్జరాః” ఈ అయిదు జాతులవారును పంచద్రావిడు లని ప్రాచీనులు పేర్కొన్నారు. ప్రాచీన కాలమునందు, నిప్పటికిగూడ, ఈ యయిదుజాతులవారికిని ఆచార వ్యవహారములు, ఆహారవిహారములు, కవితాగానములు, కులమర్యాదలు కొంత కొంత సరిపోలుచునే ఉన్నవి. ఔత్తరాహులయిన పంచగౌడులకు “సారస్వతాః కాన్యకుబ్జా గౌడా ఉత్కలమైథిలాః” అని పేళ్లు. వారు చాల విధములందు పంచద్రావిడులతో భేదింతురు. పంచద్రావిడులలో నేడు, ఆంధ్రద్రవిడకర్నాటులుమాత్రమే అత్యధికసంబంధముగలవారుగా ఉన్నారు. కాని, ప్రాచీన కాలమున, అనగా రెండువేల యేండ్లకుముందు, సాతవాహనులును ఇక్ష్వాకులును పాలించిననాళ్లలో మహారాష్ట్రలు, గుర్జరులుకూడ ఈ మూడుజాతులతో చాల సన్నిహితసంబంధముగలవారై యుండెడివారు. ఆంధ్రుల నేటి యాహార సంప్రదాయమే పంచద్రావిడులయు నాహారసంప్రదాయ మని శంకరాచార్యాదులు రచించిన పూజాస్తోత్రముల లోని నైవేద్య క్రమవర్ణనశ్లోకములనుబట్టి గుర్తింపవచ్చును. శాల్యన్నము, నెయ్యి, పప్పు, కూరలు, పచ్చళ్లు, దప్పళము, పెఱుగు ప్రధానాహార పదార్థము లుగా శ్లోకము లున్నవి. ఇప్పటికిని ఆంధ్రులయాహార పద్ధతి ఇదేకదా.

ప్రాచీనకాలమున తెలుగువారికి పైటలు లేవు. అవి మహారాష్ట్ర గుర్జరుల సంబంధమున, అప్పటి ఆంధ్రరాజధాని యయిన ప్రతిష్ఠానము (పైరాన్) నుండి నాగరకతతో వ్యాపించినవి. పైరాన్ పదభవమే పైట. ఆంధ్రస్త్రీవర్ణనమున సాతవాహనసప్తశతిలోను, ఇతరసంస్కృతకావ్యము లందును కుచసౌభాగ్యము ప్రధానముగా వర్ణితమగును. మంకుకుని కాఘమీమాంసలో ఆంధ్రస్త్రీలనుగూర్చి యీ శ్లోక మున్నది.

“కేశాః సపుష్పగందూషా జఘనే మణిమేఖలా,
హోరో రక్తఽంశుకం శుభ్రం వేషః స్యా దంధ్రయోషితామ్.”

సదుక్తికర్ణామృతాదులలోఁగూడ ఆంధ్రస్త్రీవర్ణనము లున్నవి.

* సదుక్తికర్ణామృతముననుండి...

వాచో మాధుర్యవర్షిణ్యో నాభయఃశిథిలాంశుకాః

దృష్టయశ్చచలద్ భూకా మందనా న్యస్తయోషితామ్. (భర్తు మేఱిస్య)

అమూలతో వలితకున్తలచారుచూడః

చూర్ణాలకప్రకరలాంఛితభాలభాగః

కక్షానివేశనిబిడీకృతనీవి రేష

వేష శ్చిరం జయతు కున్తలకామినీనామ్. (రాజశేఖరస్య)

వాక్ సత్త్వాంగసముద్భవై రభినయై ర్నిత్యం రసోల్లాసతో

వామాంగ్యః ప్రణయన్తి యత్ర మదన క్రీడామహానాటకమ్,

అత్రాన్ధ్రా స్తవ దక్షిణేన త ఇమే గోదావరీస్రోతసాం

సప్తానామపి వార్షిధిప్రణయినాం ద్వీప్తానరాళశ్రియః (రాజశేఖరస్య)

మానసోల్లాసముననుండి---

కాశ్చి త్కుంతలకామిన్యః కుటిలీకృతకున్తలః,

కాశ్చి ద్రవిడకామిన్యః ప్రకాశతపయోధరాః

మహారాష్ట్ర స్త్రీయః కాశ్చిత్ లంబలోలకభూషితాః

ఆంధ్రనార్యో వరాః కాశ్చి దపసవ్యోత్తరీయకాః

గుర్జర్యో వనితాః కాశ్చి దాపాణీకృతకంచుకాః

పువ్వులను పుక్కిలించు కొప్పు, మణిమయమయిన యెడ్డాణము, రక్తహారము, తెల్లచీర ఇది తెలుగునెలఁతవేషము అని పైశ్లోకమున కర్థము. భర్తమేణ్డాది సంస్కృతకవులు ఆంధ్రులనుగూర్చి చెప్పిన శ్లోకములకు ఆంధ్రస్త్రీలు సౌందర్యవతు లని, నృత్యగానప్రియ లని, అమాయిక లని అర్థసారము. ఆంధ్రుల సంగీతసాహిత్యములతో తొలుత మహారాష్ట్ర కర్ణాటకుల కధిక సంబంధ ముండెడిది. సంగీతమున ఆంధ్రదేశి సంప్రదాయభేదములు కొన్ని మతంగుని బృహద్దేశిలో వివరింపఁబడినవి తెలుగువారిలో వివాహములందు మంగళసూత్రము కట్టుట అనాది యాచారము. ఈ యాచారము ఉత్తరదేశీయులకు లేదు. ఆర్యుల గృహ్యసూత్ర గ్రంథములలో లేనేలేదు. ప్రాచీనకాలముననుండి ఆంధ్రస్త్రీలకు వివాహము లందు తాటియాకును చుట్టగాఁ జుట్టి పసుపుపూసి నూలిబొందుతో కట్టి వధువుకంఠమున వరునిచే మూఁడుముళ్ళు వేయించుట యాచారము. కనుకనే దానికి తాళిబొ ట్టని పేరయ్యెను. తాళి యనఁగా తాడియే. అట్లే ఆంధ్రస్త్రీలు చెవులకు కమ్మలను, అనఁగా తాటియాకులనే చుట్టి పెట్టుకొనుట యాచారము. 'తాటాకు' పదమే సంస్కృతమున తాటంక మయినది. దానికి తెలుగున 'చెవాకు' అనికూడ పే రున్నది. తాటియాకు లను చెవుల కమ్మ లని ధరించుట. తాళిబొట్టు కట్టుకొనుట తెలుగువారి నుండి కడమ ద్రావిడులకు సంక్రమించినవి. ఇ ట్లనుటకు తాళి, తాటంక, కమ్మ, చెవాకు పదములే సాధకములు. తాడికమ్మతాటాకులు తెలుగు పదములే కదా. తెలుగువారికి తాడిచెట్టు కల్పవృక్షము! తెలుగు వారిలో మాలలు, మాదిగలు, రెడ్లు, వెలమలు, కమ్మలు, కాపులు, కోమట్లు, రాచవారు, వెలనాట్లు, వేఁగినాట్లు, తెలుగాణ్వులు, నియోగులు మొదలయిన యంతర్విభాగములు గల యష్టాదశ జాతుల ప్రజలలో సామాన్య ధర్మము లుగా నీ క్రిందివి కానవచ్చును.

“అతిధ్యగౌరవంబును,

స్వాతంత్ర్యప్రియత, స్వల్పసంతోషము, దు

ర్నీతివిహీనత, నైచ్యా

పేతత్వము నంద్రులందు పేర్పడు గుణముల్॥

ఓర్వరు మాయమర్మము సముజ్జ్వల ధీమహిమంబు పేర్పడన్
నేర్పరుగాక విద్ధియులు, నెయ్యము తియ్యము చూచుకొందు, లో
గర్వము తక్కువే, యయిన గండ్రతనంబునఁ గానవత్తు, రా
ముర్వపురుష్టులుల్ బలసమున్నతు లెన్నఁగ నాంద్రపుత్రకుల్.”

తెలుగువారి స్వరూపస్వభావములతో పాటు భాషా కవితా గాన
రీతులలోని ప్రత్యేక లక్షణములుగూడ పేర్కొనఁదగినవి. తెలుగువారి
శబ్దోచ్ఛారము తక్కిన ద్రావిడుల యుచ్ఛారముకంటె సుందరమయినది.
కనుకనే “తెలుగు తేట” అన్న నానుడి యేర్పడినది. తెలుగుదేశపు
శీతోష్ణస్థితులు మంచి వగుటచే తెలుగువారి ముఖముద్ర స్పష్టవికాసము
గలది. వారి ఆహారవిహారములు బలిష్ఠములగుటచే దృఢగంభీరరీతులుగలది
వారి యుచ్ఛారము. వేదోచ్ఛారమున నాంద్రద్రవిడులే భారతదేశమంతటికిని
బ్రాఖ్యాతి గన్నవారు. తెలుగు భాష కున్నన్ని యక్షరములు తక్కిన యే
ద్రవిడ భాషకుఁగాని లేవు. తెలుగుపలుకులు ప్రాయికముగా అజంతము
లగుటచే ప్రతిపదము విభిన్నముగా వ్యవహరింప వీలగును. ద్రుతపుచ్చము
కొన్నిపదముల కుండుటచే నది తర్వాతి యజాదిపదములతో సుఖ
సంధ్యుచ్ఛారము గూర్చునదై హృద్యత గొల్పుచున్నది. గసడదవాదేశము,
సరళాదేశము శబ్దముల కటూచ్ఛారమును దొలఁగించుచున్నవి. ద్రవిడ
పదముల యచ్చమెత్తదనముగాని, సంస్కృతపదముల ప్రౌఢగాఢ క్లిష్ట

వాక్చరములుగాని లేక, యరవమెత్తదనమును, సంస్కృతపు బింకమును కొంతకొంత కూర్చుకొని, దేశీతత్వమతద్భవపదపౌష్ట్యముతో తెలుగుబాస ద్రావిడభాషా కుటుంబములో లేఁబ్రాయపు జిలిబిలిపలుకుల పొలఁతియై వన్నె కెక్కినది. ఇటువంటి భాషాపరికరముగల తెలుగువారి కవితయు కొంతవిశిష్టలక్షణములు గలది తెలుగుకవిత ప్రాయికముగా సంస్కృతా సుకారియైయునను నందులో నెంతో విశిష్టతకూడ కలదు. నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱన యను కవిత్రయము గోదావరి, కృష్ణ, పినాకిని యను నదీత్రయమువోలె తెలుగువారికి జీవనాధార మయినది గోదావర్యాదినదీత్రయము శాఖోపశాఖలతో కాల్వలై పాయలై పాటి తెలుగునేలనెల్ల పాడిపంటలలో సుక్షేత్రపఱచినట్లు, కవిత్రయకవిత శ్రీనాథ పోతనాది సర్వాంధ్ర కవిపరంపరయొక్కయు హృదయక్షేత్రములందు రసధార పాఠించి దివ్య కావ్యసృష్టములను పండించినది. నేటి నవకవిహృదయక్షేత్రములందును పాఱుచు పండించుచున్నది. కవిత్రయమువారు దైవభక్తులు, సదాచారులు, ఉత్తమపండితులు. వారి రచనలలో జుగుప్సితము, నీతిదూరము నగు కూర్పుతీరు కానరాదు. వారి దివ్యకావ్యసృష్టి సర్వాంధ్రకవిమండలికిని మేలు బంతియై సత్కావ్యసంప్రదాయము కొనసాగించుచున్నది. నన్నయ ధర్మోపాఖ్యానములు, సన్నిచోదని దేసిమెఱుగులతెఱుగులు, తిక్కన మర్మకవితలు, ఎఱ్ఱనకృష్ణబాలక్రీడాదివర్ణన సౌభాగ్యములు, పోతన భక్తికవితామృతధారలు, శ్రీనాథునియాంధ్రదేశశివసౌందర్యవర్ణన, శయ్యా సౌభాగ్యకల్పనాహ్లాదములు, పెద్దనతిమ్మనల మనోజ్ఞ ప్రబంధసృష్టలు, సూరన రామకృష్ణల శాలీన నిగమశర్మాది కథాకల్పనా విశేషములు, సోమ రంగనాథ గౌరనల ద్విపదరచనా సారస్యములు, సుమతి భాస్కర వేణుగోపాలాది శతక కవితా చమత్కారములు, వేమన్న వినోదవిమర్శపు

టాటవెలందులు తెలుగువారికి నిస్సామాన్య సాహిత్య భాండాగారములు. తెలుగువారి భక్తిమయ జీవితమునకు పోతరాజు, త్యాగరాజు, గోపరాజులు జీవగణ్య లయినత్రిమూర్తులు. ఈ త్రిమూర్తులలో కడపటి యిద్దఱి గేయములు తెలుగువారి కమృతధారలు. తెలుగు కవులలో ప్రాచీనులు కొందఱు తెలుగుదేశముయొక్కయు, తెలుగు ప్రజలయొక్కయువిశిష్టతను వర్ణించిరి. ప్రధానముగా శ్రీనాథుండు కాశీ, భీమఖండములలోను, జక్కన విక్రమార్కచరిత్రలోను, సోమనాథుండు పండితారాధ్యచరిత్రలోను, అజ్జరపు పేరయ ఉదయనంబివిలాసములోను ఆంధ్రదేశ సౌభాగ్యమును వర్ణించినారు. అజ్జరపు పేరయకవి ఉదయనంబివిలాసములో ఆంధ్రప్రజలనుగూర్చి వర్ణించిన వర్ణనలే కొన్ని యిప్పుడు వినిపించుచున్నాను -

“భామ విను శ్రీమదాంధ్రభూభాగమనెడు
తారహారంబునకు సొంపు దనరుచున్న
మధ్యమణిచందమున మహామహిమ దాల్చె
భూరివిభవంబు బెజవాడపురవరంబు.

క్రొత్తబియ్యము కాయగూర లొబ్బుట్లు సై
దంపు బూరెలు పంచదార తొలలు
వడలు నల్లంబు మీంగడల తియ్యని పెద్ద
కమ్మని సిరివాలు గసగసాలు
చిఱుసెన్గపప్పును తఱచు వీడ్వంబులు
కంబళ్లు నంబళ్లు కంచుకములు
ఇంగువ జిలకఱ్ఱ నెనసిన మిరియంబు
మంచివాసన నెయ్యి మాటదురుసు

తఱచు రణశీల, మొప్పు గంధాక్షతములు
నంద మింపొందు శిఖలు, నొయ్యారి నడలు
కలిగి కాంతలు పురుషులు కలసి నీరుల
చెలఁగు నయ్యాండ్రదేశంబు చెలువు గాంచె.

కదలీఫలంబులు ఖండశర్కరయును
పెనుపచ్చిపోకలు పనసతొలలు
మామిడిపండ్లు కమ్మని గోఘృతమ్మును
వంకాయ టెంకాయ వలుపు పప్పు
బహువిధభక్ష్యముల్ పరమాన్నమును బైళ్లు
కంద పెండలములు కాయగూర
లమ్మతోపమానంబు లైన రసావళుల్
శాల్యోదనము పెర్వ సకలరుచులు
గలుగు నూరుఁగాయలుఁ బానకములు నప్ప
డములు వరుగులు వడియముల్ శ్రమముదీర
ననుభవించిరి వేదశాస్త్రార్థవాద
ములకు నలరుచు కోనభూస్థలమునందు.”

తెనుఁగుతనమును గూర్చి నా చిన్ని పద్యము.

“ఆంధ్రభాష యమ్మత మాండ్రాక్షరంబులు
మురువులొలుకు గుండ్రముత్తియములు
ఆంధ్రదేశ మాయురారోగ్యవర్ధకం
బాంధ్రజాతి నీతి ననుచరించు.”

ఆంధ్ర భాషావతారము

అఖండస్ఫోటమై వెలయు శబ్దబ్రహ్మము ధ్వనితాదాత్మ్యాధ్యాసచే నానాదేశములందు, నానాజాతిజనులందు బహుభాషలుగా, బహ్వర్థములతోఁ బరిస్ఫురించుచున్నది. ఆకసముననుండి మేఘ మతినిర్మల మైనయంబువును వర్షింపఁగా నదియుప్పుఁబజ్జలందు, రేవడిచెలికలందు, మహాషధీమయము లగు నరణ్యములందు, రసధాతుభరితములగు పర్వతములందును బడి తత్తాదాత్మ్యముతో భిన్నరూపములను, భిన్నరుచులను బొందుచు జాలువాఱి కోళ్లై, సెలయేళ్లై, పంకలై, వాఁగులై, నదులై, మహానదులై ప్రబలములైన భేదముల బడయుచున్నది. భాషల పుట్టుపూర్వోత్తరములుగూడ నిట్టివే.

సహ్యపర్వతమునఁ దొలుత జాలువాఱుటలో సమానలక్షణములు గలవై యున్నను కృష్ణాకావేరీనదులు ఆంధ్రదేశమునకును, అఱవ దేశమునకును సాగను సాగను విభిన్నలక్షణముల వెలసి వెలసి వేఱువేఱు తీరులను, పేరులను బడసినట్లుగా ఆంధ్ర ద్రవిడ కర్ణాట భాషలు తొలుత (ఆంధ్రద్రవిడకర్ణాటు లని నేఁడు విభిన్నులుగా నున్నవా రొకప్పు డొక్క చోట నొక్క సంఘముగా నుండి వెడలి వేఱుపడినవారే యని నానమ్మకము.) నొక్కటిగానే యుండి కాలక్రమమున భిన్నభిన్నదేశములఁ జెంది భిన్నత్వములఁ బడసినవి. ఆంధ్రద్రవిడకర్ణాటకభాషల నేఁటిస్వరూపము లెంత భిన్నములుగా నున్నను, పూర్వపూర్వమును బరిశోధించుచుఁ బోవనుబోవను వాని భేదములును దక్కువ తక్కువ లగుచుండుట తెలియనగును. ఇట్లు చూడఁగా రెండువేలయేండ్లకుఁ బూర్వ మీ భాషల పృథగ్భావము విస్ఫుట్టలక్షణము లతో వెలసియుండకపోవుట గోచరించును.

వర్షదకము నేలపై c బడినప్పుడు మట్టితో c గలసి వండు వాటి తేటదనము, తేలికదనము లేక కలుషమై, యస్వరసమై యుండునట్లు భాషకూడఁ దొలుత శబ్దరూపొచ్చారణాదులందుఁ దేటదనము, తేలికదనము, హృద్యత లేక క్లిష్టమై యుండును. కాలక్రమమున నా నీరు ఏళ్ళలోఁ గోళ్ళలోఁబడి నదులై ప్రవహించుచుఁ దేటవాటి నదుమ నదుమ గుంటలలోఁ గోనేళ్ళలో నిలువరమంది ప్రసన్నమై రుచ్యమై యొప్పును. అట్లే భాషకూడఁ గాలక్రమమున సాధూచ్చార సంస్కారమంది, అందందు గ్రంథములందు నిబద్ధమై నిలువరమంది, స్వచ్ఛమై, యాస్వాద్యమై వెలయుచుండును వ్యవహారప్రవాహమున భాష వడివడిగాఁ బరిణామ మందుచుండును గాని యది గ్రంథనిబంధము నందిన పిదపఁ గొంత కట్టుదిట్టమును బడసి నిలుకడఁ జెందును. ఆవలఁ దత్పరిణామము పూర్వమంత త్వరగా సాగదు. ఆంధ్రద్రవిడకర్ణాటభాషల యారంభ మొక్కటియేయైనను, సంస్కృత ప్రాకృతసంబంధ మల్పముగాఁ బడసి గ్రంథములందు నిబద్ధమై నిలువరమంది లక్షణపరిష్కారములను బడయుటలో నటవము మొదటి దయినది. ఆ నిలువరముమీఁదను, ఆ లక్షణ పరిష్కారములమీఁదను నాఁగక ఇంకను గొంతయుచ్చారవ్యవహారమునఁ బరిణామము బొందిపొంది సంస్కృతప్రాకృతముల సాహాయ్యము నధికముగాఁ జెందిచెంది, పెంపొంది గ్రంథములందు నిబద్ధమైనది - కన్నడము. ఈ రెండింటి కింకను దర్వాత నీ రెండింటి లక్షణ పరిష్కారములతో నిల్వక యింకను నుచ్చారసంస్కార ములఁ బడసి, సవరనయి యందచందముల నంది సంస్కృత ప్రాకృతముల సరససాహాయ్యమున నభ్యుచ్చయముఁగాంచి గ్రంథములందు నిబద్ధమైనది తెలుఁగు. దక్షిణహిందూదేశ సమష్టిదేశభాషావధూటి పసిప్రాయపుఁబలుకు లటవము, ఎలప్రాయపుఁబలుకులు కన్నడము; నెఱతనపుఁ బలుకులు

తెలుగు; ద్రవిడకన్నడములు తెలుగుభాషాకన్య కందచందములు, పలుకుపొంకములు పొచ్చు. అఱవ పదములకును దత్ప్రత్యయములకును, కర్ణాటపదములకును దత్ప్రత్యయములకును నుచ్చారణమునఁ దోచు కార్మశ్యము నాఁటనాఁట దొలఁగి తొలఁగి సవరనయినయుచ్చారణమును బడసిపడసి తెలుగుపదములును, బ్రత్యయములును వెలసినవి. ఉచ్చారణ సుందరములయిన తెలుగుపలుకుల పూర్వ పూర్వపరిణామ క్రమదశలలో ద్రవిడకర్ణాటపద రూపములు రెండునుగాని, రెండింట నేదే నొక్కటి గాని పొందియుండుట పెక్కుచోట్లఁ గాననగును.

పై యుభయభాషాసంబంధము లేనివి యచ్చపుఁదెలుఁగుఁ బలుకులు, ప్రత్యయములు గొన్నియున్నవి. ఇవియేకాక, సంస్కృత ప్రాకృతోభయ భాషోచ్చారణక్రమపరిణామముల బొందినవియు, ప్రాకృత మాత్రోచ్చారణ క్రమపరిణామములఁ బొందినవియుఁగూడఁ బెక్కుపలుకులు, ప్రత్యయములు తెలుఁగునఁ గలవు. ఇట్టివెల్లనుగూడి సుకుమారోచ్చార సంస్కారములను బడసిపడసి వానికంటె వైలక్షణ్యమును బొంది మన తెలుఁగు వెలుఁగొందుచున్నది. మీఁదఁ జేర్చొన్న విషయమున కుదాహరణముగా నొక పదమును బరిశోధించి చూపుదును.

‘నూనె’ ఈ పదము ‘నూవు’ ‘నెయి’ అను పదముల సమాసము. ‘నూవులనెయి’ అనగా ‘నూవులసారము’ అని అర్థము. ఇందు ‘నూవు’ అనుపదము ద్రవిడ కర్ణాట భాషల సంబంధ మేమాత్రమును లేని యచ్చపుఁ దెలుఁగుఁబలుకు. నూవులకు అఱవమునను, గన్నడమునను ‘ఎళి’ అని పేరు. ‘నెయి’ అను పదము ద్రవిడమునను, కర్ణాటకముననుగూడఁ గలదు. కాని యది కర్ణాటకమున ‘నే’ ‘నేయి’ ఇత్యాదిరూపములఁగూడఁ బొందియున్నది. తెలుఁగున ఉచ్చారణపరిణామములలో నసుందరమయిన

హలంతత్వము దొలగిపోయి 'నెయ్యి', 'నెయి', 'నేయు', 'నై', 'నే' అను రూపములు వెలసినవి. 'నేయి' అను రూపమునకంటే నీరూపము లుచ్చారణ సుందరములు. తెలుగు బాస హలంతత్వము నేవగించును గాన 'నెయ్'ని అజంతముగాఁ జేసికొనుటలో 'ఇ' ని జేర్చు కొనఁగా 'నేయి' అయ్యెను. 'నెయ్' పదము అజాదిపదములు పరమయినపుడు 'నెయది' అనురూపము ఉచ్చారణసహము గాదు గాన, 'నన్ + అది = నన్నది', 'అన్ + అతఁడు = అన్నతఁడు' అను రూపము లందినట్లు, 'నెయ్యది' ఇత్యాది రూపముల నంది, అట్టి సంధినుండి పదచ్ఛేదముఁబడయుటలో 'నెయ్యి' అను రూపమును బొందెను. ఏకలఘుపూర్వకహల్మాత్రము గల శబ్దములు ఉచ్చారణపుష్టి గలిగియుండవు గావున హలుచ్చారణబలము పూర్వహస్వమునకుఁదన్ని దానిని గురువునుగాఁ జేసి యంతలోఁదాను గరిఁగిపోవఁగా 'నే' అనురూప మేర్పడెను. ఆ కరఁగిన హల్మాత్రయకారము అజాది పదములు పరమగునపుడు వానితోఁ గలసి యకారముగా నిలువఁ గల్గుచున్నది గాన దానిపై నజంతత్వపుఁ జికిలి జరగఁగా కొంత దుర్బలమయిన యుచ్చారముగల యకారముతో 'నేయు', 'నేయి' అను రూపము లేర్పడెను. హల్మాత్రమగు యకారము దుర్బలమగుటచేతనే 'నెయియ' అను రూప మేర్పడినట్లు 'నేయ్యి' అను రూపము పుట్టఁజాలక పోయెను. 'నెయ్' లోని 'య్' 'ఐ' గా మాఱఁగా 'నై' అను రూపము పుట్టెను. పై రూపములందు 'నేయి', 'నై' రూపము లర్వాచీనములు. ఇట్లు 'నేయ్' శబ్దముపై నేర్పడిన బహుసుందరపరిణామములెల్ల మన తెలుగునఁ గలవు. 'చెయ్, వెయ్' మొదలగు శబ్దములుగూడ నిట్టిపరిణామములఁ బొందెను. శబ్దముల ప్రాచీనరూపములకుఁ దాఁతలనాఁటివన్న గౌరవముండగా నర్వాచీనరూపములకు హృద్య సంస్కారముల ననేకములఁ

బడసి వెలసిన వన్న వేటొకగౌరవవిశేషముగలదు. ఆంగ్లముల కాచారవ్యవహార స్వరూప స్వభావాహార దేశలక్షణాది బహుకారణములచే గల్గిన భిన్నభిన్న లక్షణముల కనుగుణముగా నేర్పడిన శబ్దరూపములను మీదఁ జూపితిని. 'నెయ్' శబ్దము తెలుగులో నిన్ని హృద్యరూపముల నందినది గాని యిది 'నూవు' శబ్దముతో సమాన మందినప్పుడు కొన్ని ప్రాకృతభాషాసంబంధ సంభవములైన వికారములకుఁగూడఁ బాల్పదెను. 'నూవు' శబ్దము తొలుత 'నూవ్' అను రూపము గలది. తెలుగు హలంతత్వము నేవగించుకొనును గాన నది 'నూవు' అను రూపమును బడసెను. ఆ హల్మాత్రము కరఁగి పోవుటచే 'నూ' అను రూపమేర్పడెను. కరఁగిపోయిన యాహల్మాత్రమయిన 'వ్' అచ్చుపరమయి నప్పుడు మరలఁగానవచ్చును. 'నూ + నెయ్' పదములు రెండును సమసింపఁగా, 'నెయ్' పద మెన్ని రూపములతో నున్నదో, అన్ని రూపములతోను ఆ సమాస ముండుట న్యాయము. అనఁగా 'నూనెయి', 'నూనెయ్యి', 'నూనే', 'నూనేయి', 'నూనేయు' 'నూనై' అను రూపములుగూడ నుండవలెననుట. కాని యట్టిరూపములు తెలుగున పుట్టలేదు. దానికిఁ గారణ మే మనఁగా. 'నూనె' యనుసమాస పదము 'నెయ్' పదము మీదఁ బేర్కొన్న పరిణామముల నెల్లఁబడయుటకు బూర్వమే పుట్టి రూఢమైనది. అప్పుడు 'నూ + నెయ్' అని యుండి తెలుగునకుఁ బ్రియముకాని కడపటి హల్మాత్రము లోపింపగా సమాసదశలో నాపదము గురులఘుఘటితమగుటచే 'నెయ్' 'నే' రూపమును బడయ నక్కఱలేకపోఁగా 'నూనె' అయ్యెను. కరఁగిపోయిన కడపటి హల్మాత్రపు 'య్' అచ్చుపర మయినపడు మరలఁగానవచ్చును గాన 'నూనె + అది' కలసినపుడు 'నూనెయది' అయ్యెను. ఇట్టి యకారమునే తెలుగువైయాకరణులు 'యడాగమ' మని పేర్కొనిరి. ఇట్లు యడాగమ

మని పేర్కొనబడుచున్న స్థలము లనేకము లట్టి పదాంత యకార హల్మాత్రము ద్రవించిపోగా నచ్చు పరమయినపుడు మరలఁ గానవచ్చుట నుబట్టి యేర్పడినవే. అట్టి దేశిశబ్దముల రూపసాజాత్య మునుబట్టి యకారపుచ్చము లేనివయినను తెలుఁగునఁజేరిన సంస్కృత ప్రాకృతశబ్దములకును నట్టి యడాగమము పుట్టెను. రమ + అది = 'రమ యది' ఇత్యాదులు.

పైనిఁ బేర్కొన్న విధమున నూనె పదము తెలుఁగు సంప్రదాయ పరిణామమునుబట్టి పుట్టియుండఁగా దానిమీఁద 'నూనియ' అను రూపము ప్రాకృతభాషా సంప్రదాయమునుబట్టి పుట్టెను. 'కన్నియ' 'వన్నియ' 'దీవియ' మొదలయిన శబ్దములు కన్యకా, వర్ణక, దీపికా శబ్దాదులనుండి ప్రాకృతసంప్రదాయమునుబట్టి పుట్టి తెలుఁగునఁ జేరినవి. వీనికి 'కన్నె' 'వన్నె' 'దీవె' రూపములును గలవు. వీనిపోలికనుబట్టి 'నూనె' శబ్దమునకుఁగూడ 'నూనియ' అను రూపమువచ్చెను. నూనె, నూనియ శబ్దములు పుట్టినతర్వాత వానిసాదృశ్యముచే 'తేన్' అని యఱవమున రూపముగల 'మధు' వాచకశబ్దము తెలుఁగున తేనె 'తేనియ' అను రూపములఁజెందెను.

ద్రవిడ కర్ణాట ప్రాకృతభాషల పలుకుబడి నూనె శబ్దముమీఁద నెంత చెల్లెనో పై పరిశీలనమువలనఁ దెలియవచ్చెను. కాని యిందు సంస్కృతపు పలుకుబడికూడ హెచ్చుగాఁగలదు. ఎట్లనఁగా 'నెయ్' అను పదము దేశిపద మని కొందఁ టన్నను 'స్నేహ'మను సంస్కృత పదమునకు వికృతియని కొందఁ టందురు.

ద్రవిడభాషలో 'నెయ్' పదము 'సారము' అని యర్థము గలది. క్షీరములనుండి యెత్తిన సారమగు ఘృతమునకే తర్వాత నది

రూఢమయినది. 'నూనె' యను సమాసమునఁ జేరుటచే నెయ్ 'స్నేహ' వాచకమైనది కాని యది స్నేహశబ్ద వికృతి కాక దేశిపదమే యగు నని కొందఱు.

మఱియు, నూనె యను నర్థముననే సంస్కృతమున 'తైల' పదము గలదు. తైలపదము శబ్దనిష్పత్తినిబట్టి నూవుల సారమునకే వాచకమయినను స్నేహసామాన్యమునకును చెల్లుచున్నది. తిలతైల. ఐరందతైల భల్లాతక తైలదులు చూడఁదగును. నూనెపదముగూడ నిట్లే తిలస్నేహవాచకమే యయినను, స్నేహసామాన్యమునకును జెల్లుచున్నది.

నూవులనూనె, కొబ్బరినూనె, వలినెల నూనె ఇత్యాదులు చూడఁ దగును. అఱవమునఁగూడ నూనెకు 'ఎల్ నెయ్' 'ఎణ్ణెయ్' అని పేరు. అదికూడ స్నేహసామాన్య వాచకమే. 'తేజ్ఞ యెణ్ణెయ్' ఇత్యాదులు చూడఁ దగును. నూనెపదము తైలపదమువలె తిలస్నేహవాచకముగానే పుట్టుట, అది స్నేహసామాన్యమునకు వాచకమగుట సంస్కృతభాషావ్యవహార సంప్రదాయసంస్కారమును దెలుపుచున్నది.

* * *

ఆంధ్ర కల్పవృక్షము

నాచిన్ననాఁటిమాట. మాగ్రామమున ఒకసంపన్న గృహస్థుఁడు తనగొప్పతాటితోఁటను నణికించి, ఆ తోఁట భూమికి కృష్యనుకూలత కల్పించినాఁడు. ఏమికర్మమో కాని కొలది కాలమునకే యాతని యింట నమంగళము లనేకములు కలిగినది. ఊరి పెద్ద లందఱు “తాటిచెట్టనఁగా భూలోకకల్పవృక్షము. అట్టి తాటిచెట్లను ఎన్నింటినో, ఎన్ని తరాలనాదు నాటినవానినో నణికించినాఁడు; చెడినాఁడు” అన్నారు. నేను పదేండ్ల బాలుఁడను. మానాయనగారిని “ఇంకను కొబ్బరిచెట్టునో, మామిడి చెట్టునో అంటే అనవచ్చునేమో కాని తాటిచెట్టును ‘భూలోక కల్పవృక్ష’ మనుట యేమిటి” అని అడిగినాను. ఆనాఁడు వారు చెప్పిన విషయమునే ప్రధానపఱచుకొని, యిటీవల దానికి ప్రోద్బలకముగా నాకు గోచరించిన విషయములనుకూడ చేర్చుకొని యీ వ్యాసము రచించుచున్నాను.

పూర్వము ఆంధ్ర దేశమున ప్రతిగ్రామమునను తాటితోఁపులు ధర్మార్థము తప్పకుండ నాటు సంప్రదాయ ముండెడిది. ఊరిపెద్దలు ఎనుబది తొంబది యేండ్ల ముసలిప్రాయము కలవానిని వెదకి పట్టుకొని వానిచే తాటిగింజలు నాటించువారు. ఆ నాటినవాఁడు నాటినతాడి కాపుపట్టులోఁగా తప్పక చనిపోవు నని ప్రతీతి. నాటిన తాటిచెట్టు ఇర్పదైదేండ్లకుఁగాని కాపుపట్టదు. నాటినవాఁ డంతదాఁక జీవింప వీలులేనివాఁడు గావుట కంత ముసలివానిని వెదకువారు. “ముత్తాడి” అనఁగా మూఁడుతాటిచెట్లతరములు చూచినవాఁడు. వాఁడు దీర్ఘాయుష్మంతుఁడు. తనయెఱుకలో నాటిన తాటిమొలక పెరిగి,

పండ్లుపండి, ఆ పండ్లగింజలను మరల నాటి అవి పెరిగి పండ్లు పండుటకు, వాని ననుభవించుటకు మనుష్యుడు దీర్ఘాయుష్మంతుఁడు కావలెను. మంచిపంటలు పండని, నీటివసతి లేని యెగుడుదిగుడు నేలలుకూడ తాటితోఁపులకు పనికివచ్చును. నాటిన తాటిమొలకలకు నీళ్లు పోయనక్కఱలేదు. మొక్క లెదుగుదాఁకనైన కాపుకాయ నక్కఱలేదు. తక్కువ నేలలోనే దగ్గఱదగ్గఱగా ఎక్కువ మొక్కలు నాటవచ్చును. విత్తనము నాటినది మొదలుగా కాపుపట్టినదాఁకకూడ వానికై ధనవ్యయము ఏమియు చేయనక్కఱలేదు. నాటిన తర్వాత రెండు మూఁడేండ్లనుండి ఆకులు, మట్టలు మొదలగువానివలన నుపయోగము లుండును. పూర్వకాలమున నొక గృహస్థుఁడు కొన్ని తాటిచెట్లు కలవాఁడైతే కట్టుబట్టతప్ప తక్కిన జీవితావశ్యకవస్తువు లన్నియు తాటిచెట్లనుండి సేకరించుకొని జీవయాత్ర గడపుకోఁగలుగువాఁడు. కాపురమునకు నిట్రాడుగుడిసె వేసికొన్నచో తాడి దూలము నిట్రాడవును! గోడలుపెట్టి కట్టు ఇల్లుయినచో తనాబీలు, దూలములు, స్తంభములు, కొమరులు, గుఱ్ఱులు, వాసాలు, పెండెలు అన్నింటికి తాటిమ్రాను పనికివచ్చును. పై కప్పుకు తాటియాకులు పనికివచ్చును. కట్లు కట్టుటకు తాటినార పనికివచ్చును. ఇంట పఱచుకొనుటకు తాటియాకు చాపలు, సామానులు నిలువచేసికొనుటకు నానారకాల పెట్టెలు, బుట్టలు తాటియాకులతో చేయవచ్చును. నీళ్లు చేఁదుకొనుటకు తాటియాకుతో బొక్కెనలను చేయవచ్చును. తాటినార చేత్రాళ్లు మొదలగు త్రాళ్లు పేనుట కుపయోగపడును. తాటి మ్రాఁకులను రెండుగా చీల్చి నీళ్లు పాటుటకు దోనెలుగా చేయవచ్చును. ఈనెలు తీసి కోసి కుట్టిన యాకులు విస్తళ్ళుగా నుపయోగింపవచ్చును. తాటిముంజెలు. తాడిపండ్లు, తాటి (నిలువచేసిన పేసము) చాప, బుట్టగుంజు, తాటి

జేగలు, తాటిబెల్లము, తాటికల్పండు, తాటిపానకము, తాటికల్లు ఆహార పానీయముల క్రింద పనికివచ్చును. తాటిపండ్లు శిష్టులు ఆహారముగా నుపయోగింపరా దని నేటివారు కొందఱు అందురు. కాని దానికి ప్రమాణము నే నెఱుంగను. మున్యాశ్రమములో మునులు తాడిపండ్లను ఫలాహారముగా నుపయోగించువారనుటను కాదంబరిలోని యీ క్రిందివాక్యము నిరూపించుచున్నది. జాబాలి మహర్షి యాశ్రమవర్ణమున “ఉటజాజిర ప్రకీర్ణశుష్యద్వ్యా మాక ముపసంగృహీతామలక, లవలీ, లవంగ, కర్మంధూ, కదళీ, లికుచ, చూత, పనస, తాళఫల, మధ్యయనముఖరవటుజన” మిత్యాది.

తాటిప్రూని తుండ్లు తాతితోళ్ళపై కుండులుగా నుపయోగపడును. తాటియాకులతో గొడుగులు గావించుదురు. తాటి యీనెలు, జవటలు, జీబులు చీపుళ్లగును. గులకచండ్లు, ఎండుమట్టలు, జీబులు మొదలగునవి యెల్ల వంటచెఱుకున కుపయోగపడును. ఈ పేర్కొన్న యుపయోగములెల్ల పామరనాగరకసాధారణ మైనవి.

ఇంక తాటిచెట్టు ప్రాచీనాంధ్రుల నాగరకతకు జీవరక్ష. ఆంధ్రుల విద్యావిజ్ఞానములెల్ల తాళపత్రగ్రంథరక్షితములై యున్నవి. తాటియాకులను చక్కగా నీనెలు తీసి, చుట్టలు చుట్టి, పేడనీళ్ళలో తేలికగా నుడుకనిచ్చి, నీడనార్చి నేడు కాగితముల రీములు నిల్వచేసికొన్నట్లు పూర్వులు గ్రంథములు వ్రాసికొనుటకై ‘అలేఖము’లను పేర నిలువచేసికొనెడివారు. జాబులను, భారత భాగవతాది గ్రంథములను వ్రాయుటకు నీ తాటియాకుల నుపయోగించువారు. శతాబ్దములదాక నీ తాటాకు గ్రంథములు చెడిపోక యుండెడివి. ‘జాబు’కు ‘కమ్మ’ అను పేరు తాటియాకునుబట్టి వచ్చినదే. ఈ తాటాకులను స్త్రీలు కర్ణాభరణములుగాను, కంఠాభరణములుగాను (మంగళ సూత్రము), చేతులలోను జబ్బులలోను మంత్రాక్షరములు గల

రక్షాబంధములుగాను పూర్వ ముపయోగించువారు. 'శతాబ్దముల దాంక నీ తాటాకు గ్రంథములు చెడిపోక యుండెడివి. 'తాటంక' పదమునకు పాణిని సూత్రములలో నిష్పత్తిలేదు. తర్వాత 'ఉణాది' సూత్రములలో దానికి వింతగా నిష్పత్తి కల్పింపఁబడినది. తిరుపతిలో కపిలతీర్థాది పుణ్యతీర్థము లందు సువాసినులకు మూసివాయనము లిచ్చునపుడు ఆ మూసివాయనపు సామగ్రిలో తాటియాకుల చుట్టలనుగూడ ఉంచుదురంట! ఆ చుట్టలు కంఠ, కర్ణాభరణ స్థానీయములు.

ఇవిగాక యింక నెన్నేని ప్రయోజనములను మనపూర్వులు తాటిచెట్టువల్ల పడయువారు. తాటిచెట్టు (నేడు కాకపోవచ్చుగాక) పూర్వకాలమున తెలుఁగువారికి కల్పవృక్ష మనుట సంగతమే కాదా?

ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ హరివంశములో తాటిచెట్టు నిట్లు వర్ణించినాడు.

“వ. అప్పుడు--

శా. కాలాహుల్ ఋజుతావిచిత్రయగు భోగశ్రేణి శోభిల్లఁ బా
తాళం బొక్కట నిర్గమించి వికసద్ధర్మవికాసంబుతోఁ
గేళిం గ్రాలెడినోయనంగఁ దనువుల్ గృష్ణంబులై యొప్పుగా
ఖేలన్మూర్ధము లైన తాళతరువుల్ కృష్ణండు వీక్షించుచున్.

మ. క్రమపాకంబునఁ గెంపుతోడి నలుపె కృ నిమిక్కుటంబైన గం
ధము దిక్కుల్ సురభీకరింప రస మంతర్ధామి యయ్యు న్నెలిం
గమియం గాఱుచునున్న చాడ్చున విలోకప్రీతి గావింప హృ
ద్యములై యున్నవి చూచితే ఫలము లీతాళద్రుమశ్రేణులన్.

తే. వీని నింపార గోవులు నేను గూడి

యెలమి యెలయ నాస్వాదింతు మెంత యేని!

వేడ్చ యయ్యెడు రాల్పుము వేగవేగఁ

బ్రాంకి నీ లావు వెరవును భాసితముగ.

క. ఎక్కడ దడవు తాడుల మొద

లక్కజముగఁబట్టి యూఁతు నవె యేఱికొనుం

దెక్కుదుగఁ బండ్లు మీ రొ

క్కొక్కని గుడువంగఁ జనుచు నుద్దతలీలన్.

తే. ఒక్క తరవాయి దొరఁకొని యొకటి నొకటిఁ

బృథుభుజాదండములఁ బట్టి పెలుచ నూఁచెఁ

బెఱుక విఱువను నొల్లక యుఱక వన్య

హస్తి నిజహస్తమునఁ జెరలాడునట్లు."

తాటిపంటినిగూర్చి శ్రీనాథుని పద్య మొక్కటి....

గీ. "సంజకెంపును దిమిరపుంజంపునలుపు

గమియ బ్రహ్మాండభాండంబు గరము మెఱసె

పరమపరిపాకదళవృంతబంధ మెడలి

పతనమగు తాటిపంటితోఁ బ్రతిఘటించి."

తాటితోఁపుల వెలయించుట మహాపుణ్యకార్యముగా ప్రాచీనులు తలఁ
రనుటకు ఆర్కు రేండ్లనాఁటి శాసనములు రెండు....

(దక్షిణహిందూ దేశ శాసనములు 9 వ వాల్యుంలో 278 పేజీ).

674 నెం. పిరాపురము శాసనము....

"....తల్లి ధరణి, మొదలగుగాన యీ తాటి యెవ్వరు నాంటిరి వారు భూః
ప్రజలకు బుద్ధిన్ని మతివిశేషమున్ను ధర్మమున్ను చిఱుకుదురుగాను యి
తాడాకులనే పంచాంగములు, పురాణములు, శాస్త్రములు ధర్మకర్తలు వ్రా
చదువంగాను అందున్నుండుంగాని బుద్ధిమాంటలం జెప్పరాదు గాన సక
ధర్మాలకున్న తాంటివృక్షమే మూలము."

(అదే పేజీలో 675 నెం. శాసనము)

“సీ. నిండె నెవ్వనికీర్తి నిఖిలలోకంబులఁ
 జంద్రికావిస్మరసాంద్రగరిమ
 ఉండె నెవ్వనియింటఁ బుండరీకాక్షుని
 ప్రాణవల్లభయైన పద్మనయన
 పండె నెవ్వని కృపాపాథోధి నిలయెల్ల
 ధాన్యసంపూర్ణ వదాన్య యగుచు
 మండె నెవ్వని కోపమహిమానలంబుచే
 నరివీరగేహంబు లక్షణంబు”

అనుచుఁ గొనియాడుదురు నిన్ను నఖిలసభల
 వేమభూపాల కారుణ్యవిమలపాత్ర
 ప్రబలకరతేజ వాసయప్రభుతనూజ
 మనుజుడేవేంద్ర పోతకుమారచంద్ర !

సౌమ్య సంవత్సరం మొదలుగాను పిరాపురపు (సీ) మ (అ?) రస్తున్న కుక్కుటేశ్వరంవాడ గయపట్టుగాన యిది పుణ్యభూమి అని “చత్వారి పుణ్యతీర్థాని దుర్లభాని దురాత్మనామ్, కేదార మర్కతీర్థంచ ప్రయాగః కుక్కుటేశ్వరః” ఈ పుణ్యస్థలమునందును (శివ) లింగమున్న సూర్యదేవ... యాగలింగమున్న వారణాసి విశ్వేశ్వరలింగమున్న గవిరిదేవ (త) ను సహితమైన ప్రతిష్ఠలు అయిదు చేయించి తాళ్ళు కట్టించెను. ద్వాపరయుగమునాండు గొంతిదేవి ప్రతిష్ఠగాన మాధవయ్య నగరు సున్నము చేయించెను. లక్ష్మీదేవమ్మను, ప్రతిష్ఠ చేయించి తానగరు కట్టించెను. నాలుగు లక్షలున్న అఱవైవేలు తాళ్లు నాటించెను. ఇటువంటి ప్రతిష్ఠలున్న విష్ణుప్రతిష్ఠలున్న చేయించిన పుణ్యపురుషుడు గాన వాసిరెడ్డి పోతె...డు జేయును (జ) దేవేంద్రుం డవును.

మంగళమహా శ్రీ శ్రీ

* * *

ప్రాచీన గ్రంథముల పలుకుబడికి మనపై చెల్లుబడి

కవిత్వము, సంగీతము, నృత్యము, చిత్రరచన ఏ దేశములో ఏజాతిలో పెంపొందించుచుండునో ఆ దేశము, ఆ జాతి పాపప్రవృత్తులకు దూరమై ఉండు నని, భగవదనుభూతికి దగిన పరిపాకముగలదై ఉండు నని విజ్ఞు లందురు. తెలుఁగుజాతి, తెలుఁగుదేశము పైకళలో ముందడుగు వేయుచున్న దనియే నా నమ్మకము.

భారతదేశములోని అన్ని దేశభాషల సాహిత్యములును సంస్కృత భాషాసాహిత్యసంపద నాస్వాదించి జీర్ణించుకొని పుట్టి పెరిగినవే. మన తెలుఁగు సాహిత్యవాహినిలోకూడ తెలుఁగునాటివారి పలుకులతీరులు, తలఁపులతీరులు, కూర్పులతీరులు, ఫణితులతీరులు ఊట లూరఁగా ఊరఁగా స్వతంత్రరచనలను సోనయేళ్లు కొన్ని జాలువాటుచున్నను, సంస్కృతసాహిత్య ప్రవాహముకూడ అందులో ప్రధానముగా సాగుచునే ఉన్నది. నేటికిని. రేపటికిని ఉండఁగలదు.

‘వెన్నవలెం గరంగు సుకవిత్వము’ చెప్పినవారు శ్రీశివశంకరశాస్త్రి గారు ‘వకుళమాల’ అని హృద్యకావ్యము నొకదానిని కూర్చినారు. ఆ వకుళమాలలోఁ గూడ భట్టుమూర్తిగారి యీక్రిందిపద్యపుసువాసన గుబాళించుచున్నది.

కమనీయద్యుతిధామమా విమలముక్తాదామమా సేమమా
కమలామౌదకు, తత్సఖీసమితికిం గల్యాణమా తన్మూ
ళ మయూరీ శుకశాఖశారికల కెల్లన్ భద్రమా తెల్పుమా
ప్రమదారత్నము పేరుగా నెద నినున్ బాటించి ప్రార్థించెదన్.

కాళిదాసకవి మేఘసందేశ మని క్రొత్తతీరు కావ్యము రచింపగా, హనుమత్సందేశమును మనసులో ఉంచుకొని రచించె నన్నారట - నాచటి విద్వాంసులు.

నన్నయభట్టగారు మొదలుకొని చిన్నయసూరిగారి దాఁక ఎన్నికగన్న ఆంధ్రకవులు రచించిన ప్రబంధముల పలుకుబడి విద్యావిశేషములు గల యాంధ్రప్రజల హృదయములపై విశేషముగా సాగుచున్నది.

రాములు, లక్ష్మణులు, భరతులు, రావణులు, విభీషణులు, సీతలు, కౌసల్యులు, కైకలు, మంధరలు, ధర్మరాజులు, ఉత్తరకుమారులు, ప్రహ్లాదులు, హిరణ్యకశిపులు, గుణనిధులు, నిగమశర్మలు, వరూధినీప్రవరులు, కరటకదమనకులు, సుగాత్రీశాలీనులు, అషాఢభూతులు, కీలోత్పాటులు మొదలగువారు పురాణపురుషులు, ప్రబంధపురుషులు నేఁడును అనేక స్థలములలో అనేకులు గుర్తింపఁబడుచున్నారు.

సామెతలు గ్రంథములలోని కెక్కినట్లు గ్రంథములలోని పద్యములుకూడ లోకవ్యవహారములలోని కెక్కినవి. అసలు ఆంధ్రప్రజల నిత్యవ్యవహారములలోనే కవిత్వగానములు కలగలుపైయున్నవి. ఆంధ్రభాష పుట్టుకయే కవితాగానాత్మకము.

వినాయకచతుర్థి, నవరాత్రములు అను పండుగనాళ్ళలో బాలకులచే పద్యములు పాడించుట, ప్రబంధములు చేతఁబట్టించుట నే నెఱుంగుదును.

“ధర సింహాసనమై నభంబు గొడుగై త ధేవతల్ భృత్యులై
పరమామ్నాయములెల్ల వందిగణమై బ్రహ్మాండ మాగారమై
సిరి భార్యమణియై విరించి కొడుకై శ్రీగంగ సత్పుత్రయై
వరుసన్ నీ ఘనరాజసంబు నిజమై వర్జిల్లు నారాయణా. ”

ఇత్యాది పద్యములు నేను చాల పసిప్రాయమున నేర్చుకొన్నవి. వివాహములలో రుక్మిణీకల్యాణపద్యములను ముత్తయిదువలు ఆనందభైరవిరాగముతో నాలాపించుచుండుట అనేకు లెఱుంగుదురు.

బడిపిల్లలు వాటపద్యాలు, ఆటవిడుపు పద్యాలు అనుపేర ప్రబంధ పద్యములు వల్లించుట పల్లెటూళ్లలో పరిపాటి. పెళ్ళిళ్లలో వరునిచేత తాటాకులమీద, ఇటీవల కాగితాలమీద “శ్రీయును కులమును రూఝు ప్రాయము శుభలక్షణంబు” ఇత్యాదిపద్యములను వ్రాయించుట ఆచారము. తెల్లవాఱుగట్ల ప్రబంధములలోని దశావతారపద్యములను పలువురు పల్లెటూళ్ళలో పారాయణము చేయుచుందురు. రంగనాథరామాయణ ద్విపదలే రామాయణపుబొమ్మలాటలలో తోలుబొమ్మలాటవారు పాడుపాటలు, కనుకనే పల్లెటూళ్ళలో వారు రంగనాథరామాయణమును బొమ్మలాట రామాయణ మనుచుందురు. శైవుల శుభాశుభ సమయములలో బసవపురాణమును పారాయణ చేయుదురు. వానలులేనప్పు డూరిపెద్దలు విరాటపర్వమును పురాణము చెప్పింతురు. ఇవి సాహిత్య ప్రయోజనములకే కాక మతసంప్రదాయ వ్యవహారప్రయోజనమునకైకూడ ఏర్పడిన ఆచారములు.

పాత్రసంశుద్ధి కాజ్యం బుపస్తరించి
యూరకుండిరి యిది యేమియొక్కో వీరు
కానరా విప్లు శాకపాకములు నెదుర
మనకు నిజమయ్యె నల చందమామఘటిక.

శ్రీనాథుని భీమఖండములోని పయిపద్యము “చందమామ రావే, జాబిల్లి రావే” అన్న పసిబాలకుల పాటనుబట్టి పుట్టినది.

బాలకుల పాటతో పై పద్యార్థము మిళితమై ఉన్నది.

నా చిన్ననాటి ముచ్చట ఒకటి, ఏదో అల్లరిచేయంగా మాయమ్మ నన్ను గట్టిగా కొట్టినది. నేను ఎక్కడనో ఉన్న మా నాయనగారిదగ్గర కేడ్చుచు వెళ్లితిని. నాగొడవ వెళ్లబోసికొంటిని. నే నింక ఇంటికి రా నంటిని. అమ్మయొగము చూడ నంటిని. కాశీఖండములోని గుణనిధి కథ చెప్పి మా నాయనగారు అందలి పద్య మీది చదివి వినిపించి అర్థము చెప్పిరి.

అరుణగభస్తిబింబ ముదయాద్రిపయిం బొడతేర గిన్నెలో
 పెరుగును వంటకంబు వడపిందెలునుం గుడువంగఁ బెట్టు ని
 ధ్వరకరుణాధురీణ యగుప్రాణము ప్రాణము తల్లియున్నదే
 హరహర యెవ్వరింకఁ గడుపారసి పెట్టెద రీప్సితాన్నముల్.

అమ్మప్రేమ ఆకళింపునకు రాఁగా తలగోఁకుకొనుచు ఏడుపు
 దిగమ్రింగుకొని నే నింటికి వచ్చితిని.

తెలుగురచన లనఁగా చిన్ననాటనుండియు నాకు బులుపాటము.
 తెలుగు పద్యములు వినుటకై చెవికోసికొనువాఁడను. గుజ్జనగూళ్ళతో
 పాటు తెలుగురచనల తీయదనమునుగూడ మా నాయనగారు న
 న్నాస్వాదింపించినారు. మా తోబుట్టువును అత్తవారింటికి అనిపిన
 సందర్భమున ఒకసాడు శ్రీనాథుని శృంగారనైషధములోని ఈ క్రింది
 పద్యము చదివి అర్థము చెప్పినారు.

ఉభయవంశలలామ మయ్యుత్పలాక్షీ
 అత్తవారింటి కరిగెడు నవసరమున
 మాతృజనక సఖీజన భ్రాతృవిరహ
 మధిపతి ప్రేమ జలరాశి కౌర్వమయ్యె.

అర్థ మాలోచించినకొలఁది ఈ పద్యము నా కానందము
 గొల్పసాగినది. శ్రీనాథుని రచనలమీఁద నాకు చిన్ననాటనుండియు
 ఆదర మిట్టి పద్యములు వినుటచేతనే.

ఈనడుమ మాయింట నొకవివాహము జరిగినది. భోజన
 సమయమున నసాళమంటు తాళింపు పొగురుగల పెరుగు పచ్చడిని
 అస్వాదించి, నవ్యాంద్రకవిమిత్రు లొకరు చదివినా రీశృంగారనైషధ
 పద్యమును.

మిసిమిగల పుల్లంబెరుగుతో మిళితములగు
నావపచ్చళ్లు చవిసూచి రాదరమున
చుట్టుమని మూర్ధములు దాకి యొట్టుదనము
పొగలు వెడలింప నాసికాపుటములందు.

ఇరువది యేండ్ల క్రిందట ప్రాచీనగ్రంథ సంపాదన కై తెలుగుదేశము
ఊరూర 'టూరు' చేయుచు, చాలకాలము విద్వద్గోష్ఠి జరిపినవాడను గనుక,
ప్రాచీనగ్రంథార్థముల పలుకుబడి పల్లెటూళ్ళలో ఎంత చెల్లుబడి అగుచు
నున్నదో నేను ఎఱుంగగల్గినాను. కొన్ని యెఱుకలు వివరింతును.

ఒక సంపన్నగృహస్థునియింట ప్రాచీన గ్రంథము లున్న వని విని
అడిగి ఆహూతుడనై వారియింటికి వెళ్ళితిని. ఆ యింటి యజమానునికి
ధర్మపత్నీసమానురాలు, కళావంతురాలు, ప్రేయసి ఇంటనే ఉన్నది. నే
నక్కడికి వెళ్ళగానే ఆమె మనుచరిత్రలోని యీ క్రిందిపద్యమును
సాదరముగా, సంగీతముతో, సముచితహస్తాభినయముతో చదివినది.

వానిది భాగ్యవైభవము, వానిది పుణ్యవిశేష మెమ్మెయిన్
వాని దవంధ్యజీవనము, వానిది జన్మము వేఱుసేయ కె
వ్వాని గృహంతరంబున భవాదృశ యోగిజనంబు పావన
స్నానవిధాన్నపానముల సంతసమందుచు బోవు నిచ్చలున్.

నే నన్నాను. “తల్లీ! న న్నొక యోగిని జేసితివి. తంటా లేదుగాని,
నీ వల్లభుని వాస్తవప్రవరునిగా జేయుట సందర్భపడలే దమ్మా!”

ఆమె అన్నది “అయ్యగారూ! నేను ప్రేమించినది వాస్తవముగా
వాస్తవప్రవరునివంటివారినే. నా యేకాంత ప్రేమకు పశ్యులయిన యీ
సహృదయులు కూడ వాస్తవప్రవరు లనియే అనుకొనుచున్నాను. అయ్యో
పాపము! వరూధిని మాయాప్రవరుని ఎఱుగదు గాదండీ! ఎంత ద్రోహము!

అయ్యా, ఇది చిత్తగించండి!

సీతాదేవిని రావణాసురుడు రామవేషము వేసికొని వచ్చి అమాంగల్యపఠించినట్లు ఏ కవి అయినను కథ కట్టినచో విజ్ఞుల కందరికిని వెఱ్ఱులు, వేకులు ఎత్తవండీ! అంత రోతగానే కాదండీ ఉన్నది యిక్కడి సందర్భమూను? ప్రవరునిమీదనే ప్రాణము లర్పించి ఉన్న వరూధినిని అంతకుముం దామెను ప్రేమించి ఆమెచే ఛీ ఛీ అని చీవాట్లుతిన్నదొంగ ప్రవరవేషముతో వచ్చి చేటుకూర్చుట చండాళముగా లేదండీ! వరూధిని వెలయా లందురు! ఆమె ప్రవరుని ఏమి వెలకయి ప్రేమించినది! వేషధారి ప్రవరుడు ఏమి వెల యిచ్చి ఆమెను కొనుక్కొన్నాడు! ఆంధ్రకవితా పితామహుని అనుగ్రహము అట్లున్నదే!” అన్నది.

నేను “చాల చుఱుకుగా ఉన్నదే సల్లాపము” అనుకొనుచు, “సంస్కృతము బాగుగా చదువుకొన్న ట్లున్నావమ్మా” అన్నాను.

“మా నాయనగారు విద్వాంసులు. వారు నేర్పంగా కావ్య నాటకములు కొన్ని చదువుకొన్నానండీ!” అనుచు నామె కాళిదాసు కవీంద్రునిమీదకూడ కంకరతాళ్లు వినరసాగినది.

“చూడండి! శాకుంతలములో దుష్యంతునికి రంగప్రవేశము ఎంత సంతాపజనకముగా ఉన్నదో”.

“తా నేదో వేటకు వచ్చినాడు. ఆశ్రమమున కణ్వుమహర్షి లేడు. ముగ్ధులు ఋషికన్యలు చెట్లకు నీళ్లుపోయుచున్నారు. అక్రమముగా ఆశ్రమప్రాంతమునకు వెళ్లి, ధీరోదాత్తుడుగా పొగడ్తగాంచవలసిన మహారాజు దొంగచాటుగా నక్కిఉండి ఆకన్యలను తొంగిచూచుట, ‘సతాంహి సందేహపదేషు’ అని తనతప్పును ఒప్పునుగా తానే పొగడుకొనుట మర్యాదగా ఉన్నదండీ! శాకుంతలముఖాన తుమ్మెద వ్రాలగా ఆపన్నురాలిని రక్షించి రాజధర్మము నెఱవఁబోవుచున్నట్లు దర్బాలు పలుకుకొనుచు వంకరతలకపుతో రంగప్రవేశము చేయుట బాగుగా ఉన్నదండీ?” అన్నది.

నే నిక శ్రుతి మించుచున్నది అనుకొని సంస్కృతాంధ్రరచనలలో ఆమెకుఁగల సాహిత్యచాతుర్యమునకు సంతోషము వెల్లడించి వచ్చినాను.

ఇం కొక ముచ్చట.

ఒక పూరియిల్లు. చిన్నది, తలుపు ఓరవాకిలిగా వేసి ఉన్నది. లోపల ముసలమ్మ వడ్లు దంచుచున్నది. రోకటిపోటుతో పాటు.

“ఓరామ ఓరామ ఒయ్యారిరామ !

ఓరామ ! ఓరామ !

ఓరామ ! ఓరామ !”

అనుచు ఉచ్చాసనిశ్వాసములతో రామనామస్మరణ జోడించు చున్నది - మధ్యాహ్నము ఒంటిగంట వేళ. ఇంట నామె ఒక్కరైయే. తాటాకు పుస్తకాలేవో ఉన్న వనఁగా చూడ వెళ్ళినాను. ఇంటిలోనికి అడుగు సాగక వాకిటనే ఉన్నాను. కొంతసేపటికి దంపుడు ముగియఁ గా చేటలో దంచిన బియ్యము చేర్చుకొని చెఱుగఁబోవుచు ఈ క్రిందిపద్యము చదివినది.

కలఁ దందురు దీనులయెడఁ

గలఁ దందురు పరమయోగిగణములపాలన్

కలఁ దందు రన్ని దెసలను

కలఁడు కలం దనెడువాఁడు కలఁడో లేఁడో !

నాలుగవ చరణము గద్దించుచు మఱి ముమ్మాఱు చదివినది. ఇదేసందర్భమురా అనుకొని ‘ఉన్నాఁ డమ్మా’ అనుచు నేను లోపలికి వెళ్ళినాను. ఆమె ఆబియ్యముతో అటుతరువాత వంటచేసికొని భోజనము చేయఁబోవును. ఇ ట్లనుకొన్నాను. ‘అహో! పోతరాజుగా రెంతపుణ్యాత్ములు. భాగవత మెందఱినో పవిత్రాత్ములనుఁ జేయుచున్నదిగదా!”

బ్రౌనుదొరగారి కెవఁడో దీనుఁడు ఈ క్రింది పద్యమును అర్జీగా

వ్రాసి పంపుకొన్నాడట.

లా వొక్కింతయు లేదు, ధైర్యము విలోలం బయ్యె, బ్రాణంబులున్
రావుల్ దప్పెను, మూర్ఛ వచ్చె, దనువున్ దస్సెన్, శ్రమం బయ్యెడిన్
నీవే తప్ప నితఃపరం బెఱుంగ మ న్నింపందగున్ దీనునిన్
రావే యీశ్వర! కావవే వరద! సంరక్షింపు భద్రాత్మకా!

బ్రౌనుదొరగా రా దీనుని కేదో కొంత సొమ్ముతోపాటు ఆ
యర్జీమీదనే 'ఎండార్సుమెంటు'గా ఈ క్రిందిపద్యమును వ్రాసి పంపినారట.

ఏను మృతుండ నౌదు నని యింత భయంబు మనంబులోపలన్
మానుము సంభవంబు గల మానవకోట్లకు చావు నిక్కమౌఁ
గాన హరిం దలంపు మింకక గల్గదు జన్మము నీకు ధాత్రిపై
మానవనాథ! చెందెదవు మాధవలోకనివాససౌఖ్యముల్.

బ్రౌనుదొరగారికికూడ భాగవత మింత పరిచితమయినది !

ఇన్ని ఉదాహరణములను ఎందుకు చెప్పినా ననఁగా, మన
తండ్రితాతల పోలికచాలికలు మనలో ఏవిధముగా అనుగతములై
వచ్చుచున్నవో - మనము వేషభాష లెంతమార్చినప్పటికిని - మన పూర్వుల
గ్రంథములలోని భావములు, సంప్రదాయములు, రచనలు - మన మెంత
క్రొత్త త్రోవలు త్రొక్కఁజూచుచున్నప్పటికిని మనలో ఎట్లు కుదుర్కొన్నవో
తెలుపుటకే. వానిని మనము విడనాడలేము. విడనాడనూ కూడదు అని
యెఱిఁగించుటకే.

తెనుగు తేటదనము

తేటతెనుగునుగూర్చి కొంచెమంత తెలుపుచున్నాను. ఆంధ్రద్రవిడ-
 కర్ణాటభాషలలో తెనుగుమాట ప్రసన్నమయినదిగా ఉండుటచేత 'తెనుగు
 తేట' అనియు, 'తేటతెనుగు' అనియు, 'తెనుగుతేనే' అనియు,
 దేశభాషలందు తెలుగులెస్స' అనియు నానుళ్లు పుట్టినవి. తెనుగు
 కీతేటదనము. లెస్సదనములు సంస్కృతప్రాకృతముల పాళ్లు సమరసముగా
 కలియుటవల్లను, ద్రవిడకర్ణాటకములకంటె తెలుగుమాట మార్దవ,
 సౌలభ్యములు కల దగుటవల్లను ఏర్పడినవి. ఈ తేటతెలుగు చచ్చుడివాని
 దగ్గఱనుండి జగద్గురువుదాఁక, ఉగ్గుపాలనాఁటినుండి ఉసు రుదుగు
 దాఁక, బాలశిక్షదగ్గఱ నుండి మోక్షవిద్య దాఁక అన్ని జాతులలో, అన్ని
 దశలలో, అన్నివిద్యలలో, క్షణక్షణపరిణామముతో, నవనవవికాసముతో
 కలకలలాడుచు, దొలకకులాడుచు నున్నది. హెచ్చుకాలము లిపిరూపము
 పొంది నిలిచియుండ నక్కఱలేని సంభాషణాదులు, నవ్వుటాలు, తగవును
 మొదలయిన వాగ్వాపారములను విడిచిపెట్టినప్పటికిని లిపిరూపముపొంది
 కొన్నిపురుషాంతరములదాఁక ఉండవలసిన వర్తకము, దేశపాలనము,
 ఆచారవ్యవహారములు, దస్తావేజులు, రాజశాసనములు, దానశాసనములు
 మొదలయినవానిలోను దేశము, భాష ఉన్నంతకాలము ఉండవలసిన
 కథలు, కళలు, పాటలు, పదాలు, నాటకములు, నానాశాస్త్రములు,
 కావ్యములు మొదలయినవానిలోను భాషాప్రవాహము పాయలువాటి
 పాటుచు, మాటుచు, తేటుచు కావ్యసరస్సులలో నిండ్ార్లుగా నెలకొనుచు
 నుండును. భాష కున్న ప్రయోజనము లన్నింటిలోను ప్రౌఢకావ్యరచన

పరమప్రయోజన మనవచ్చును. భాష చెందు క్రమపరిమాణపు మెట్లలో ఉత్తమకావ్యరచన కడపటి మెట్టు. వాడుక భాష అను ముడిసరకునుండి ఉత్తమకావ్య మను సున్నితపు మేల్మిసరకు తయారవుచుండును. అయినను భాషాప్రయోజనము లన్నింటికిని ఈ మేల్మిసరకు ఉపయోగపడదు. వాడుకభాష మంచి నీటివలె బహుప్రయోజనము కలది, కావ్యభాష పంచదారపానకమువలె పరిమితప్రయోజనము గలది.

ప్రౌఢకావ్యప్రయోజన మొకటి విడనాడినచోఁ దక్కిన భాషా ప్రయోజనము లన్నిటిలోను. వాడుకభాషయే ఓలలాడుచు నున్నది. కొందఱు సంస్కృతాంధ్ర కవీశ్వరులు శాసన కావ్య మను పేరుతో ప్రౌఢగద్య పద్యరచనలలో వెలయించినను ప్రాచీనశాసనము లెన్నియో వాడుక భాషలో నున్నవి.

ఇంకను ప్రాచీనకావ్యవ్యాఖ్యానములు, కథలు, శాస్త్రగ్రంథములు, వ్యవహార గ్రంథములు, దేశచరిత్రలు చాలచాల వాడుకభాషలోనే ఉన్నవి. వాని నన్నిటిని ఉదాహరించుట కిక్కడ చోటు చాలదు. శ్రీగిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి గద్యచింతామణిలో చూచుకోవచ్చును. ఇంకను పద్యగంధులయిన బాలకథలు, పొదుపుకథలు, నానుళ్ళు, పలుకుబళ్ళు, సామెతలు, స్త్రీలపాటలు, పదాలు, పనిపాటలవారి పాటలు, పదాలు, వృద్ధుల వేదాంతవైరాగ్యపు పాటలు, పదాలు, ఎఱ్ఱగొల్లలు, పిచ్చుకుంట్లు, పంబవారు మొదలగువారు పాడు దేశికధారచనలు అన్నియు వాడుక భాషలోనే ఉన్నవి. ఇవికూడ వాఙ్మయములో చేరునా అని పండితులు కొందఱు పరిహసించుచుండురుగాక! వానిరుచి గుర్తింపఁగల్గుటకుఁ గూడ నొక యనుభావవిశేష ముండవలెను. ఒక్క తార్కాణ చూపుచున్నాను. చల్లపల్లి జమీందారుగారి పట్టాభిషేకోత్సవపు నాళ్లలో వారికోటలో రాత్రులు

నాటకములు. పాటకచ్చేరీలు, బోగమాటలును, సాగుచుండెడివి. వచ్చిన పండితు లందఱును కోటలోని ఆటలు, పాటలు, నాటకములు చూడబోవుచుండెడివారు. మా గురువులు శ్రీచెళ్లపిళ్లశాస్త్రులుగారు కోటవెలుపల మాలదాసర్ల వీధినాటకములు చూడబోవువారు. రాత్రి తా మాస్వాదించిన రసానుభవమును మర్నాడు పునశ్చరణచేయుచు ఆనందించు మాకు వినిపించి మమ్ము ఆనందింపఁ జేసెడివారు. వారు గుర్తించి చెప్పినప్పుడే వానిరుచి ననేకులు గ్రహింపఁగలిగెడివారు. వారి మధ్య పత్రికలలో లోకాభిరామాయణములను మంచివాడుకపలుకుబళ్లతో ముంచెత్తినారు.

ఆంధ్రభాషలో ఆదికాలమునాటి కావ్యరచన ముడిసరకుభాషతో, దేశిచ్చందోరచనతో ప్రజాసామాన్యమునకు సులభముగా ఉండెడి దనియు, అదియే ఇప్పటి పాటలు పదాల వాడుక భాష అనియు నా నమ్మకము. నన్నయభట్టారకునికి పూర్వము శాసనములలో సీసగీతమధ్యాక్కట పద్యములు కనఁబడుచున్నవి. వానిలో మధ్యాక్కటను నన్నయాదులయిన ఆదికాలపు ప్రౌఢకవులు కొందఱే కొంచెముగా పాటించినారు. ఆదికాలపు మధ్యాక్కట ఒకటి ఉదాహరించుచున్నాను.

“స్వస్తి నృపాంకుశాత్యంతవత్సలసత్యతినేత్ర

విస్తర శ్రీయుద్ధమల్లుఁ డనవద్యవిఖ్యాతకీర్తి

ప్రస్తుత రాజాశ్రయుండు త్రిభువనాభరణుండు సకల

వస్తుసమేతుండు రాజసల్కిభూవల్లభుం డర్థి”.

ఇందులో కొన్ని యక్షరములను జేర్చినను తీసివేసినను పద్యము పద్యముగానే ఉండునట్లు రచన ఉన్నది. పఠన ఫణితి తాలగతి కలదిగా గోచరించుట లేదు. సంగీత రుచి గుర్తించిన తెలుగుకవులు ఈ పద్యమును

ఎందుకు పాటించినారా అని సందేహించుచుండువాడను. అర్వాచీనకవులు దీనిని అందుకనియే విడిచిపెట్టినారు కాబోలును. ఒకనాడు మాయింటిలో మా అమ్మగారు ప్రాతఃకాలపుపాట లేవో పాడుచుండగా వినుచున్న నాకు అందొక పాటఫణితి చాల ఆనందజనక మయినది. నేటి కావ్యరచనల కనుకూలింపఁ జేసికొంద మని గణవిభజన చేసి చూతునుకదా అది మధ్యాక్కఱలక్షణము కలదయి యున్నది. మధ్యాక్కఱ పఠనఫణితి నా కప్పుడు తెలియవచ్చినది. దానిమాదిరి చూపుచున్నాను, చూడుడు.

“అంతట రాములవారూ - అంగన సీతను గూడీ

సంతసమందుచు వేగా - స్వపురమునకు చనుదెంచి

తమ్ములతోడను గలసీ - నెమ్మది రాజ్యములేలే

ధర్మముతో ప్రజలెల్లా - తామరతంపరలైరీ”.

ఇందు రెండు ఇంద్రగణములు, ఒక సూర్యగణము, రెండు ఇంద్రగణములు, ఒక సూర్యగణము - వెరసి ఆఱు గణములు కలది ఒక చరణము. మూడవ గణము కడపట సీసచరణదళమువలె మధ్యాక్కఱచరణము మధ్యకు విఱుగును. అదికాలపు కవులు పాటించిన సీస ద్విపద గీత పద్యములు కొంచెము మార్పులు చెందియు, చెందకయుకూడ స్త్రీబాలపామరాదులు పాడుపాటలలో, పదాలలో కానవచ్చుచున్నవి. స్త్రీలు పాడు శ్రావణమంగళ వారపు పాట సీసపద్యమే.

“శ్రావణామాసాన శుద్ధపాడ్యమినాడు

మహాలక్ష్మి ముత్యాల చీర గట్టి”

అని దాని మొదటి చరణము. మఱియు ద్విపద అను అదికాలపు రచన అనేక ఫణితిప్రభేదాలతో పాటలలో, పదాలలో చేరియున్నది. ఒకటి రెండు ద్విపదఫణితి ప్రభేదములు చూపుచున్నాను.

“ఒకరూ కట్టిన చీరా ఒకరూ కట్టారూ
ఒకరూ తొడిగిన రైకా ఒకరూ తొడగారూ
ఒకరూ పెట్టిన నగలూ ఒకరూ పెట్టారూ
వార్షీ పొసగింపా నా వశమూ కాదనెనూ”.

ఇది ద్విపదవికారమే.

“వెన్నెలజైలనే వేలసంఖ్యలనూ
పందిళ్ళు వేయించి పరమాపావనులూ”

ఇదియు ద్విపదయే

ఇట్లు ఒక ద్విపదయే పలురసములలో, పలుఫణితులలో వాడుక భాషలో పలుపాటలుగా వెలసినది.

ఆదికాలమునాటి పాటల ప్రభేదములను కొన్నింటిని పాల్కురికి సోమనాథుఁడు పేర్కొన్నాడు. వాని నన్నింటిని ఇక్కడ వివరింపఁగలరరదు.

సంస్కృతాంధ్రములలో ప్రౌఢభాషామయములైన భారతరామాయణాదులను చదివి, తత్కథాప్రయోజనము ననుభవించువారికంటె వాడుకభాషలో పాటలు పదాలుగానున్న భారతరామాయణకథలను బొమ్మలాటలలో, వీధినాటకములలో వినియు, చూచియు ఆ ప్రయోజనము ననుభవించు ప్రజలు దేశములో చాలహెచ్చు. పై తీరున లోక సామాన్యమునకు అర్థముకాదగినదియు, తేట తెలుఁ గని, దేశీ తెలుఁ గులతో జానుతెలుఁ గని, అచ్చతెలుఁ గని ప్రాచీనులు పలుతెఱుంగులతో పేర్కొన్నదియు అయిన వాడుకభాషలో ఉన్న యందచందములు వ్యాకరణముతో దిద్ది తీర్చిన ప్రౌఢ గ్రాంథిక భాషలో పనుపడ వని ప్రాచీనులే పేర్కొన్నారు. తిరుపతిలో 15, 16 శతాబ్దాలలో ప్రఖ్యాత కవిశ్వరులై సంకీర్తనాచార్యులనఁబరగిన తాళ్ళపాకవారు వందలకొలది పాటలను, పదాలను వాడుక భాషలోనే రచించినారు. పాటలు, పదాలలో వాడుక భాషయే యుండఁదగిన దనియు, దానిని ప్రౌఢవ్యాకరణప్రకారము

దిద్దితీర్చుట పువ్వును నలిపి వాసన చూపించుటవంటి దనియు
'సంకీర్తనలక్షణ' మను లక్షణగ్రంథములో వా రిట్లు చెప్పినారు.

“పల్లవనారీఘ్నేచ్ఛా
ద్యుల్లాసమనోజ్ఞ బంధురోక్తులు చవులై
చెల్లును గ్రామ్యములైనను
హల్లీనకముఖ్యనాటకాదికఫణితిన్.

జగతిఁగల చెల్లుబజ్జై
నగినగి భాషించునట్టి నానుడిపలుకుల్
తగ దన రహి చెడుఁ బువ్వుల
సొగ సుడుగన్ బిసిగి కంపు చూపినభంగిన్.”

ఈ లక్షణముచొప్పున యక్షగానములను నాటకప్రభేదములలో
ఉండు దేశిచ్ఛందోరచనావిశేషములను పేర్కొనుట కిక్కడ చోటు చాలదు.
ఇంకను వాడుకభాషలో, ద్విపదలలో కాటమరాజుకథ, పల్నాటికథ,
కుమారరామునికథ, మఱి క్రొత్తతరపుఁబదములయిన బొబ్బిలికథ, దేశింగు
రాజుకథ, లంకాసారథి మొదలయిన రసవద్రచనలు ఎన్నియో ఉన్నవి.

దేశము నలుముఖములను గాలించి మంచిమంచి పలుకు బళ్ళను,
కథలను, సామెతలను, పాటలను, పదాలను, వింతశబ్దజాలములను
సేకరించవలెను. అచ్చు రాకముందు అన్నిరకాల రచనలు తాటాకులమీఁ
దను, నోటివాడుకలమీఁదను నెలకొని ఉండెడివి. అచ్చువచ్చిన తరువాత
ప్రాయికముగా ప్రౌఢకావ్యరచనకే పరిపోషము కలుగుటచేత, ప్రాతకాలపు
దేశిరచన లెన్నో అడగారిపోఁజొచ్చినవి. ఆంధ్రభాష యందచందములు
సరిగా గుర్తించుటకు వీని సర్వే యత్యావశ్యకము.

ఆంధ్రకవిత-పురాణయుగము

నన్నయతిక్కనలు

పురాణముల రచనము, ఆ రచనముల చెల్లుబాడి ప్రబలముగా సాగిన కాలఖండమును పురాణయుగ మని వర్తమానులు వ్యవహరించుచున్నారు. అటువంటి కాలఖండములను యుగము లనుటకంటే శకము లనుట వ్యవహారార్థానుగుణ మనుకొందును. ఇట్లు మార్చిన పురాణశకము, ప్రబంధశకము అని కాని, మఱొకవిధమున కవులనుబట్టి పేర్కొన్న నన్నయశకము, తిక్కనశకము అని కాని అనుట యవును. అందఱును ఇప్పుడు 'యుగ' మనియే వ్యవహరించుచున్నారు గాన నేనును అలాగే అనుచున్నాను. ఆంధ్రపురాణరచన సంస్కృతపురాణరచనానుసారిగా సాగినది గాన ఆంధ్రరచనాపద్ధతిగ వివరించుటకు ముందు సంస్కృత సంప్రదాయానుస్మరణము కొంత ఆవశ్యకమే అవును. సంస్కృత పురాణములు తద్రచనాకాలమునాటి విద్వద్విజ్ఞానమునకు సర్వస్వములు. వేదములలో సర్వవిద్యలును అంకురప్రాయములుగా ఉండఁగా పురాణములలో అవి కొంత కొంత విరివిగా వెలసె ననవచ్చును. "సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశో మన్వంతరాణిచ, వంశానుచరితం చేతిపురాణం పంచ లక్షణమ్" అని సృష్టివిధము, ప్రళయముల తీరు, రాజవంశముల చరిత్రలు, మన్వంతరకథలు, మహర్షుల చరిత్రలు మొదలగువానితో పురాణము లుండు నని లక్షణము ఉన్నను, పురాణములలో ఇంకను ఎన్నో దేశచరిత్రలు, వైద్యము, జ్యోతిషము, నీతి, ధర్మ కామశాస్త్రములు, వ్యాకరణాలంకార సాహిత్యాది శాస్త్రసంప్రదాయములు మొదలయినవి కొంతకొంత సంగ్రహము గాను, కొన్నిచోట్ల విరివిగానుకూడ వర్ణితములై ఉన్నవి. అగ్నిపురాణములో వ్యాకరణము, వైద్యము, జ్యోతిషము మొదలయిన వెన్నియో ఉన్నవి.

ఇట్టి పురాణములు సంస్కృతభాషామాత్ర పరిజ్ఞానము గల జనసామాన్యమునకుకూడ అర్థము కాండగినట్లు సులభభాషలో, ప్రాయీకముగా సులభమైన అనుష్టుప్చందస్సులో తేలిక వాక్యాన్వయములతో తేటగా ఉండును. వ్యాసులవారి రచనలలో తఱచుగా 'చ, వై, తు, హి' అని పాదపూరణపు పొల్లుపదము లున్నవి అనికూడ పండిత పరిహాసమున్నది. పురాణసామాన్యరచన ఇట్లు ఉండు ననుట సంగతమేకాని, కొన్ని పట్లు పురాణములలోనివే, సంప్రదాయపరిజ్ఞానము లేనిచో ప్రౌఢపండితులకు కూడ కొఱకరానికొయ్యలు, ఉక్కుసెనగలు అనందగినవిగా ఉన్నవి. పురాణములలోని కెల్ల భారత భాగవతములు, రామాయణము ప్రధానమయినవి. రామాయణ భారతములు కావ్యేతిహాసము లనబడినను, పురాణము లనికూడ సామాన్య వ్యవహార మున్నది. తెలుగున అవి పురాణములే అనుచున్నాము. ఉక్కుసెనగలు పై మూడు గ్రంథముల లోను, అందులో మఱీ భారతమున ఉన్నవి. భారతములోని ఉక్కుసెనగలకు వ్యాసఘట్ట మని పేరు. మచ్చు చూపుచున్నాను.

పశ్యః పశ్యతి పశ్యంత మపశ్యంతంచ పశ్యతి,
అపశ్యస్తావ (త్యాద?) చక్షుష్వాత్ పశ్యాపశ్యౌ న పశ్యతః
చతుర్భిశ్చ చతుర్భిశ్చ ద్వాభ్యాం పంచభిరేవచ,
హూయతేచ పునర్ద్వాభ్యాం స మే విష్ణుః ప్రసీదతు.

ఈ విధముగా పురాణములు వివిధవిషయములతో, వివిధ రచనలతో అరణ్యములవంటి పై ఉండును. అర్వాచీనము లయిన కావ్యనాటక ప్రబంధాదిరచనలు పురాణారణ్యములనుండి ఉద్ధరించి సేకరించి తీరిదిద్ది నాటిన యుద్వానములవంటి వనందగును. పురాణములలో కావ్యనాటక ప్రబంధాదిరచనల పొలుపులు సుకుమారదృశ్యములై ఉండునుగాని, కావ్య నాటకాదులలో పురాణరచనములలోని శాస్త్రాంశ భీకర దృశ్యము లుండవు. ఇటువంటి సంస్కృత పురాణ ఘక్తి ననుసరించి తెలుగు పురాణరచన

వెలసినది. నన్నయ మొదలుకొని శ్రీనాథునిదాంకకగల కవుల యాంధ్రగ్రంథ రచన పురాణయుగరచన యనఁదగినది. ఆకాలమున ప్రాయకముగా ఆంధ్రమున పురాణరచనలే వెలసినవి. కవిత్రయము, మారన, పాల్కురికి సోమనాథుఁడు, భాస్కరాదులు, నాచనసోమన, శ్రీనాథుఁడు, పోతన, సింగన పురాణకవులలో ప్రధానులు, పురాణకవిరచనలను గూర్చి ప్రసంగించినప్పు డీయందఱవిషయమును రావలసినదే అయినను ముందు ముఖ్యులయిన భారత కవిత్రయమువారినిగూర్చి మాత్రమే యిప్పటి నా ప్రశంస.

కవిత్రయమువారు దైవభక్తులు, సదాచారులు, ఉత్తమ పండితులు. కవితాతపస్సు చేసి వారు కాంక్షితార్థములను అంతర్వాణియుద్బోధము లతో నందుకొని కావ్యరచన కావించినారు. తర్వాతి సర్వాంధ్ర కవికుటుంబములకు వారిపవిత్రవాక్కులు నిక్షేపములయి దొరకిన బంగారునక్కులు. ఆమువ్వుర రచనములతో తెలుగున వెలసిన మహాగ్రంథము భారతము. దాని మూలగ్రంథము అయిదువేలయేండ్లనాటి భారతీయచరిత్రాంశములు గల ప్రాంతగ్రంథమే అయినను సర్వ ప్రపంచమునను దాని పలుకుబడి చెల్లుబడి అగుచునే యున్నది.

వ్యాసకృతిని మహాభారతమును నన్నయ యిన్ని లక్షణములు గలదానినిగా వర్ణించినాఁడు.

“ధర్మతత్త్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రం బని
యధ్యాత్మవిదులు వేదాంత మనియు
నీతివిచక్షణుల్ నీతిశాస్త్రం బని
కవివృషభులు మహాకావ్య మనియు
లాక్షణికులు సర్వలక్ష్యసంగ్రహ మని
యైతిహాసికు లితిహాస మనియు
పరమపౌరాణికుల్ బహుపురాణ సముచ్చ
యం బని మహిఁగొనియాడుచుండ

వివిధవేదత త్వవేది వేదవ్యాసుఁ

డాదిముని పరాశరాత్యజుండు

విష్ణుసన్నిభుండు విశ్వజనీనమై

పరగుచుండఁ జేసె భారతంబు”.

ఇట్టి సంస్కృత భారతమును,

“సారమతిం గవీంద్రులు ప్రసన్నకథాకవితార్థయుక్తిలో

నారసి మేలునా నితరు లక్షరరమ్యత నాదరింప నా

నారుచిరార్థసూ క్తినిధి నన్నయభట్టు తెనుంగునన్ మహా

భారత సంహితారచన బంధురుఁ డయ్యె జగద్ధితంబుగాన్.”

నన్నయ పై తీరున సర్వశాస్త్రార్థకలితముగానే కాక భారతమును ప్రసన్నరచనతో మహాకావ్యలక్ష్యముగాఁగూడ తెనిగించిన ట్లేర్పడును. కనుకనే యాతనికి వాగనుశాసన బిరుదము కల్గెను. సంస్కృతమున పురాణములు, కావ్యనాటకాదులు అన్నియు వెలసినపిదప ఉపక్రమించిన దగుటచేత తెలుఁగుపురాణరచన తనలోనే సంస్కృత సర్వకావ్యరచనా చమత్కారములను ఇముడ్చుకోవలె ననుయత్నముతో సాగినది. ప్రాచీనుఁడు గణపతిదేవుఁ డనుకవి “ఆంధ్రకావ్యపథము దీర్చిన నన్నయభట్టుఁ గొలుతు” నన్నాఁడు. నన్నయభారతము చదివినచో అందులో భాషాకవితాలక్షణ పరిష్కారములను ప్రయత్నపూర్వకముగా నన్నయ లక్షీకరించినట్లు కాననగును.

“పాయక పాకశాసనికి భారతఘోరరణంబునందు నా

రాయణు నట్లు వాణసధరామరవంశవిభూషణంబు నా

రాయణభట్టు వాఙ్మయ దురంధరుఁ డీకృతి కిష్టుడున్ సహా

ధ్యాయుండు నైనవాఁ డభిమతంబుగఁ దోడయి నిర్వహింపఁగాన్

ఈ పద్యము ద్వితీయ తృతీయ చరణములందు నారాయణ పదము “ర” యతి ఖండాఖండములుగా స్వరవ్యంజనములతో రెండు దెలుగుల

నుంచుట లక్షణ విశేష నిరూపణార్థముగదా! ఇట్టి వెన్నేని విశేషాంశ ములను నన్నయ రచనలో చూపవచ్చును.

శరత్సమయమున సరళముగా సమప్రదేశమున ప్రవహించు తెలినీటి తేటవాకవలె నన్నయరచన సుప్రసన్నమై, చాటుమాటులు లేనిదై. కరతలామలకముగా తనలోఁగల సర్వార్థములను ప్రవృత్తముగా గుర్తింప నిచ్చునదై, సుఖప్రవేశమై, సుస్వాద్యమై నిర్వక్రగతితో నెగడుచుండును. వ్యాసభారతరచనలో 'చ, వై, తు, హు' లున్నట్లు అక్కడక్కడ నన్నయ రచనలో 'మానుగ, పాయక, పర్వగ, ఇమ్ముల' మొదలగు పాదపూరణపు పొల్లుపదము లుండును. గ్రంథగ్రంథులు నన్నయరచనలో నుండవు. నన్నయ్యశయ్య వంటి పురాణశయ్య కావ్యగౌరవము కలది - భాగవతకర్త కొక్కని కేతక్క మఱి యితర పురాణయుగాండ్రకవుల కెవ్వరికి దక్కలేదు. నన్నయ పురాణశయ్యసౌభాగ్యమునకు లక్ష్యము నొక్క గీతపద్యమున గుర్తింపవచ్చును.

“ఎల్లవారు నెఱుంగ నొల్లని ధర్మవు
బేల నీకుఁ దెలుప నేల వలసె?
చిఱుతవాని కింత దఱుసంటి పలుకులు
సన్నె వృద్ధజనము లున్నచోట?”

రాజసూయమహాధ్వరము జరుగునపుడు భీష్ముడు ధర్మరాజుతో 'నఖిలలోకపూజ్య చమ్యతుఁ బూజింపు' మనఁగా శిశుపాలుఁ డుపాలంభన పరుండయి యధోక్షజు నాక్షేపించుచు ధర్మరాజు కి ట్లనుచున్నాఁడు.

“అవనీనాథు లనేకు లుండఁగ విశిష్టాచార్యు లార్యులే మహీ
దివిజుల్ పూజ్యులు పల్కు రుండఁగ ధరిత్రీనాథ! గాంగేయ డు
ర్వృవసాయంబునఁగృష్ణుఁ గష్టచరితున్ వార్ధేయుఁబూజించి నీ
యవివేకం బెఱిఁగించి తిందఱకు దాశార్హుండు పూజార్హుడే?”

ఈ పద్యమున ననుప్రాసము, నక్షరసౌభాగ్యము, శయ్యయ్యయ్యర
మునుమాత్రమే కాక దాశార్వాదు = పల్లెలు బోయలు మొదలగువారికి
దగినవాడు, వారిలో విహరింపదగినవాడు, లేక భృత్యతకు, నౌకరీకి
తగిన వాడు శ్రీకృష్ణుడు పూజార్హుడగునా యనియు నాక్షేపము. దాశార్వా
పదమునకు రెం డర్థము లున్నవి. ప్లక్షారీలకు దగినవాడు డనియు. నౌకరీకి
దగినవాడు డనియు; జెడ్డు యర్థము. దశార్వాదేశభవుడు డని మంచి యర్థము.

“ఇతనికి గూర్తురేని ధన మిత్తు రభీష్టములైన కార్యముల్
మతి నొసరింతు రిప్పుడు డని మంతురు గాక మహాత్ములైనభూ
పతులయు విప్రముఖుల సభన్ విధిదృష్టవిశిష్టపూజనా
యతికి ననర్హు నర్హు డని యచ్యుతు నర్చితుఁజేయఁ బాడియే?”

ఇక్కడ ధర్మరాజుతో భీష్ముడు అచ్యుతుఁ బూజింపు మనునప్పు
డుపయోగించిన యచ్యుతపదమునే శిశుపాలుఁడు వెక్కిరింపుగా నర్థాంతర
మునఁ బునఃప్రయోగము చేసినట్లు విధిదృష్టవిశిష్టపూజనాయతికి
ననర్హుఁడు. ఇట్టి యాయచ్యుతని నర్చితునిఁజేయుట పాడిగాదు అని
శిశుపాలుని భావము. భీష్ముని పలుకులలోని యచ్యుతపదమునకు ఆ
చ్యుతుడు అని అర్థాంతరము గలుగుట ప్రాచీన వ్యాకరణసంప్రదాయ
సమ్మతము. ఈ పద్యమునఁగూడ నక్షరరమ్యత, యనుప్రాస చమత్కృతి
దైవాతీయున్నవి. ఈ శిశుపాలకథాఘట్టమెల్ల శబ్దార్థగాంభీర్య కలితమై
రసోత్తరమై యున్నది.

“అవమాన్యున్ సభలోన మాన్యు డనిసౌహృద్గంబునం గౌరవ
స్థవిరప్రేరణ నిన్ను బాండుతనయుల్ తప్పంగఁ బూజించి ర
య్యవివేకాస్పదులైన పాండవులు మోహంధుండు భీష్ముండుగే
శవ! నీవుం గడగుండు నాకు నెదురై సంగ్రామరంగంబునన్”.

ఇందు నాల్గవచరణమున 'కే' యని కేక, 'శవ నీవుంగడగుండు' అని నింద. ఇట్టిచోట్లనెల్ల బలుకుబడిలోనే యర్థవిశేషములు పదచ్చేదభేదముచేగల్పించి గంభీర భావభేదములకు ఝడితిస్ఫూర్తి గూర్చుట నన్నయ నైపుణ్యము. కారకాన్వయ కౌటిల్యముతో నర్థవిశేషములను సాధించుట నన్నయ తీరు కాదు.

భారతకథోపాఖ్యానాదులలోని పాత్రముల భావములు, సంభాషణములు చాల ప్రాతకాలపువి గావునఁ గొన్నిచోట్ల వ్యంగ్య వక్రోక్త్యాది కవితా కౌటిల్యములు లేనివిగా, నమాయికములుగా నున్నవి. అట్టివానిని తెలింగించుటలో నన్నయతిక్కనలు విభిన్నరీతుల నాశ్రయించిరి. నన్నయ తన నాఁటికే వెల్లివిరిసియున్నవయినను కావ్యాలంకారశాస్త్రసంప్రదాయములఁ గాపాడినాఁడు. తిక్కన యాయా పాత్రములఁ దననాఁటివానినిగాఁ గొన్నిచోట్లఁ గావ్యోచితీనిర్వహణార్థమై మార్పుకొని, తననాఁటి కావ్యాలంకార శాస్త్రసంప్రదాయముల కనుగుణముగాఁ గథానిర్వహణము కావించినాఁడు. నన్నయ రచన మూలానుసారియై, మౌగ్య మాధుర్యమనోజ్ఞమై, యార్షమై యున్న దనుట కొకటి రెండుదాహరణములు.

నన్నయ శకుంతలోపాఖ్యానరచన కావ్యాలంకారౌచితీరీతినిఁ జూడఁగా గ్రామ్యతాదోషజుష్ట మనఁదగియుండును. వ్యాసుఁడే దాని నిట్లు రచించినాఁడు. అమాయికములైన సత్యకాలపుమునిపల్లెలపిల్లల ముగ్ధమధురసంభాషణములను మూలానుసారముగా తెలింగించుటే లగ్గని నన్నయ భావించి యట్లు రచించియుండును. తిక్కన యగుచో నాపట్టుల వ్యంగ్యవక్రోక్తికల్పనాశిల్పముల నెట్టుకొల్పి నవ్యకాలికరీతిని కావ్యశయ్యతో కల్పించి యుండెడివాఁడేమో! నాటక రూపమున నా కథ నట్లే కాళిదాసు మార్చివేసినాఁడు కదా!

“ఏను కచుం డనువాండ మహానియమసమన్వితుండ బృహస్పతి సుతుండన్” అని చెప్పుకొని శుక్రుని శుశ్రూషించిన కచుని శుక్రపుత్రియైన దేవయాని ప్రేమించి యిట్లు కోరినది.

“నీవును బ్రహ్మచారివి వినీతుండ వేనును గన్యకన్ మహీ
దేవకులావతంస రవితేజ వివాహము నీకు నాకు మున్
భావజశక్తి నైనయది పన్నుగ నన్ను బరిగ్రహింపు సం
జీవనితోడ శుక్రుదయఁ జేయుము నాకుఁ బ్రియంబు నావుదున్”.

అని కోరి కచునిచే నిరాకృతయైన దేవయాని దైవకృతముగాఁ బిదప యయాతిమహారాజు పాణిగ్రహణము కావింపఁగా నన్నతీరు మౌగ్ధ్యమాధుర్యభాసురమేకాని నవ్య కావ్యోచితీరీతిని రోతగొల్పునదే. ఇట్టి సందర్భముననే, అనఁగా మాయావటుఁడు పార్వతిని భార్యవు గమ్మని కోరు సందర్భమున శృంగారరసభావశ్లేషచమత్కారగర్భితముగా

“కియ చ్చిరం శ్రామ్యసి గౌరి, విద్యతే
మమాపి పూర్వశ్రమసంచితం, తపః,
తదర్థభాగేన లభస్వ కాంక్షితం
వరం త మిచ్ఛామి చ సాధు వేదితుమ్”

అని కాళిదాసు రచన కావించినాఁడు. శ్రీనాథుఁడు దానిని దెలిఁ గించుటలో కాళిదాసుమార్గమును వీడనాడి అలంకారశాస్త్రసంప్రదాయ వాసనల నెఱుంగనివారినిగానే పార్వతీవటులను భావించి నన్నయచ్చాయనే అనుగమించినాఁడు.

“ఏనును బ్రహ్మచారిఁ దరళేక్షణ నీవును గన్య వెంతకా
లానకు నీకుఁ బెండ్లియే ఫలంబగునేని విచారమేల స
మ్యానముతోడ నన్ను మునిమాన్య వివాహముగమ్ము లెమ్ము కా
దేని తపంబులోని సగమిచ్చెద మాను తపోఽభిమానమున్”.

నన్నయ భారతభాష నాగమసూత్రస్మృతిభాషనుగా భావించుచోఁ
దిక్కునభాషను గాళిదాసకావ్యభాషనుగాఁ బరిగణింపవచ్చును. నన్నయ
దొక ఋషిమార్గము. తిక్కన దొక రసమార్గము.

“విలువిద్య నొరులు నీ క

గ్గలముగ లేకుండ నిన్నుఁ గఱపుదు నని మున్

బలికితిరి నాక కా దీ

త్రిలోకముల కధికుఁ జూచితిమి యొకయెఱుకన్”.

ఈ పద్యమున నాల్గవచరణము తొల్ల జగణపు టుయ్యాల
యూపులో తర్వాతికవు లనేకులు హాయిగా ఊగ సాగినారు. ఈ యూపులో
పింగళి సూరన్న ఎ ట్లూఁగినాఁడో గుర్తింపుఁడు.

“అపు డించుక తడ వన్యో

న్యపాణి సంస్పర్శ సంభృతానంద స్తం

భపరీతాత్మత నుండిరి.

ప్రపంచమంతయును మఱచి పతియున్ సతియున్”.

శ్రీనాథ పెద్దనాది కవీశ్వరులు చంపకోత్పలాదిపద్యములలో
మూఁడు నాల్గు చరణముల నొక సంస్కృతసమాసపు జాడింపున జాడించి
హాయిహాయి యనిపింతురు. ఈ హృద్యపద్యవిద్యకు నన్నయ ఆద్యగురువు.

“అలయక ధర్మశాస్త్రములయందుఁ బురాణములందుఁ జెప్ప ను

త్పలదళనేత్ర విందుమ యపత్యము మే లని కావునన్ యశో

నిలయులఁ బుత్రులం బడయు నీ కొనరించెద సంగతాంగులీ

దళవిలసన్నదీయకరతామరసద్వయయోజితాంజలిన్”.

“అనుపమ కార్యకాది వివిధాయుధ విద్యలయందు గోవిందు
దనంగ నజయ్యుండై పరగు నర్జునుఁ బోలంగ నన్య లెందు లే
రను జనఘోష ముచ్చరితమయ్యె మరుచ్చలితోచ్చవీచి ని
స్వనముఖరాట్టివేష్టితవిశాలమహీవలయాంతరంబునన్.”

“అతులవిభూతితో మణిమయాభరణద్యుతు లొప్పంగా శత
క్రతుఁడు శరీసమేతుఁడయి కాంచనచారువిమానమాలికా
గతదివిజోత్తముల్ గొలువఁగా గొలుపుండు వరాపురోఁగనా
యతవిలసత్కటాక్షకుసుమార్చితసుందరవక్త్రచంద్రుఁడై.”

రసము, భావము, రీతి అనునవి మూడును ముప్పిరి గొని,
జిగిబిగులతో ముచ్చట్లుగొల్పు పద్యములు ఇవి మూడును చూడుడు:

“ప్రకటితకోపవేగమునఁ బద్మదళాయతనేత్రముల్ భయా
నకతరలీలఁ దాల్చె నరుణద్యుతి సుద్యతమై త్రిశాఖమై
భ్రుకుటి లలాటదేశమునఁ బొల్చెఁ ద్రికూటతటత్రిమార్గగా
సుకృతిఁ బ్రభంజనప్రియతనూజున కంతకమూర్తి కచ్చటన్.”

“ధారుణి రాజ్యసంపదమదంబునఁ గోమలిఁ గృష్ణఁ జూచి రం
భోరు నిజోరుదేశమున నుండఁగఁ బిల్చిన యిద్దురాత్ము డు
ర్వారమదీయబాహుపరివర్తితచండగదాభిఘాతభ
గ్నోరుతరోరుఁ జేయుదు సుయోధను సుగ్రరణాంతరంబునన్”

“పిలువంగఁబడక సభలకు,

బలిమిం జని పలుకు పాపభాగుల లోకం

బులకు జనవేడి పలికెడు;

పలువా! యెఱుంగవు పరాత్మపరిమాణంబుల్.”

ఈ క్రింది పద్యపు కడఁబిచరణములో విశేషణములు విశేష్యమునకు తర్వాత నుండి ఒకదానికంటె నొకటిగా గుఱోత్తరములై అవిమృష్టవిధే యాంశమనియు, పతత్ర్వకర్ష మనియు నెన్నికగన్న కావ్యదోషములకు వ్యతిరేకముగా కావ్యగుఱోదాహరణతను కల్పించుచున్నవి.

“సుతజననోత్సవంబున విశుద్ధయశుండు యుధిష్ఠిరుండు సం
భృతహృదయప్రమోదుడయి పెంపున నిచ్చె సువర్ణభూషణ
ప్రతతులు గోధనాయుతము బ్రాహ్మణముఖ్యులకున్ నిరంతర
వ్రతులకు వేదవేదులకు వారిజసంభవునట్టివారికిన్.”

ఈ విధముగా నన్నయరచనలో పలుపోకల గుణ విశేషములను పరిగణింపవచ్చును. ఆయనరచన రసధారల యూటపట్టు, ఆంధ్రకవుల కాతడు “మధుమయఘణితీనాం మార్గదర్శి మహర్షిః!”

నన్నిచోడాదికవీశ్వరు లాయనరచనల నెన్నిటిలో పుడికిపుచ్చు కొన్నారు. నన్నయ నన్నిచోడుల పద్యము లివి రెండు చదువుడు.

“తడఁబడఁబడియెడు రవమును
బడి కాలెడు రవము గాలిపలుదెఱుగుల వ్ర
స్సెదురవమును దిగ్వలయము
గడుకొని మ్రోయించె నురగకాయోత్థితమై.”

“గిరిసుతమైకామాగ్నియు;
హరుమైరోషాగ్నియుం దదంగజుమై ను
దుర్ధకాలాగ్నియు రతిమై
నురుశోకాగ్నియును దగిలి యొక్కట నెగసెన్”

తిక్కన, శ్రీనాథుడు, పోతన, పెద్దన మొదలగు మహాకవులు నన్నయరచనములలోని పల్కు పొలుపులను పెక్కింటిని బరిగ్రహించినారు.

నన్నయరచన ధర్మోదాత్తము. కర్ణాటకములోని జైనభారతపుటలజడి తెలిసినవాఁడు గనుక తెలుఁగు నాఁటిలో వ్యాసభారత ధర్మవిశేషములను వెలయుంపఁ గోరి అతఁడు కావ్యరచనకు కడఁగినాఁడు.

భారతము నీతిశాస్త్రగ్రంథ మని ప్రఖ్యాతి గన్నది. నన్నయ భారతభాగములోని నీతివద్యములు రీతిహృద్యములు; సౌలభ్య సుందరములు. తెలుఁగు కవు లందిరిలో వచన రచన నన్నయ చేసినట్లు మరి యే కవియు చేయలేకపోయినాఁడు. ఆ వచనరచనలో పలుకుబడి బహుమనోహరము. వాక్యములు సులభమయినవి. అనుప్రాసపు ధట్టింపు లం దుండవు. వచన ఖండముల పరిమాణము మితమై పులకండములఁ బోలియుండును. ప్రపంచభాషలలో ఆంధ్రభాషకు, ప్రపంచకవితలలో ఆంధ్రకవితకు ఏదేని అర్హస్థానము అబ్బుఁదగిన యోగ్యత కలదేని ఆ యోగ్యతావిస్తర భార మెల్ల నన్నయ భారతభాగమే మోయవలసిన దగును. ఆ పుణ్యమూర్తికి వందనము. ఆయన కాశ్రయమిచ్చి పోషించిన చాళుక్యరాజరాజుకీర్తిపతాక చిరస్థాయి!

“మదమాతంగతురంగముఖ్యపదసంపన్నుండు నన్నయ్య తొ

మ్మిదినుర్రేండ్లకు ముందుజూపె కవితోన్మేషంబు సర్వాంధ్రసం

పద పెంపొంద చళుక్యవల్లభుండు సామ్రాజ్యాభిషిక్తుండుగా

నది నాబోటికి నేఁటికబ్బునటె వ్యాఖ్యానింప నాఖ్యానమున్”.

నన్నయ్యతర్వాత భారతరచనమును బూరించిన తిక్కనసోమయాజి నన్నయరచనమును దిన్నగా నెఱిఁగినవాఁడే అయినను నన్నయ్య శగూఢాసౌ భాగ్యమున ప్రసన్నతను పొటింపక, సంస్కృతభారతపువ్యాసఘట్టములను బోలిన గ్రంథగ్రంథుల నధికముగా గూర్చి, కవితామర్మముల నధికముగాఁ జొప్పించి పురాణరచనాసౌలభ్యమును గోల్పడినాడు. వర్షా సమయమున

నొడుదుడుకు నేలలనుండి సుదులు దిరుగుచు మడుగులు మాటులుగలిగి
 లోతు తేలియనీయని కలకనీటి పోటుతో ప్రతిపదమును జాగ్రత్త
 వహించినఁ గాని దాఁట వీలుగొల్పని వక్రగతులతో సాగు గంభీరనదీ
 ప్రవాహమువలె తిక్కనరచన సుప్రసన్నమై వెనుకకు ముందుకు దిరుగు
 వాక్యోపవాక్యములయు, కారకాన్వయములయు కౌటిల్యముతో ఇంక నిందేమి
 విశేషము గలదో యని సహృదయులు ప్రతిపదము సందేహముతో
 ఆచియాచి చూచిచూచి మఱీ చదువవలసిన తీరున చిక్కులుగొల్పుచు
 జిగిబిగితో నుండును. ఇది పురాణఫక్కికాదు. మఱి దివ్యకావ్యఫక్కి,
 కవితామర్మ మిం దెక్కువ. వక్రోక్తులు, ఆర్థాలంకారములు, వ్యంగ్యము
 నిం దధికముగా నుండును. ఇందుకు లక్ష్యము నొక్క గీతపద్యము
 నుదాహరించుచున్నాను. విరాటపర్వ ద్వితీయాశ్వాసమున కీచకుండు
 ద్రౌపదిపై తమక మాఁపుకొనలేక నీచవాంఛను వావిడిచి వెల్లడించినాఁడు.
 అప్పు “డబ్బోటి కలుషించియు దుర్వారంబైన పరిభవవికారంబు
 దోఁపనీయక వెరవుతోడన తప్పించు కొనవలయు నని” యి ట్లన్నది.

“చనునె యిమ్మాటలాడ సజ్జనుల కాఁడుఁ

బుట్టువులతోడ నీవును బుట్టినాఁడ

వట్లుఁ గాకయు హీనవంశాభిజాత

నైన పతివత్ని నగు నన్ను నడుగఁదగునె?”

“అన్నా ! కీచకా ! సత్పురుషులు పరస్త్రీల నిట్లు కోరవచ్చునా?
 అంతేకాక ఆఁడుతోడుగలవాఁడు మఱీ జాగ్రత్తగా నుండవలెనుగదా!
 నీవు సజ్జనుఁడవు. సుధేష్టవంటి యాఁడుతోడుగలవాఁడవు, నీవిట్టి
 చెట్టపలుకులు పలుకరాదే ! ఇట్లు కోరఁగూడమికి నీ యోగ్యతాంశము
 లివి రెండే కాదు. మఱి నా యయోగ్యతాంశములును రెండున్నవి. నేను

హీనవంశసంజాతను, మగనాలను, ఉన్నతవంశము గర్హించు ననియు, ఆండుతోడు చెడనాడు ననియు, అక్కకుకూడ నీగతి పట్టవచ్చు ననియు, నీ విషయమున నీవు వెఱవవలెను. నావిషయమునఁగూడ, నీచజాతి దని, మగఁ డెఱిగిన దండించు నని నీవు వెఱవవలెను". అని సామాన్య ముగాతోచు బాహ్యర్థము. ఇక్కడ లోఁతయిన యర్థాంతరము నున్నది.

“సజ్జనుఁడు, ఆండుతోడుగలవాఁడు ఇట్టి మాటలాడఁడు. ఇట్టి చెట్టలాడుచున్నావు గాక! నీవట్లుగాక దుర్జనుఁడవు, ఆండుతోడులేని వాఁడవు నయితివి! ‘నాకు సజ్జనతాపేక్షలేదు, ఆండుతోడుకలిమి నేను పాటించువాఁడను గాను!’ అందువేమో! (సుధేష్ట వీనికి తగిన యాండుతోడే, తన పాడునడత కామెనుగూడ తోడుపఱచుకొన్నాఁడుగదా!) అయితే నీవట్లగుదువుగాక! హీన! ఓరి నీచుఁడా! వంశాభిజాతను! పవిత్ర క్షత్రియవంశజాతను! యజ్ఞాగ్ని సంభూతను! అయిన పతివత్నిని, అఖండ పరాక్రములయిన భర్తలుగల దానను! నన్ను నటరా నీవు కోరునది! నా వంశపు యోగ్యతను, భర్తల యోగ్యతను దెలియక వదరుచున్నావు. ఈ రెండు యోగ్యతలు నిన్ను నాశపఱుపఁగలవురా” అని యర్థాంతరము!

పాఠకులు పై రెండర్థములలో కీచక సైరంద్రీపాత్రములను జూచి సాధారణముగా తొలి సువ్యక్తార్థమును సైరంద్రీలో డాఁగియున్న ద్రౌపదీపాత్రను గుర్తించి, లోఁతుగా రెండవ యంతరార్థమును గ్రహింపఁ గల్గుదురు. లోఁతుగా యోచింపఁజాలనివారు తొలియర్థమునే గ్రహింతురు. కీచకుఁడు మదనపిశాచగ్రస్తుఁడై యాత్రపాటుతో నున్నాఁడా గాన తొలియర్థంబనే గ్రహింపగల్గెను. ద్రౌపది తాను భావించునది రెండవ గంభీరార్థమునే! తిక్కన యీ రెండర్థముల ననుగతపఱిచి క్షేపధ్వన్యర్థ చమత్కారముతో పద్యమును గూర్చినాఁడు. పయిపద్యమున ‘అయిన

పతివత్సీ' ననుచోటను, 'అడుగదగునె' అనుచోటను అర్థవిశేషములు న్నవి. (అయిన యింటివారు ఇత్యాదులు చూచునది) అయిన = చెల్లి వచ్చిన, ప్రఖ్యాతిగాంచిన - భర్తలుగలదాన నని (అటువంటివారి విషయమై అడిగేదేమిటి - ఇత్యాదులు చూచునది.), ప్రశ్నస్మరణమే చేయరానిదాన నని అర్థవిశేషములు. ముద్రణములం దీపద్య మిట్లున్నదిగాని యిందు తిక్కనకూర్పు కొంత మార్పుచెంది ఉండు ననుకొనుచున్నాను. 'అట్లుం గాకయు' అనుచోట అట్లు తర్వాతి సముచ్చయపు టరసున్న - 'కాకయు' అనుచోటి 'యు' స్వారస్యమును సంపాదించగల్గియే యున్నది. ఇంక 'యు' వ్యర్థము. తిక్కన "అట్లుంగాకయో హీన" అని రచన చేసి యుండును. తొలి యర్థమున "అట్లుంగాక - అయో-హీనవంశాభిజాతసు అనియు. రెండవ యర్థమున అట్లుంగాక - ఓహీన అనియు ఛేదము ససిపడును.

“అని వీడంగబల్కిన న

మృనుజాధముం దంతం బోక మదనోన్మాదం

బునం దన్ను నెదిరి నెఱుంగక

వనితకు నిట్లనియెం గారవంపుం బలుకులన్”.

తర్వాతి యీ పద్యములోం దన్ను నెదిరిని - పాదప్రహారము చేయుదానిని ద్రౌపదిని అనియు కవి పొసగించినాడు. ఇట్లు తిక్కన భారతపురాణరచనమున ప్రబంధఫక్కితో వక్రోక్తిచమత్కృతులు, శ్లేషంగులు, అనన్వయాభాసములు, గడుసు పొసగింపు కూర్పుతీర్పులు లెక్కకు మిక్కిలి యయియున్నవి. అత్యంతశ్రద్ధతో పరిశీలింపగా ఒక్క విరాటపర్వ ద్వితీయాశ్వాసముననే ఎన్నో శబ్దార్థచమత్కారములు ప్రస్తుతపు ముద్రణ ములలో, వ్రాతలలో అపరిశీలితములుగా చెడిపోయినవి, చక్కబఱుప వలసినవి, గానవచ్చినవి.

తిక్కన దేసిపలుకుల మెలపులతోఁ గవితామర్మములతో సంస్కృతమున వ్యాసుఁడు చొప్పించినట్లు పెక్కుచోట్ల గ్రంథ గ్రంథులను చేర్చినాఁడు.

“గురునిమాట సరకుగొనమి దుశ్శీలత
పిట్టఁ బుడుక గోరుఁ బిసుకఁ ద్రుంపఁ
గరవ మరుగు టుదయకాలాస్తమయ సమ
యముల భానుఁ జూచు టాయు వడఁచు.”

ఈ పద్యమునఁ గవితామర్మ మున్నది. క్రొత్తవా రీపద్యము నర్థమును గుర్తింపఁజాలరు. వృద్ధవిద్వాంసుల మూలముననో, సంస్కృత మూలము మూలముననో గుర్తింపవలసినది దీనియర్థము. ‘లోష్ఠమర్దీ తృణచ్ఛేదీ నఖఖాదీ చ యోనరః’ అను మూలమున కిది తెనుఁగు. పిట్ట, పుడుక, గోరు అనఁగా లోష్ఠము, తృణము, నఖము, అనువానిని పిసుకుటకును, త్రుంపుటకును, కఱచుటకును, అలవాటుపడుట ఆయువును హరించు నని యర్థము. తిక్కన దీనిని ‘బెడ్డ చిరుప, పుడక విరుప, గోరు గరవ, మరుగుటుదయ’ అని సులువుగాఁ గూర్చవచ్చును. అయినను నిందు యథాసంఖ్యాలంకారము చేర్చి పిట్టపుడుక గోరు అనుచోఁ బిట్టను బట్టుకొనఁగోరునట్టి యని యనన్వితార్థాభాసచిత్రమును గల్పించి పాఠకులను లోఁతుయోచనకుఁ బాల్పఱచినాఁడు. మఱియు,

“అనిన నలు గాలివాన గోవును నశేష
శబ్దముల మంత్రమును లోహజాతిఁ గాంచ
నమును మనుజుల విప్రుండు సమధికత్వ
భాజనము లంద్రు వేదప్రపంచవిదులు.”

తెలుగుకూర్పుమఱుగు లెఱుగనివారైనచోఁ బ్రౌఢ సంస్కృత పండితులు సైతము ఈ పద్యమున నలుఁ డేమిటి, గాలివాన యేమిటి అనన్వితముగా నున్న వేయని యంగలార్తురు. తిక్కన యిక్కడఁ జతుష్పాత్తులని కాని, నాలుగుకాళ్ళ జంతువులని కాని సులువుగా ననలేఁడా? అనఁగలఁడు కాని నలుఁడు, గాలివాన అన్న ప్రసిద్ధ పదముల ఝడితిస్ఫూర్తిగలిగి పాఠకుల కన్వయము తోఁచి లోఁతైన యోచనతో తదాభాసచిత్రము గోచరించునట్లు కవితామర్మ మిక్కడఁ గల్పించినాఁడు.

సంస్కృత భాగవతమును బలుతూరులు పురాణము చెప్పిన యొక ప్రౌఢసంస్కృతపండితుఁడు ఆంధ్రభాగవతమునుగూడఁ బురాణము చెప్పుచు ‘ఓదము త్రవ్వి జీవనపుటోలమునంబడి’ అన్న పోతన్నపద్యమున కర్థము చెప్పఁగదరక “యిక్కడఁ బుటోల శబ్దమున కర్థము తెలియలేదు. సంస్కృతాంధ్రనిఘంటువులలోఁ బుటోలపద మున్నదికాని పుటోల పదము లేదు. ఇందేదో తప్పున్నది” అని చెప్పెనఁట! తెలుఁగు మఱుగులెఱిఁగిన సహృదయుఁ డొకఁడు “మదపుటేనుఁగువంటి దీపదము. మదము - ఏనుఁగు సమసించినట్లు జీవనము - ఓలము అను పదములు సమసించినవి. ఓల మనఁగా నర్థమిది” యని చెప్పి యా సంస్కృత పండితునకు సహాయపడెనఁట! ఇది యెనుబది యేండ్లక్రిందట నిజముగా జరిగినకథ! మా నాయనగారు చెప్పఁగా విన్నాను.

“నీతలపేను గంటి నొకనేర్చున శౌరికి లంచమిచ్చి సం

ప్రీతుని జేసి కార్యగతి భేదము సేయఁగఁ జూచె, దింత బే

లైతిగదే సుమేరుసదృశార్థముఁ జూచియు బార్థుఁ బాయునే

యాతఁడు క్రీడిభక్తియును నచ్చుతు పెంపును నీ వెఱుంగవే?”

శ్రీకృష్ణుడు రాయబారము వచ్చినపుడు విదురుడు ధృతరాష్ట్రనితో సంభాషించు సందర్భములోని పద్యమిది. ఇచ్చట నీతలంపును నే నెఱుగుదును అను ముఖ్యార్థమే కాక అది నీ తలలో పేనువంటిదినుమా అను సర్ధాంతరముకూడ నున్నది. ఇక్కడ దిక్కన యెఱిగియే తలపేను శబ్దచిత్రమును గూర్చినాడు. ఇటువంటి శబ్దార్థ చిత్రములను దిక్కన్న రచనమున నెన్నింటినేని లెక్కింపవచ్చును. ఆమధ్య నెల్లారు తిక్కన వర్ధంతిసభలో దిక్కన రచనావిశేషములనుగూర్చి చర్చ జరిగినట్లు పత్రికలలో జదివితినీ. విరాట ద్వివీర్యాశ్వాసమున సైరంద్రునిగూర్చి కీచకుని ప్రలాపములలో దిక్కన యశ్వీలార్థదూషితముగా 'దీనిఁ బొందఁ గాంచు తెఱఁగు నా. కెయ్యదియొక్కొ' అని కూర్చె ననియు నది కీచక పాత్రోచిత మని యొకరును. 'దీనిఁబొంద' యనుచో నశ్వీలార్థము పరిగణింప నక్కరలే దని మఱి కొందఱు ననిరఁట! ఇప్పుడు ప్రచారములో నున్న తిక్కన విరాటపర్వముద్రణము లాటేడింటలో బాఠ మిట్లే ముద్రితమై యుండుటచే నీ యనర్థము వచ్చినది. తిక్కనరచన మిట్లుండదు. ఈ పద్యము పై నాలుగు సీసచరణములందును దీనిజన్మంబున, దీనివల్లభుడు. దీని నామాకృతి, దీని వసించుట యని సైరంద్రీవాచక సర్వనామము షష్ఠీసమాసగతమైయుండఁగూర్చి గీతలో మాత్రము 'దీనిఁబొంద' అని వ్యస్తముగా, నపక్రమముగా, నశ్వీలస్ఫోరకముగా దిక్కన కూర్చుండు. కాన ఇక్కడఁగూడ "దీనిపొందుఁ గాంచు తెఱఁగు నా కెయ్యది యొక్కొ" అనియే యుండవలెను. విరాటపర్వముద్రాపకు లెల్లరును "దీనిఁబొంద" యనియే గ్రహించుట యనుశోచనీయము. తిక్కన "బొందను" ప్రయోగింపలేదు. లేఖకులు, ముద్రాపకులు ప్రమాదపుబొందఁబడిరి. విరాటపర్వద్వివీర్యాశ్వాసము ననే తిక్కన కవితామర్మములును, బదలాలిత్యములును,

గడుసరికూర్పు నేర్పులును నెన్నో యప్రౌఢులైన లేఖకపాఠక ముద్రాపకుల
మూలమునఁ దార్పారై కానవచ్చినవి. దేసి తెలుఁగు మఱుఁగులెఱింగిన
ప్రౌఢాంధ్రపండితులు గాని గుర్తింపరాని వగుటచే ననేకపాఠములు తిక్కన
రచనలో నట్లు తార్పారైనవి.

“తన్వంగి మవ్వంపుఁ దనులత నెనగెడు

నునుగాంతి వెల్లువ మునుఁగఁబాఱు

గినలయహస్తకెంగేల నేపారు క్రొ

మ్మిం చను లేయెండ మిగులఁ బర్వఁ

గమలాస్య ముద్దుమొగంబు లేమెఱుఁగుల

మొత్తంబుపరి చుట్టు ముట్టికొనఁగ

ధవళాక్షితౌంగలి తఱచుఱెప్పల చెన్ను

కప్పనుచీకటి గవియుదేర

బెగ్గలం బంతకంతకు నగ్గలించి,

యొదవి చెమ్మట, చిత్తంబు సెదరి, యెందు

మెలగఁ దలఁపేది, యా సింహబలుఁ డనంగు

పట్టి యాదెడు జంత్రంబుపగిది నుండె”.

ఈ పద్యము నెత్తుగీతియందుఁగల యసమాపకక్రియల నాల్గింటిని
సీసపునాలుగుపాదములకు యథాసంఖ్యముగాఁ గూర్చుకొని యర్థమెరుఁగఁ
దగును. కాంతివెల్లువ కీచకుఁడు మునుఁగునట్లు ప్రవహింపఁగా వానికి
బెగ్గల మంతకంతకు నగ్గలమైనది. లేమెఱుఁగుల మొత్తమను సైన్యము
చుట్టు ముట్టుకొనఁగా జిత్తము సెదరినది. కనుఱెప్పల కప్పనుచీకటి
క్రమ్ముకొనగా నెందును మెలఁగలేక పోయినాఁడు. ఇందుఁబెత్తుగీతి పై
యర్థమున కనుగుణముగా ముద్రణములందుఁ గానరాదు. మఱియు

నింకొకపద్యమున, “కేలిమై నొక్కటలీలఁ గ్రేళ్లుఱికిఁడు వాలుగుసోగల నేటదెంచి” అని యున్నది. ‘ఏలుదెంచి’, యనుట తిక్కన ప్రయోగముకాదు. ఏఁగుదెంచు, జనుదెంచు, పుత్రెంచు, తోతెంచు ఇత్యాదిగా గత్యర్థ సంబంధములగు ధాతువులమీఁదనే ‘తెంచు’ ధాతు వనుప్రయుక్త మగుట భాషలోఁ గానవచ్చును. తక్కిన మూఁడు చరణములలోను తెగడి, తూలంద్రోలి, ఉక్కడంచి యున్నవి గనుక యిక్కడఁ గూడఁ దదను గుణముగా ‘నేలిదించు’ - అవహేళనము చేసి యని యర్థము. ఇంకొకటి

“సమదవారణము జంగమలత వెనుకొని

సరభసంబునఁ బట్టఁ జనువిధమునఁ

గ్రూరదానవుఁడు భూచారి నిర్జరకాంతఁ

బొదువ రయమ్మునఁ బోవుభంగి

ఘోరగృధ్రము సుకుమార నాగాంగనఁ

బటుగతి నొడియంగఁ బాటుకరణిఁ

బ్రబలబిడాలంబు బాలశారికమీఁద

నడరి సత్పరమున నరుగుమాడ్చి

సింహబలుఁ డత్యుదగ్రతఁ జిగురుబోఁడి

పజ్జఁ గడువడి దగిలి కోపంబు గదుర

నొడిచి తలవట్టి తిగిచి మహోగ్రవృత్తిఁ

గొంకు కొన రించుకయు లేక కూలదాఁచె”.

ఈ పద్యమున ద్రౌపది కుపమానములుగా మూఁడు చరణములలో జంగమలత, భూచారి నిర్జరకాంత, సుకుమార నాగాంగన యనునవి భూలోకదుర్లభము లున్నవి. నాల్గవ చరణమునఁగూడ నట్లేకదా యుండ వలెను. మఱియు మూఁడు చరణములలోను ద్రౌపద్యుపమానపదములు

ద్వితీయాంతములుగా నున్నవి. నాల్గవచరణమునఁగూడ నట్లేకదా యుండవలెను. ఈ తీరునఁజూడఁగా - “ప్రబలబిడాలంబు భారతీశారిక నడఁప సత్వరమున నరుగుమాడ్కి” అని యుండుట బాగు, ఈ ‘భారతీ శారిక’ పదము ‘భారతీదేవిముంజేతి పలుకుఁజిలుక’ వంటిది.

కీచకుండు ద్రౌపదిఁగూర్చి చేయు నసందర్భాలాపములలో నీక్రిందిది యొకటి.

“చిత్రము మెచ్చి నావలనఁ జిక్కఁగ వెండియు నాలతాంగి య
చొత్తినయట్లు నాకుఁ దన యుల్లము తెల్లముసేయకున్కి దా
నత్తఱిఁ గ్రొత్త కాన్పగుట నడ్డము సొచ్చిన సిగ్గుపెంపు న
న్నుత్తలమందఁ జేయుటకునో తలపోసి యెఱుంగ నయ్యెదన్.”

ముద్రణములో నీపద్య మిట్లున్నది. తిక్కన పలుకుబడి గాని, యర్థపుసొంపుగాని యిందుఁ బొందుపడకున్నది. ఇది యిట్లుండఁగాఁదగు నని నాతలంపు:

“చిత్రము మెచ్చి నావలనఁ జిక్కఁగ వెండియు నాలతాంగి య
చొత్తినయట్లు నాకుఁ దన యుల్లము తెల్లముసేయకున్కి దా
నత్తఱిఁ గ్రొత్తకాన్పగుట నడ్డము సొచ్చిన సిగ్గుపెంపా? న
న్నుత్తల మందఁ జేయుటగునో? తలపోసి యెఱుంగ నయ్యెదన్.”

రాయబార మరుగునప్పుడు కృష్ణునితో ద్రౌపది తన భంగపాటును జెప్పు పలుకులలో -

“అంతలుసేసి పోనడిచి యక్కట సంజయచేతఁ జెప్పి పు
త్రైంతురె? యిట్టి యూఱట మదిం బ్రియమందె యుధిష్ఠిరుండు దా
నంతన యూకు లేవురకు నైదు సుయోధనుఁ డిచ్చునొక్కొ? ఈ
కంత కృపావిహీనమతి నాతఁడు నేచునె యన్నదమ్ములన్.”

ఇందు 'ఈకంత' అనుచోఁ గొందఱు వికటార్థములనుగూడఁ జెప్పుదురు. ఇక్కడ 'ఒక్కంత కృపావిహీనమతి నాతడు నేచునె యన్నదమ్ములన్' అన్న పాఠము సుందరము. ఇంతవఱకు నే నిప్పుడు వెల్లడించిన సంస్కరణ ములలో నిదియొక్కటి తక్కువ దక్కిన వెల్లను తిక్కన హృదయము నూహించి నేనే చేసినవికాని వ్రాతప్రతులఁజూచి చేసినవికావు. ఈ తీరునఁ జూడఁగా దేసితెలుగు మఱుంగులలో సాటిలేని నేర్పుతో మెలఁగనేర్చిన తిక్కన సారస్వతభాండారమగు భారతభాగమును ససిగా నుపయోగించు కొనుటకు సమర్థమైన సహృదయపండితగోష్ఠి జరగవలెను. ఇట్టి పరిశీలనము జరుగనిచోఁ దిక్కన పదప్రయోగలాలిత్యము సరిగాఁ బరిజ్ఞాతము కాఁజాలదు.

తిక్కనరచనలో నింకొక వింతతీరు కూర్పును వివరించుచున్నాను. ఆంధ్రకవితారచనమున వాక్యముల నసమాపకములుగా పద్యముననుండి పద్యమునకు సాగునట్లు కూర్చుట కలదు. అనఁగానొక వాక్యము రెండు భిన్నపద్యములలో ననుగతమై యుండు నన్నమాట. పద్యావసానమునకుఁ బద్యోపక్రమమునకు నడుమఁ గొంతవిశ్రాంతి యుండును. ఒక వాక్య ముచ్చరించుపుడుగూడ నడుమ విశ్రాంతి యుండఁదగును గనుక ఆకూర్పు అసందర్భముగాఁ దోఁపదు. కాని రెండు భిన్న జాతివియగు పద్యములలో నొకసమాసపదమునే సంధించి కూర్చుట చాల విడ్డూరముగా నుండును. ద్విపదములు, రగడలు మొదలగువానిలోను, మాలికావృత్తములలోను నాల్గుచరణములకుఁ బద్యము ముగియదు కాన వానిలో నట్లుండవచ్చును గాక, భిన్నజాతిపద్యముల యవసానారంభములలోనే ప్రధానముగా సంహిత పాటింపవలసినసమాసపదము తిక్కన రచనలో నున్నది.

“ఒకటి యడిగెదఁ గృప చిగురొత్తఁ జెప్ప
 వలయు మీరు మాయంటికి వచ్చి యొక్క
 ప్రక్క క్రిందుగ నిరువదియొక్క దినము
 లనఘ! నిద్రించి తదిమొదలైన నీదు
 చరితం బద్భుతము మునీ
 శ్వర! దీనికిఁ గారణము విచారమున కగో
 చర మెఱింగింపు మనుడు నా
 ధరణీవల్లభునితో నతం డి ట్లనియెన్”.

‘నీదు-చరితము’ అన్న సమాసపదము రెండు భిన్నజాతిపద్యముల
 యంతాదులలో నున్నది. నన్నిచోడమహాకవికూడ ని ట్లొకచోఁ బ్రయోగించి
 నాఁడు.

“వ.....అనేక పురుషరత్నా కీర్తంబై వెలుంగుచున్న -
 సభలో - దానవదూత గాంచె విలసజ్ఞాజ్వల్యమానంబులై . . . . .”

(కుమార సం. 10, ఆశ్వా)

‘వెలుంగుచున్న సభలో’ అన్న సమాసపదము - సంహిత గలిగి
 యుండవలసినది. వచనావసానమునఁ గొంతగాను (వెలుంగుచున్న),
 ఉత్పలమాలాపద్యారంభమునఁ గొంతగాను (సభలో) విడఁబడియున్నది.

“రవిపదాహతిఁ జెడియుండు రాజువోలె
 నని సరోజములొందఁ జక్రాహ్వయములఁ
 జెట్ట లాడుటకని వికసిల్లుటకును
 వెల్లనైనట్లు చుక్కలు వెలరువాటె”. (కుమా. 8 ఆ)

దిద్దవలెను. అర్థము కుదరక గ్రుడ్లుమిటకరించి కొట్టుకొని
 యెట్టకేల కిట్టు కవిపాఠము కనిపెట్టఁగలిగినాను.

“రవిపదాహతిఁ జెడి యుదురాజు వోయె
నని సరోజములోద్ధఁ జక్రాహ్వయములు
చెట్టలాడుట, కవి వికసిల్లుటకును,
వెల్లనైనట్లు చుక్కలు వెలరువాటె”.

ఉదురాజు = నక్షత్రాధిపతి, చంద్రుడు, ఉడిగిపోవు = ముగిసిపోవు
రాజు అనికూడ, ఉడుఁబోతపిందె వంటిది. విరోధియైన యుదురాజు
పడిపోవుట నాకసమున కెగసి చక్రివాక పక్షులు చూచి యా సంతోష
వార్తను మిత్రములైన సరోజముల యొద్దకి వచ్చి చెట్టలాడుటకును =
పడిపోయిన జంద్రుని నిందించుటకును, మఱియు నుత్సాహముతో టెక్కలల్లా
దు(ర్బు)టకును ననియు. అవి = మిత్రములయిన యా సరోజములు,
వికసిల్లుట కును = వాని చెట్టలాట కుప్పొంగుటకును, వికాసము
చెందుటకును, నవమానము చెంది తెల్లపోయినట్లు చంద్రుని మిత్రములైన
నక్షత్రములు కాంతిహీనములై వెలవెలఁ బోయినవి.

కవిహృదయము పైయట్లు గోచరింపఁగా నాకవి నాకుఁ గనకాభి
షేకము చేసినాఁ డన్నంత సంతోషముతోఁ దోఁగినాఁడను. మఱికొన్ని.

“అయవనీరుహోద్గతలతాంతవినిర్గతసౌరభప్రవా
హాయతసాంద్రమై ఫలితమై యొగిఁబర్విన దాయఁబోవనుం
బాయను రాకచుట్ట మధుపప్రజమాలిక లుండె నొప్పి పు
ష్పాయుధు కాలఁజుట్టు మరుఁ దాయసవప్రము వెట్టినట్టిదై”

(నవమాశ్వాసము. 298 ప)

దీనికి నా సంస్కరణము:

“అయవనీరుహోద్గతలతాంత వినిర్గత సౌరభప్రవా
హాయతి సాంద్రమై ఫలితమై మొగిఁ బర్విన దాయఁబోవనుం
బాయను రాక చుట్టి మధుపప్రజమాలిక లుండె నొప్పి పు
ష్పాయుధుశాలచుట్టు మధుఁ దాయసవప్రము వెట్టినట్టులై”.

పుష్పాయుధశాల కధికారియైన వసంతుఁ డాయాయుధశాలలోని కెవరికిని రాకపోకల వీలు లేకుండుటకు చుట్టును నినుపకోట పెట్టినట్లు భృంగమాలికలు పూలచెట్లను జుట్టి యున్నవి. పూచినచెట్లు పుష్పాయుధ శాలలు. మధుఁడు తదధినేత. ఇందులోఁబుష్పాయుధశాల, మరుఁడు ఉండుట యసంగతము.

“సుజనజనైకభూషణము శూరత దుర్జనదూషణంబు స
ద్విజవిబుధాశ్రీతప్రతతి వేడుకఁబ్రోవును రాజ్యచిహ్న గా
క జలమహాభిషేకమునఁ గట్టిన పట్టము వీజనంబు భూ
భుజులక కాక యిన్నియును బుంటికినైనను లేవె చూడఁగన్”
దీనికి నా సంస్కరణము.

“సుజనజనైకభూషణము శూరత దుర్జనదూషణంబు స
ద్విజ విబుధాశ్రీతప్రతతి వేడుకఁబ్రోవును రాజ్యచిహ్న గా
క జలమహాభిషేకమునఁ గట్టిన పట్టము వీజనంబు భూ
భుజులక కాక యిన్నియును బుంటికినైనను లేవె చూడఁగన్”.

“వనధి నీ రెల్లఁ గొనిపోవఁ గని సహింప
కబ్బితతి గిట్టపట్టిన నరుగ నోప
కోలి దొంతులు గొనిపడియున్న కారు
మొగుకులనఁ జూచి తటభూమి మొగకు లమరె”.

(1 ఆ - 120 ప)

దీనికి నా సంస్కరణము

“వనధినీ రెల్లఁ గొనిపోవఁ గని సహింప
కబ్బితటి గిట్ట పట్టిన నరుగనోప
కోలి దొంతులు గొనిపడియున్న కారు
మొగుకులనఁ బూచి తటభూమి మొగకు లమరె”.

అబ్బికి జుట్టు నబ్బితటి కాపలా కాయుచున్నట్లును, సముద్రము లోని నీటిని మెల్లగాఁ బై పైకి మేఘము లెత్తుకొని పోవుటకుఁ జూచి యా యబ్బితటి యా మేఘముల గిట్టలను (వానకాళ్ళను) బట్టి యిద్దీ క్రిందఁబడవేయఁగా నవి దొంతులు గొని పడియున్న వన్నట్లు సముద్ర తటమున మొగలిచె ట్లున్నవి. ఆ మేఘములలోని మెఱపులా యనునట్లు మొగలి పూవు లున్నవి.

“తను వసితాంబుదంబు సితదంతయుగం బచిరాంశు లాత్మగ
ర్జన మురుగర్జనంబు గరసద్రుచి శక్రశరాసనంబు నై
చన మదవారివృష్టి హితసస్య సమృద్ధిగ నభ్రవేల నాఁ
జను గణనాథుఁ గొల్తు ననిశంబు నభీష్టఫల ప్రదాతగాన్”.

దీనికి నా సంస్కరణము

“తను వసితాంబుదంబు సితదంతముఖం బచిరాంశు వాత్మగ
ర్జన మురుగర్జనంబు గరసద్రుచి శక్రశరాసనంబు నై
చన మదవారివృష్టి హితసస్య సమృద్ధిగ నభ్రవేళ నాఁ
జను గణనాథుఁ గొల్తు ననిశంబు నభీష్ట ఫలప్రదాతగాన్”.

విఘ్నేశ్వరుఁ డేకదంతుఁడు కాన సితదంతయుగంబని యుండ రాదు. అచిరాంశువు మెఱుపు. అది ఉపమానము కాన అప్పుడప్పుడు మాత్రమే కన్పడునదిగా నుండవలెను. సితదంతముఖం బనుటలో నోరు తెఱచినప్పు డగపడుట, మూసినప్పు డగపడకుండుట దంతాగ్రమునకు కలిగి యచిరాంశుసామ్యము సిద్ధించును.

“ముదమున సత్కవి కావ్యము
నదరఁగ విలుకానిపట్టినమ్మును బరహృ
ద్భి మై తలయూఁపింపని
యది కావ్యమె మలరి పట్టినదియును శరమే?”

(1అ - 41 ప)

వ్రాతప్రతిలో నీపద్య మి ట్లున్నది.

“ముదమున ..... కావ్యము
 నదరంగ విలుకాని పట్టినమ్మునుం బరహృ
 ద్భిదమై తలయూపింపని
 యది గావ్యమే మరి పట్టినదియున్ శరమే”.

దీనికి నా సంస్కరణము

“ముదమునఁ గవికృతి కావ్యము
 నదరున విలుకాని పట్టినమ్మును బరహృ
 ద్భిదమై తలయూపును, బెఱ
 యది కావ్యమే చెప్పఁ, బట్ట నదియున్ శరమే?”

ముదముతోఁ గవి రచించిన కావ్యమును, అదరుతో విలుకాని పట్టిన యమ్మును ఒరుని హృదయభేదనము గావించి తలయూపించును. అట్లుకానిచో, రచించినంతమాత్రముచే నది కావ్యముకాదు. చేతఁ బట్టినంతమాత్రముచే నది శరమును గాదు. కావ్యమును, శరమును రెండును బరహృదయభేదనము చేసి తల యూపించునవే కాని కావ్యము దానిని ముదముతోఁ జేయును, బాణ మదరుతోఁ జేయును. ముద్రిత ప్రతిలోని, వ్రాతప్రతిలోని పాఠములకు సరసాన్వయము కుదురలేదు.

“జా నఱి పశుపతి నుఱక వి
 ధాన మహారంభుఁడైన దక్షుం డను న
 జ్ఞానికి మునుకొని వచ్చున
 మానంబున నమర సతివిమానము వచ్చెన్”.

దీనికి నా సంస్కరణము.

“జా నఱి పశుపతి నుఱక వి
 తానమహారంభుఁడైన దక్షుం డను న
 జ్ఞానికి మునుకొని వచ్చున
 మానం బన నమర సతివిమానము వచ్చెన్”.

(2 అ. 150 ప)

ఆంధ్రకవిత-ప్రబంధయుగము

ఆంధ్రకవితాకలా కాల రత్నహారమున శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాల మొక తరళ రత్నము. ఆ మహారాజు సుకృతవిశేష మెట్టిదో కాని, యాంధ్రకవిత యతని పాలనకాలమున దివ్యవైభవ మనుభవించినది. దివ్య సౌందర్యము తీర్చుకొనినది. తిన్నని తీరుల దిద్దుకొనినది. ఔచితీ నిర్వాహ మలపఱచుకొనినది. సంస్కృతమునందుఁగాని, సాటి భాషలగు కర్ణాట ద్రవిడములందుఁ గాని కానరాని కావ్యవస్తుకల్పనపు మెల్పులను గల్పించుకొనినది. విక్రమార్కుని యాస్థానిలో నవరత్నము లున్నట్లు శ్రీకృష్ణదేవరాయని యాస్థానియం దష్టదిగ్గజము లనఁబడెడు కవులు వెలసి, 'నభూతో నభవిష్యతి' యనఁదగినట్లు వింతతీరున మహాప్రబంధములు విరచించిరి. ఆనాటి కృష్ణరాయఁ డాంధ్ర కవిరత్నరత్నాకరుఁడు. ఆ మహారాజు దక్షిణ హిందూదేశమునకెల్ల నేకచ్ఛత్రాధిపత్యము వహించి యటు కటకముననుండి యిటు కన్యాకుమారిదాకక గల దేశమెల్ల విజయయాత్రలోఁదిరిగి చూచినవాఁడు. కాన తనతిరిగిన దేశములలోఁ గానవచ్చు కవిరత్నములనెల్ల 'రత్నహారీతు పార్థివ' యన్న న్యాయము చొప్పునఁ గొనితెచ్చికొనెను. కృష్ణాతీరమున నద్దంకినుండి మాదయగారి మల్లనను, కడపమండలముననుండి పెద్దనామాత్యుని, నెల్లూరిమండలముననుండి నందితిమ్మనను, గుంటూరిమండలముననుండి పింగళి సూర్యును, తెనాలి రాఁ. లింగని, నింక ననేకమండలములనుండి యనేకకవులను నార్జించి, తనసాహితీసభాంగణము నలంకరించుకొనెను. 'సాహితీ సమరాంగణ సార్వభౌముఁ' డనఁబరగెను.

దశమశతాబ్దిలో నారంభమయి యిర్వదవశతాబ్దిలో నేడు సాగుచున్న యాంధ్రకవితకు బదునాటవశతాబ్దిప్రథమపాదము సరిగా మధ్యస్థమేకదా ! అది యాంధ్రకవితా దివ్యస్రవంతికి గాంభీర్యము, లోఁతు చాలఁగాఁగల నట్టనడి యేటిపట్టు! చాళుక్యరాజరాజు, తెలుఁగు చోళరాజు మనుమసిద్ధి, కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుఁడు, రెడ్డిరాజ సముచ్చయమునను నాశ్రయానుక్రమమున సాగివచ్చిన యాంధ్రకవితకు శ్రీకృష్ణరాయని యాశ్రయము పైవిధమున ననిదంపూర్వమయిన నభ్యుదయముఁ జేకూర్చిన గట్టి పట్టుగొమ్మ.

ఎదనెడ నన్నయాదుల పురాణరచనలలోను, నన్నిచోడని కుమార సంభవము. ఎఱ్ఱనన్మసింహపురాణము. మంచనకేయూరబాహు చరిత్రము, దొరకలేదు కాని తిక్కన విజయసేనము, శ్రీనాథునిశృంగార వైషధము, దుగ్గననాచికేతోపాఖ్యానము మొదలగు కృతులలో రాయలనాఁటి ప్రబంధరచనావ్యాప్తి యించించుకగా మొలకెత్తినది. శ్రీకృష్ణరాయని కాలమునఁ బర్యాప్తవైభవముతో నిండారి వెలసిన ప్రబంధరచనా సంప్రదాయవాహినికి దత్పూర్వరచన లెట్లెట్లాటకాల్పయినవో యిండుక వివరింతును.

పదునైదవశతాబ్దిదాఁక నాంధ్రకవితారచన పురాణపరివర్తన ప్రాయమై యున్నది. కాని దానిలోఁ గవికి స్వైరవిహారమును గావింప నవకాశము తక్కువ. సంస్కృతపురాణములు ప్రాయికముగా సత్యార్థరచనాపరము లగుటచేత నందుఁ గవికల్పితకథలలోవలె నౌచితీనిర్వాహ మంతగా నుండదు. మఱియు నాపురాణకర్తలేవో పరమార్థముల నిరూపించుటే ముఖ్యముగాఁ గొన్నవా రగుటచేతను, నౌచితీ నంతగాఁ బాటించకయుఁ బోయిరి. యుద్ధరంగమున గీతోపదేశము, నారణ్య

శాంత్యానుశాసనిక పర్వములలోని కథాకల్పనములు గావ్యశిల్పదృష్టితోఁ జూడఁగా నౌచితీదూరము లగును. కాశీఖండమున నొకచోట బతివ్రతా ధర్మములు చెప్పుట పరమార్థముగాఁ గొనుటచే లోపముద్రతో వ్యాసుఁ డుపన్యసించుటలో నౌచితీభంగము వాటిల్లినది. ఇట్టివానిని బురాణములఁ దెలిఁగించువారు తొలఁగించుకొన వీలు కాదయ్యెను. కావ్యమున కౌచితి జీవగట్టు! కావ్యమునకే యేమి? లౌకికమయిన సర్వవాగ్ధ్యహారమునకును నౌచితి ముఖ్యమేకదా! దీనిని బాటించుటకుఁ గవికి స్వాతంత్ర్యముండ వలెను. అందుకే శాకుంతలాది నాటకములయందుఁ బురాణకథలకు మార్పులును, దద్రక్షకై 'అన్యథా వా ప్రకల్ప్యయేత్' అన్నశాస్త్రమును నేర్పడినవి. ఆంధ్రకవితాసంప్రదాయము ప్రాయికముగా సంస్కృతపుఁ దీరు ననుసరించి పుట్టినది గాన సంస్కృతమునఁ బురాణములకుఁ దర్వాత వెలసిన కావ్యనాటకముల యవతార మాంధ్రమునకును నావశ్యకముగాఁ గవులకుఁ దోచెను. ఆ తలఁపు చొప్పుననే నన్నిచోడ కుమారసంభవ, కేయూరబాహుచరిత్ర, క్రీడాభిరామ, హరవిలాస, శృంగారనైషధ, శృంగార శాకుంతల, ప్రబోధచంద్రోదయాదు లాంధ్రమున వెలసినవి. మహాకావ్య పద్ధతిని వెలసిన కుమారసంభవ, శృంగారనైషధాదులుగాక నాటక పరివర్తనము లనఁదగిన కేయూరబాహుచరిత్ర, క్రీడాభిరామ, శృంగారశాకుంతలాదులు గూడ శ్రవ్యములుగానే, చంపూకావ్యములుగానే తెలుఁగున రచితములైనవి. నాటకములయందు వచనభాగ మెక్కువగా సంభాషణాత్మకముగా నుండును. సరిగా వానిని దెలిగించుటలోఁ బొడిపొడి వచనము లట్లే తెలిగింపవలసియుండును. ప్రాచీనకాలమున దేశభాషా రచనలలో వచనరచనమీఁద నాదరము లేకుండెను. అందు రచనాశిల్ప మంతగా నుండ దని యప్పటివారితలఁపుగాఁబోలును! నియమబద్ధములు గాని పొడివచనరచనలు తాళపత్రాదిలిపులలో వికృతజెందకుండ

సంరక్షించుట యసాధ్యముగాఁగూడ వారు తలఁచియుండవచ్చును. ఇవియో కారణ మింక నేదో కాని నాటకాంధ్రీకరణమున వా రట్టి పొడిసంభాషణపువచనములఁగూడ పద్యరచనలలోనే జరపి యా నాటకములనుగూడ శ్రవ్యకావ్యములుగానే కావించిరి. కాని శ్రవ్యకావ్య ములకుఁ గల నానారసాలంకారవర్ణనాది మహాకావ్య పరికర పౌష్కల్యము నాటకాంధ్రీకరణమునఁ జూపఁబూనుట వైరస్యహేతువయ్యెను. కావ్యముల లోని యలంకారవర్ణనాదిపౌష్కల్యపరిగ్రహముతో, నాటకములలోని శుభాంతతావస్వైక్యనానారసోక్తిప్రత్యుక్తిచాతురీగ్రహణముతోఁ, బురాణ రచనములలోని రసైకపరములుగానే విపులాతివిపులమైన కథాఘట్టముల పరిత్యాగముతో, మిశ్రకల్పితేతివృత్తములతోఁ బొందుపడి కావ్యములులేని, నాటకములు లేని కొఱుఁతను దీర్చుగల రచనావిశేష మొకటి తెలుఁ గున నావశ్యకమగుట నాంధ్రకవులు గుర్తించి యా యా గుణవిశేషములెల్ల కుదురుపడున ట్లీప్రబంధరచనమును గావింపఁ దొడఁగిరి. ప్రబంధశయ్య యనుపేరును జక్కన పేర్కొన్నాఁడు.

శృంగారనైషధశాకుంతలాదులందు సంస్కృతమూలానుసరణ పారతంత్ర్యముతో సమకూడిన ప్రబంధరచనాసౌభాగ్య మీ విధముగా మనుచరిత్ర పారిజాతాపహరణాముక్తమాల్యదాదులయందు స్వతంత్రమయి సర్వవృద్ధ్యముగా విజృంభించినది. ఈ ప్రబంధములలోఁ బురాణములలో లేని యౌచితీనిర్వాహ కథావస్తు సంగ్రహణము లున్నవి. మహాకావ్యములలోఁ గల నానారసాలంకారాష్టాదశవర్ణనా పౌష్కల్య మున్నది. నాటకములలోఁ గల సంభాషణాదిచమత్కారము, వస్వైక్యము, కథానిర్వాహణములో స్వాతంత్ర్యము, సంకాదివిభాగములంబట్టి యాశ్వాసాదివిభాగములు నున్నవి. ఇట్టిప్రబంధములు వెలయుటచే నానాఁ డింక రఘువంశాదులవంటి మహా కావ్యములయు, గాదంబర్యాదులవంటి గద్యకావ్యములయు, శాకుంత లాదులవంటి నాటకములయు నావశ్యకత తెల్లనకు లేకపోయినది.

ప్రబంధములలో విరివిసెందిన ప్రాచీనరచనాంకురములను గొన్నింటిని, బ్రబంధములలో నాటక కావ్యానుకరణములను గొన్నింటిని మచ్చున కుదాహరింతును. మార్కండేయపురాణకథ ప్రబంధమార్గమున విరివిసెంది మనుచరిత్ర మయినది. అందు మృగవర్జనచమత్కారమెల్లఁ బుట్టిపెరిగినది. వర్జనలెల్లఁ గావ్యసంప్రదాయము ననుసరించి విపులముగా సాగినవి. వరూధినీప్రవరసంవాదము మేలయిన నాటకసంభాషణ చ్ఛాయను బొందుపడినది. శ్రీనాథుని కాశీఖండములోని 'గుణనిధి కథ' పాండురంగకవి నిగమశర్మోపాఖ్యానముగాఁ జెరిగినది. అంతేకాక యాకథ కందుకూరిరుద్రకవినోర నిరంకుశోపాఖ్యానప్రబంధముగానే విరివిసెందినది. పారిజాతాపహరణ ప్రభావతీప్రద్యుమ్నములు మహాకావ్య నాటకధర్మముల కలయికతో వెలసినవి.

శ్రీనాథుని కాశీఖండపద్య మిది

“ముదువంగ నేర్తురు మూల దాపటికి రాఁ
జీకురబంధము లీఁగ జేరువాఱు
బొన్న పువ్వులఁబోలు పొక్కిళ్లు బయలుగాఁ
గట్టనేర్తురు చీర కటిభరమునఁ
దొడువంగ నేర్తురు నిడువ్రేలుఁ జెవులందు
నవతంసకంబుగా నల్లిపువ్వు
పచరింపనేర్తురు పదియాఱువన్నియ
పసిండి పాదంబులఁ బట్టువెంప
పయ్యెదయు సిగ్గుఁ బాలిండ్లఁ బ్రాకనీరు
తఱచు పూయుదు రోలగందంబు పసుపు
బందిక తైలు సురత ప్రపంచవేశక
గంచియఱవత లసమాస్త్ర ఖడ్గలతలు”.

శ్రీ కృష్ణరాయని యాముక్తమాల్యదలో

“వీ దెంపుఁ బలు కెంపు విరిసి వెన్నెలగాయ
వరిగింజ నొకటఁ బల్వరునఁ దోమ
నొరసి యొత్తిన మణుం గొందక మైనె ని
గ్గులుదేరఁ బసుపిడి జలకమాడ
ముదుక గాకుండఁ బయ్యెదలోనఁ గేలార్చి
కలయఁజంటను వెంటఁ గలప మలఁద
రతిరయచ్చిన్నసూత్రమునఁ జిక్కక ముత్తె
ములు రాల గరగరికలు వహింపఁ
బొలసిననె యెట్టి నరునైనఁ గులము దెలియఁ
బ్రభుత సెడి పల్లవుఁడు వేదవడిన నేద
నృపతి వెలియంతిపురముగా నెన్న మెలఁగ
బాసఁగృతి సెప్పవలఁతు లప్పద్యములు”.

అన్న పద్యముగా మాతీనది.

ఇట్లు పొడిపొడిగాఁ బ్రాచీనాంధ్ర గ్రంథచ్ఛాయలు కృష్ణరాయల నాఁటి ప్రబంధములలో నెన్నంటినేని గుర్తింపవచ్చును.

సర్వ ప్రబంధరచనా సౌభాగ్యములు పొసఁగియున్న ‘పారిజాతాప హరణము’ను బురస్కరించుకొని ప్రబంధకవితావిశేషములఁ గొన్నింటిని బేర్కొందును. పారిజాతాపహరణకథాకల్పన మొక ప్రశస్తనాటక కథా కల్పనము! ఎట్లనఁగా -

శచీదేవినగరిలో దేవేంద్రుఁ డుండఁగా శ్రీకృష్ణుని దర్శించుటకై భూలోకమునకుఁ బోఁగోరి దేవర్షియగు నారదుఁడు ప్రభు వగుదేవేంద్రుని

యనుజ్ఞ వడయుటకై యచటికి వెళ్లెను. అప్పుడు శచీదేవి కల్పవృక్షపు దివ్యకుసుమములను గోయించి తెప్పించి పార్వతీసరస్వతీరతిదిక్పాలక పత్నీప్రముఖదివ్యాంగనల కాపుష్పములను పంపకములు వెట్టి పంపుచుండెను. కడమపుష్పములను దేవేంద్రునిహజారమున శయ్యకు నలంకారముగాఁ బెట్టించుచుండెను. అప్పుడు సన్నిహితుఁడైయున్న నారదునికిఁగూడ దేవేంద్రునిప్రేరణమున శచీదేవి యొకపుష్పము నొసంగెను. ఆ పుష్పము నతఁడు 'శ్రీకృష్ణార్పణ మస్తు' అని గ్రహించి భూలోకమునకుఁ బోవుచుంటి నని విన్నవించుకొనెను. దేవేంద్రుఁ డది విని శ్రీకృష్ణునకును, నాతని దేవేరులకును జాలినన్ని పుష్పముల నీయ శచీదేవిని గోరెను. శచీదేవి యివి దివ్యకుసుమము లనియు, వీని ధరింప దివ్యలేకాని భూలోకవాసు లనర్హులనియు నీ పుష్పముల గౌరవము నిల్పుటావశ్యక మనియు, భూలోకవాసుల కివి నాచేతి మీఁదుగా నొసంగ ననియు నీసదించి పలికెను. నారదుఁడు సత్యభామ పేరెత్తి యేమో సణుగుకొనుచు హజారమును వీడి భూలోకమునకు విచ్చేసెను. ఇది విష్ణుంభరూపప్రథమాంకపూర్వకథ.

పారిజాతాపహరణమున, బ్రథమాశ్వాసము ప్రథమాంకము. శ్రీకృష్ణుఁడు రుక్మిణియింట వినోదించుచుండుట, యప్పుడు సత్యభామ చెలికత్తెగూడ నచట నుండుట, నారదునిప్రవేశము, పారిజాతపుష్ప సౌభాగ్యవర్ణనము, శ్రీకృష్ణున కాపుష్పము నొసంగుట, శ్రీకృష్ణుఁడు నారదసూచనలఁబట్టి కథారహస్య మెల్లఁ గనుగొనుట, నారదుని కనుసైగ చొప్పున రుక్మిణి కాపుష్పము నిచ్చుట - యిత్యాదికము కథావస్తువు. ద్వితీయాంక కథావస్తువుగూడ నిందుఁ గొంత గలసియున్నది.

చెలికత్తె సత్యభామతో జరిగిన విషయముఁజెప్పుటచేత సత్యభామ కోపము, శ్రీకృష్ణుని యనునయము, భూలోకమునకుఁ గల్పవృక్షమును బెఱికికొనివచ్చునట్లు ప్రతిజ్ఞసేయుట, స్వర్గగమనము ద్వితీయాశ్వాసే తివృత్తము.

తృతీయాశ్వాసమే తృతీయాంకము. స్వర్గవీధులలో శ్రీకృష్ణుని పయనము, ఇంద్రసత్కారము, ఇంద్రుని హజారమునఁ గాక శ్రీకృష్ణుఁ డదితహజారమున విడియుట, శ్రీకృష్ణసత్కారాదికము, సత్యాశ్రీకృష్ణుల వనవిహారాదికము నిందలి కథాంశము.

చతుర్థాశ్వాసమే చతుర్థాంకము, పారిజాతోత్పాటనము, ఇంద్ర శ్రీకృష్ణసంగరము నిందలి కథాంశము.

పంచమాశ్వాసమే పంచమాంకము. సత్యభామ తన విభునిచే పారిజాతమును భూలోకమునకుఁ గొని తెప్పించి ద్వారకానగరమునఁ బ్రతిష్ఠించుట-సత్యభామ పుణ్యకవ్రతము చేయుట-సత్యభామ శ్రీకృష్ణుని నారదునకు దానమిచ్చుట-పారిజాత పుష్పములను శ్రీకృష్ణుని పత్నులకు, ద్వారకావాసుల కెల్లరకునుగూడఁ బంచిపెట్టుట-శ్రీకృష్ణుఁడు భూలోకమున నుండునంత దాఁక కల్పవృక్షము భూలోకమున నుండున ట్లేర్పాటగుట - భూలోకవాసులకు సర్వసౌఖ్యములు సమకూడుట యిందలి కథాంశము.

దీనిని నాటకముగా 'నారదవిజయ' మని కాని, 'శచీగర్వభంగ' మని కాని పేర్కొనఁదగును. నారదవిజయ మనుటయే యెక్కువసంగతము విష్ణుంభాదిగా నేను జెప్పిన యీ కథాసూత్రమెల్ల నందితిమ్మనార్యుఁ డీప్రబంధమున గుర్తింపఁదగినట్లు సూచించియే యున్నాఁడు. నరకాసురు నోడించి స్వర్గమును దనవల్లభునకుఁ గైవస మొనర్చిన సత్యభామమహోప కృతిని మఱచిన శచీదేవికి నారదుఁడు కల్పించిన గర్వభంగమిది! కథామధ్యమున.

“వినుండు సురేశ్వరు వనపాలకులు వార్ధిఁ
 బొడమిన యీ దివ్యభూరుహమున
 కింద్రాణి యెవ్వతె? యింద్రుండు నెవ్వండు?
 తోడి యిందిరను గొస్తుభము నెవ్వఁ
 డధిపుండై ధరియించె నతఁడె చేగొనుంగాక
 తెకతేర యిది యేమి యొకరి సొమ్మె?
 ఇదె నాదువిభునిచే నీ వదాన్యనగంబు
 నొడియించుకొని యేఁగుచున్నదానఁ
 బలుకు లేటికిఁ దా వీరపత్ని యేని
 మీ శచీదేవి తనదు ప్రాణేశుండయిన
 మఘవు నిటఁ బంపి సత్యభామావిధేయు
 వలన మరలంగఁ గొనుట పో వాసితనము”.

అని సత్యభామ యనును.

ఈ విధముగాఁ బారిజాతాపహరణము నాటకధర్మమెంతో
 సంతనగా సవరించుకొన్న రుచిరప్రబంధము. ఇందు వాచ్యమయిన
 యీకథేతివృత్తమేగాక వ్యంగ్యముగా నింకొక కథేతివృత్తముగూడ నున్నది.
 వాచ్యకథలో శ్రీకృష్ణుడే వ్యంగ్యకథలో శ్రీకృష్ణదేవరాయఁడు. రుక్మిణీ
 సత్యభామలే తిరుమలదేవీచిన్నాదేవులు. కవియే నారదుఁడు. ప్రియుండగు
 కృష్ణరాయని యాదరతారతమ్యముచే సతులలోఁ బొర పేర్పడుట. ఆ
 పొరపును దీర్చి యానుకూల్యముఁ గల్గించి, నందితిమ్మనకలి శ్రీకృష్ణరాయని
 తనచెప్పుచేతలకు దిద్దుకొనుటయే పుణ్యకవ్రతవిధానము.

ఇ ట్లిమహాప్రబంధము వాచ్యేతివృత్తమునకుఁ జాటున ధ్వనిగా
 నింకొక యితివృత్తమును వెలయించుచున్న ధ్వనిప్రధానమైన యుత్తమ
 కావ్యము. ఇందు మహాకావ్యమున కుండవలసిన ప్రయాణోద్యాన

వనవిహారజలక్రీడాదౌత్యయుద్ధాది వర్ణనలు బలవంతముగా గావ్యత్వసిద్ధికై కల్పించిన వర్ణనలుగా గాక నాటకకథలో సత్యావశ్యకముగా నపేక్షితము లయిన నాటకాంగములుగానే పొసగుట గొప్పచమత్కారము! కవి స్వతంత్రుడై యీ కథలోఁ దననాఁటి శ్రీకృష్ణదేవరాయల మహారాజ్య వైభవములతో జోడించి వర్ణించినాడు. ఇవి చదువుడు:

“అమరవిభుఁడు దూరమున నంబుజనాభునిఁగాంచి సంభ్రమౌ
 ధ్రుమమునఁ జేతియంకుశముఖంబునఁ గుంభములూఁచి కుంచితా
 గ్రిమచరణంబున న్నదకరిన్ డిగి యంసవిలంబికల్పచే
 లము నడుమ న్నిగించుచు నిలానిహితాత్మశిరఃకిరీటుండై.”

ఈ పద్యము “ఎదురైనచోఁదన మదకరీంద్రము నిల్పి, కేలూఁత యొసంగి యెక్కించుకొనియె” నన్నట్లు పెద్దనకుఁ, దనకు, నింక నితరకవులకు శ్రీకృష్ణరాయఁడు గజారూఢుడై యేఁగునప్పుడు జరగుచు వచ్చిన సత్కారములనుబట్టి పుట్టినది.

“జలరుహనేత్రుఁగాంచి సరసత్వము మీఠఁగ నొక్క వేలుపుం
 జిలుకలకొల్కి రాచిలుకచేఁ బలికించిన సత్యభామ కా
 కలికి తెఱంగు శౌరి కడకన్నుల సన్నలఁ జూపెఁ గోపకం
 దళకలుషాయితాక్షి వలనంబుల నా సతి ద న్నదల్బుఁగన్.”

ఈ పద్యము శ్రీకృష్ణరాయఁడు గజారూఢుడై దేవోత్సవాదులం దూరేఁ గునప్పు డనుభవించిన యనుభవవిశేషములకు జ్ఞాపకముగాఁ బుట్టినది.

“కలికి నిడువాలుఁ గన్నుల
 తళుకులు మఱిదీపశిఖలుఁ దడఁబడ లక్ష్మీ
 నిలయున కిచ్చిరి కొందఱు
 నెలఁతలు మౌక్తిక విచిత్ర నీరాజనముల్.”

శ్రీకృష్ణదేవరాయని యంతఃపురానుభవముల కిది జ్ఞాపకము--

“దరమీలన్నయనంబులై గృహబహిర్ద్వారంబుల న్యామకుం
జరము ల్లండమదభ్రమద్భ్రమరికా యంకార సంగీత వి
స్ఫురణల్ సూపుచుఁ గర్ణతాళనినదంబు ల్మించ నీమాగధో
త్యరముంబోలుచుఁ జూడనొప్పె నివె హస్తన్యాసము ల్మీఱఁగన్.”

రాయలవారి మొగసాలలో జరుగు ననుభూతుల కిది జ్ఞాపకము.

“తామరలవ్రేటు లాదుచోఁ దరుణు లెత్తు
కరరుహాంకిత బాహువల్లరులు వొలిచె
బిరుదవర్ణావళీ పరిస్ఫురితమైన
పల్లవాస్త్ర జయస్తంభ పటలి యనఁగ”

• పొట్నూరు మొదలగు స్థలములందు రాయలవారు శాసనముల
తోడి విజయస్తంభముల నెత్తించుటకు జ్ఞాపకముగా నీ పద్యము పుట్టినది.
ఇట్టి పద్యముల నింక నెన్నింటినేని యెత్తి చూపవచ్చును.

“నిరుపహతిస్థలంబు రమణీప్రియదూతిక తెచ్చి యిచ్చక
ప్పురవిడె మాతృకింపయిన భోజన ముయ్యెలమంచ మెప్పుత
ప్పురయు రసజ్ఞ లూహ తెలియంగల లేఖకపారకోత్తముల్
దొరకినఁగాక యూరక కృతుల్ రచియింపు మటన్న శక్యమే?

అని పెద్దనాదు లనఁదగినట్లు శ్రీకృష్ణదేవరాయఁడు తన
యాస్థానకవులకు రాజన మలవఱిచి వారిని బోషించినాఁడు గాన వారును
నప్పటి రాజులయు, బ్రజలయు సుఖానుభూతుల కనుగుణముగాఁ
బ్రబంధములను రజోవృత్తి ప్రధానములుగానే రచించినారు. పురాణకృతుల
లోని సాత్వికత యిందు సన్నగిల్లినది.

కాలక్రమమున నీప్రబంధముల రాజసత విపరీతమై వెఱ్ఱితలలు
వేయఁజొచ్చినది. ప్రబంధకవితారచనపు మహావైభవమునుగూర్చియే
దిజ్ఞాత్రముగా నీ ప్రశంస.

అరసున్న

తెలుగుభాషకు దోడిభాషలగు ద్రవిడ కర్ణాటకములందుంగాని, ప్రకృతులగు సంస్కృత ప్రాకృతభాషలందుంగాని యరసున్న లేదుగదా! అట్టిచో నిది తెలుగున నెప్పుడు పుట్టినది? ఎట్లు పుట్టినది? భాషా లక్షణములను బరిశీలించుచు బూర్వపూర్వకాలమునకు జోనుపోను ద్రవిడ కర్ణాటాంధ్ర భాషల భేదము తక్కువతక్కువై మూడు నొక్కటిగానే యున్న కాలముగూడ నొకప్పు డుండుటను మనము గుర్తింపగలము. నన్నయకు బూర్వకాలమున నీ యరసున్న యున్న దనుట కాధారము నాకు గానరాకున్నది. నన్నయాదుల నాళ్ళనుండియే యరసున్న వెలయు జొచ్చినట్లు వారి గ్రంథములఁబట్టి గుర్తింప నగుచున్నది. సహజముగాఁ బదమందున్న యొకయక్షరమునకో, కొన్నియక్షరములకో ఆదేశమై వచ్చినదిగాని నాసిక్యహల్లు ఇతరహల్లుతో సంయుక్త మయినప్పు డేర్పడిన హల్ ద్విత్వము శిథిలము కాఁగా నందలి శిథిలానునాసికమే యరసున్నగా నన్నయాదుల కాలమునుండి మాత్రే నని చెప్పఁదగును. దీని కించుక వివృతి

ద్రవిడ కర్ణాటభాషలలో సంయుక్తహల్లులు పూర్వాక్షరమునకు గురుత్వమును గల్పింపకుండ బెక్కులు గలవు. అట్టివానిలో పెక్కింటి ద్విత్వము తెలుగుఁదనము వేర్పడి యేర్పడిననాఁటికి మాసిపోయినది. తెగఱ్ఱం, నెగఱ్ఱం ఇత్యాదులు తెగడున్, నెగడున్ ఇత్యాదిరూపములఁ బడసినవి. హల్ ద్విత్వములో ద్వితీయహల్లు లోపించినప్పు డిట్టిరూపము లేర్పడినవి. మొదటిహల్లు లోపింపగా నేఁటి మన యరసున్న యైనది. మొఱుమ్ మొఱుపు. దీనిమీఁద బహువచన ప్రత్యయమగు 'కళో' గలయఁగా

‘మెఱుమ్గళ్’ అయ్యెను. ‘కళ్’ ప్రత్యయయే తెలుగుఁదనమును బడయునాఁటికిఁ బెక్కుశబ్దములమీఁద ‘గులు’ గాను ‘గలు’ గాను, ‘కులు’ గాను ‘కలు’ గాను మాఱి, తొలియక్షరములగు ‘గు’ ‘గ’ కు ‘క’ లు పాఠిపదికమునఁగలసి బహువచనప్రత్యయముగా, ‘లు’ మాత్రమే మిగిలెను. అడుగులు, నుడుగులు, గొడుగులు, వెలఁగలు, ఈఁగలు, కొలఁకులు, వలఁకులు, చిలుకలు, ఎలుకలు ప్రభృతు లిట్టివే. క్రమముగా మెఱుమ్గళ్, మెఱుమ్ముళ్, మెఱుమ్ముళు, మెఱుమ్ములు అను రూపము లేర్పడెను. ఇక్కడ వికల్పముగా శిథిలద్విత్వ మేర్పడుటచే మకారమును ఊఁది పలుకుట, తేల్చిపలుకుట యను భేదముచే రెండురూపము లేర్పడినవి. ప్రాకృతసంప్రదాయమునుబట్టి వర్గానునాసికములకు సున్నపెట్టుట యేర్పడఁగా ‘మెఱుంగులు’ అను రూప మేర్పడెను. ద్విత్వము శిథిలము కానప్పుడు ప్రాయికముగా ‘మెఱుంగులు’ అను లిపియును, శిథిల మయినప్పుడు ‘మెఱుగులు’ అను లిపియును ఉండెను. లిపిలో అరసున్న వ్రాఁత మున్నూఁజేంద్లకు ముందు లేనేలేదు. ఈ బహువచన రూపముననుండి ప్రత్యయావయవమగు ‘గు’ ప్రాతిపదికమునఁ జేరఁగా మెఱుంగు, మెఱుఁగు అని యేకవచన రూపములు పుట్టెను. నన్నయ నాఁటి కీపరిణామము ప్రబలమయి శిథిలద్విత్వ మను వ్యవహారము శిథిలము కాఁజొచ్చినది. ప్రాకృత సంప్రదాయము చొప్పున వర్గానునాసికము తొలిహల్లుగాఁగల సంయుక్తాక్షరములందు అనునాసికమునకు బదులు సున్న నుంచుసంప్రదాయము పెంపొందఁ జొచ్చినది. కర్ణాటకభాషలోఁ గొన్ని శబ్దముల ద్విత్వమునకు నిత్యముగాను, గొన్నింటికి వైకల్పికముగాను శైథిల్యముగలదు. అట్టిపదములు మనతెల్గుఁదనమును బొందునాఁటికిఁ గొన్ని యశిథిలద్విత్వములుగానే నిలిచినవి. కొన్నింట ద్విత్వము లోపించి మొదటిదో, రెండవదో ఏదో ఒకహల్లే నిలిచినది. కొన్నింట ద్విత్వము

విడఁబడి నడుమ నచ్చగూడినది. కొన్నింట నాసిక్యముగాని, తొలిహల్లు లోపించి తత్ స్థానమున నాసిక్యహ ల్లేర్పడినది. కర్ణాటకశిథిల ద్విత్వముల కును, దెలుగు శిథిలద్విత్వములకును గొన్నిభేదములు గలవు.

మీదఁ జేర్చొన్న పదములలో వెలఁగలు, ఈఁగలు, కొలఁకులు, వలఁకులు అనువానిలో నిట్లే అరసున్నలు పుట్టినవి. వెలఁగచెట్టునకు అఱవమున 'వెలమ్' అని పేరు. 'వెలమ్గళ్' నుండి 'వెలఁగలు' వచ్చెను. ఈఁగలు-ఈ పదములో 'ఈ' ప్రాతిపదికము, కళ్ ప్రత్యయము కలిసి పరిణామములఁబొంది తెలుఁగుఁదనము వచ్చునాఁటికి 'ఈఁగలు' బహువచన రూపముగాను, ఈఁగ ఏకవచనరూపముగాను నయ్యెను. అఱవమున ఈఁగకుఁ బేరు 'ఈ' అనియే. బహువచనమున నది 'ఈగళ్' అగును. కాని యిందు శిథిలద్విత్వతల్లోపాదిక మేదియు లేదుగదా. 'ఈఁగలు' అని తెలుఁగున నరసున్న యెట్లు వచ్చెను? అని ఆక్షేపము తోచును. పరిశీలింపఁగా నిందు శిథిలద్విత్వము కల దని యేర్పడును. మక్షికకు 'ఈ' అను పేరు. అది చేయుధ్వనినిబట్టి వచ్చెను. దాని ధ్వనియగు ఈ కారము అచ్చులలోని దగు తాలుజన్యమయిన 'ఈ' మాత్రమే కాదు. ఈ ఈకారము ప్రధానముగా నాసిక్యముగూడనగును. ఒక రేదేని చెప్పు చున్నప్పుడు వినువారు 'ఊఁకొట్టుట'లో ఊకారముకూడ నిట్లే ఓష్ఠ్యము మాత్రమే కాక నాసిక్యముగూడ నగును. ఈఁగలధ్వనిని, ఊఁకొట్టుటను నుచ్చరించునప్పుడు ముక్కుతో నుచ్చరింపవలసియుండును. ముక్కు మూసికొని వీని నుచ్చరింపఁ గుదురదు. కావున ఈఁగల ధ్వనిలోని ఈ కారమునకును, ఊఁకొట్టుటలోని ఊకారమునకును అంతమునఁగల నాసిక్యధ్వని 'గళ్' పరమయినప్పుడు కవర్గానునాసికమగు 'జ్'గా వినవచ్చును. అప్పుడు ఈజ్ గళ్, ఊజ్ కొట్టు పదములు వచ్చును. పూర్వోక్తవిధమున నివి వికల్పముగా శిథిలద్విత్వములై యనునాసిక

స్థానమున సున్నలఁ బొంది ఈంగలు, ఊంకొట్టు, ఈంగలు, ఊంకొట్టు, రూపములఁ బడసినవి.

కొంత కాలమునకు దీర్ఘముమీఁది సున్న నూఁదిపలుకుట మాసి తేలఁబలుకుటే నిలిచెను. కాలక్రమమున ఈంగలు, ఊంకొట్టు రూపములు పోయి ఈంగలు, ఊంకొట్టు రూపములే నేటికి మిగిలినవి. తేపటికాలమున నిఁక నీయరసున్నలుగూడ నంతరింపనున్నవి. నన్నయకుఁ బూర్వకాలమునను, నించుక తర్వాతి కాలముననుగూడ నేటి యర్థానుస్వారము అనునాసిక సంయుక్తాక్షరముగా నుండుటను. నా సంయుక్తాక్షరము పూర్వాక్షరమునకు గురుత్వమును గూర్పక శిథిలముగా నుండుటను బెక్కుశాసనములు నిరూపించుచున్నవి. నన్నయకుఁ బూర్వపుశాసనములలో పండరంగశాసనమందును, యుద్ధమల్లశాసనమందును నీ తీరును జూడవచ్చును. నన్నయకుఁ దర్వాతి వానిలో దక్షిణహిందూదేశశాసనసంఘమువాల్కుంలో ననేక పద్యశాసనము లిట్టి తీరులవి గలవు. మాదిరి కొకటి రెండు పద్యములఁ జూపుచున్నాఁడను. క్రీ. 1065 నాటి శాసనము.

గీ. సకలవసుమతీశమకుటలసద్రత్న
కిరణరుచివిరాజిచరణ ణ్ణయిన

క్రీ. 1128 వ నాటి శాసనము

క. సూరికవిస్తుతు ణ్ణనఘుండు
చారుచతుర్థాస్వయాభీచంద్రుణ్ణ గుల ని
స్తారకుణ్ణ సుజననిధి రిపు
వారణగజరిపుణ్ణ బుద్ధవర్మ (బుద్ధవర్మ) జనించెను.

ఈ పై పద్యమున అనునాసికసంయుక్తహల్లు ఒకచోట ననునాసిక స్థానమున సున్నతో నుండుట గాననగును. ఇది యనునాసికములు

సున్నలుగా లిపిలో మార్పుచెందుచున్న కాలము. సున్న లుంచుట యింకనుఁ బ్రబలముగాలేదు. 'స్తుతుణ్ణ' అనియున్న విధమునఁ గాక, తర్వాత 'అసఘుండు' అని 'ణ్ణ' కు బదులు 'ండు' ఉన్నది.

నేను మీఁదఁ జేర్కొన్నవిధమునఁ దెలుఁగునఁ గల యరసున్నలు ప్రాయికముగా సంయుక్తహల్ లోపమువలన నేర్పడినవిగాఁ గుదురుచున్నవి. అరసున్నలు గల శబ్దముల నిఁక నీ విధమున సమన్వయించి చూచెదను.

ప్రాఫెసరు శేషగిరిశాస్త్రిగారు పూర్వము అర్ధానుస్వారమునుగూర్చి యొక గ్రంథము రచించి ప్రకటించిరి. వెనుక ఎప్పుడో నేను దానిని చూచితిని. ఇటీవల నా కది యెక్కడను గానరాలేదు. దీనిని నేను వ్రాయుటలోఁ బూర్వ మెప్పుడో పనిచేసియుండవచ్చును. కాని వారి గ్రంథమున అర్ధానుస్వారము పుట్టుటకు నే నిప్పుడు చెప్పిన ప్రక్రియ యున్నట్లు లేదు. అక్షరలోపస్థానీయముగా అరసున్న వచ్చే నని వారు వ్రాసియుండు రని స్మరించుచున్నాను. ద్విత్వశైథిల్యాదికమును వారు గుర్తించియుండరు. 'ఆంధ్ర శబ్దతత్త్వ' మని వారు ప్రకటించిన వేఱొక గ్రంథమున నేఁజూచితిని. అందు వారు కొలఁకులు మొదలగు శబ్దరూపములు 'కళ్' ప్రత్యయము కలయుటచేత నేర్పడిన వని నిరూపించిరి. బహుకాలమునకుఁ బూర్వము వారు కొంత ప్రశస్తపరిశోధనము నెఱపి గ్రంథములఁ బ్రకటించిరి. కాని వానిమీఁద నింక నెంతో మంచి పరిశోధనము పెంపొందవలసియున్నది.

ఐంత నిఘంటువులు

ఆలజాలము

“ఆలజాలంబు నీరిలో నాడుజాడ
గాలిపడగ యాకసమునఁ గ్రాలుత్రోవ
నిదురలోపలఁ గలఁదోచు నీడవిధము
గానవచ్చునె యప్పుడ కన్నఁ గాక!”

“కలలోఁ గన్న పురుషుని, నా చూచినప్పుడు గుర్తింపవలసినదే కాని పిదప మరలఁ గాననగునా” యని యుషతోఁ జిత్రరేఖ యను సందర్భమున, ఉత్తరహరివంశమునఁ బంచమాశ్వాసమునఁ బైపద్యమున్నది. ఇందు ‘ఆలజాలము’ అన్న పదమున కర్థము గావలెను. ఈ పదము తెలుఁ గున నా కన్యత్ర కానరాలేదు. సంస్కృతమునఁ గాదంబరిలో రెండు చోట్లఁ గానవచ్చినది.

- (1) “యేషాం చ క్షుద్రాణాం ప్రజ్ఞా పరాభిసంధానాయ న జ్ఞానాయ శ్రుత మాలజాలాయ”.
- (2) ఇత్యేతాని చాన్యాని చాలజాలాని దుర్జీవితగృహీతా చింతయంతీ జాగ్రత్యేవా ౨ తిప్తమ్”.

ఇందు తొలివాక్యమున ‘ఆలజాల’ పదమునకు ముద్రిత వ్యాఖ్యలో టీకలేదు. రెండవవాక్యమున “ఆలజాలాని = స్వప్నాంతర్గతప్రాగూణి” అని యర్థ : ఉన్నది. సంస్కృతమున నింక నితరత్ర నా కీపదము గానరాలేదు.

కన్నడమున పంపభారతమున ‘బాణజాలమదుభోంక నెనోడువు డాళజాల మాయెనె కడిదొట్టి’ (12-68) అని యున్నది. పై కర్ణాటక ప్రయోగమున, ఆలజాలపదమునకు భిన్నభిన్నమయినది. మాయమయినది

అన్న యర్థము పొసంగును. కాదంబరీప్రయోగములకు పలవరింత, చీకాకు అన్నరీతి నర్థము పొసంగును. తెలుగు ప్రయోగమున కీ యర్థములు పొందుపడవు. ఔపచారికముగా నేదో యర్థము పై ప్రయోగముల కనుగుణముగా గుదుర్చుకొనవలెను. కాని, వృద్ధానుశ్రుతిలో 'ఆలజాలం మీనపదమ్' అని నిఘంటువాక్య మున్నది. ఈ వాక్య మేనిఘంటులోనిదో యెఱుంగరాదు. నా చూచినంతవఱకు నేనంస్కృతనిఘంటువునను గానరాలేదు. ఇది నాచనసోమనపద్యమున కైయే పుట్టిన నిఘంటువేమో యనిపించుచున్నది. ఈ నిఘంటువు ప్రకారమునఁ జూడఁగాఁ బద్యమునకుఁ జక్కని యర్థము పొసంగును. నీటిలో చేపయడుగు నడచుజాడ, ఆకసమున గాలిపడగ యాడుత్రోవ ఇత్యాదిగా సుందరమయిన యర్థసంగతి యేర్పడును.

“ఔదుంబరాణి పుష్పాణి, శ్వేతః కాకశ్చ దృశ్యతే,
మత్స్యపాదో జలే దృశ్యః, నారీచిత్తం న దృశ్యతే”.

అని శ్లోక మొకటిగూడ ఆలజాలమునకు మీన పదార్థమును బలపఱచునది గలదు. మఱియు -

“తటతట నన్నీటిమీఁద నాలజాలంబు
నిటునటుఁ జరియించదా యీఁదియీఁది
అటువలెనే పో తమకమందిన సంసారపు
ఘటనకై తిరిగితిమి కడ గానలేక”.

“ఆలపోతువానితోడ నంటిన మేనివాఁడు
ఆలగాపరులతోడ నాడినవాఁడు
ఆలజాలమై నన్నీట నలరఁ దేలినవాఁడు
ఆలపోతుకొండమీఁద ననువైనవాఁడు”.

(తాళ్ళపాకవారిపదములు).

నాచన సోమనాథుని “యాలజాలంబు నీరిలో నాడు జూడ”
యన్న ప్రయోగముకంటె స్పష్టముగాఁ బై తాళ్ల పాకవారిపదములు ‘ఆలజాల’
మనఁగా ‘మీనపద’ మన్న యర్థమును సమర్థించుచున్నవి.

- 2 -

మాఘమాసే గవామివ

“అర్జునస్య ఇమే బాణాః నేమే బాణా శ్శిఖండినః,
కృష్ణస్తి మమ గాత్రాణి మాఘమాసే గవామివ”

మహాభారతము భీష్మపర్వమున (170-64) నీశ్లోక మున్నది.
తిక్కన సోమయాజులవారు దీని నీ క్రిందివిధమునఁ దెలిఁగించిరి.

“అశనికల్పము లివి యర్జునుబాణముల్
గాని శిఖండివి గావు సుమ్ము
కర్మటిగర్భంబుకరణి గాత్రము వ్రచ్చె
నిట్టివి వానికి నెందుఁగలవు”.

‘మాఘమాసే గవా మివ’ అన్నదానికి ‘కర్మటి గర్భంబు కరణి’
తెలుఁగుసేఁత. ఈ తెలుఁగు సేఁత కనుగుణముగా నొక వింతనిఘంటువు
గలదు. ‘మాఘమా కర్మటిప్రోక్తా తదపత్యంతు సేగవా’. ఈ నిఘంటు
వెక్కడిదో యెఱుఁగరాదు. కాని తిక్కననాఁటికే యిది కలదో, తిక్కన
తెలిఁగింపునుబట్టి పుట్టినదో యెఱుఁగరాదు. ‘మాఘమాసే గవామివ’
అన్న చరణమునకు సరళరీతిని ‘మాఘమాసే’ గవామ్, ఇవ అన్న
పదవిభాగమే తోచును. ‘మాఘమా’ సేగవామ్ అన్నది కుటిలరీతి.
మాఘమా-ఆకారాంత స్త్రీలింగము గాఁబోలును. ఈ పైశ్లోకార్థమున కీ
నిఘంటువును, నీ నిఘంటువున కీశ్లోకమును నాశ్రయములు.

సాతవాహనసప్తశతిలో మాఘమాసే, గవామివ అన్న పదవిభాగమున కనుగుణ మనందగినది గాథ యొకటి కలదు.

“విక్కిణిణ మాహమాస - మ్మిపామరో పాణడిం వజ్రేణ
ణిద్దామ మమ్మరవ్వి అ - సామలియథణో పడిచ్చన్తో”.

దీనికి శ్రీనాథుని తెలింగింపు :

“మాఘమాసంబు పులివలె మలయుచుండఁ
బచ్చడం బమ్మకొన్నాడు పణములకును (వసరమునకు)
ముదితచన్నలు పొగలేని ముర్ఝరములు
చలికి నొఱగోయ కేలుండు సైరికుండు”. (క్రీడాభిరామము)

ఇందు మాఘమాసమున గోవులు తక్కువధరలకును, పచ్చడములు హెచ్చుధరలకు నమ్మకమునకు వచ్చుట చెప్పఁబడినది. మాఘమాసమున గోవులధరలు పడిపోవుట చలికాలమున వారికి వ్యాధ్యాదిబాధ లుండుటచేఁ గాఁబోలును. భారతకాలమునుండి రెండువేలేండ్లక్రిందఁటి నాఁటి దాఁక మాఘమాసము నేఁటి ధనుర్మాసమువలె శైత్యాధిక్యము గలది గాఁబోలును.

- 3 -

అట్టశూలా జనపదాః

పురాణములలో కలికాలవర్జనఘట్టమున నీ శ్లోకముండును.

“అట్టశూలా జనపదా శ్శివశూలా శ్శతపుధాః,
ప్రమదాః కేశశూలిన్యో భవిష్యంతి కలౌ యుగే”.

ఈ శ్లోకమున కర్థ మెఱుంగరాదు. ‘అట్టశూలంబుల యగును దేశములెల్ల’ అన్న రీతిని దెలింగింపవలసినదే. నేఁటి కైదువందల యేండ్లప్రాంత కాలమునాఁటి దగు ప్రసంగరత్నావళిలో నీ పురాణశ్లోకమున కీ క్రింది నిఘంటువునుబట్టి యర్థము చెప్పఁబడినది.

“అట్ట మన్న మితి ప్రోక్తం, బ్రాహ్మణశ్చ చతుష్పదః,
కేశో యోని, శ్చివో వేదః, శూలో విక్రయ ఉచ్యతే”.

- 4 -

రఘుకులాన్వయరత్నదీపం

“శ్రీరాఘవం దశరథాత్మజ మప్రమేయం
సీతాపతిం రఘుకులాన్వయరత్నదీపమ్
అజానుబాహు మరవిందదళాయతాక్షం
రామం నిశాచరవినాశకరం నమామి”.

ఈ శ్లోకము నిట్లే యాపామరపండితము పఠింతురు ‘రఘుకులాన్వయ రత్నదీపం’ అనుట కర్థము పొసంగదు. ఈ క్రింది వింతనిఘంటువు పొసంగించుచు.

“అన్వయస్తు సముద్రస్యాత్ -రత్నదీపశ్చ చంద్రమాః”.

- 4 -

వానవా

“గ్రంథగ్రంథిం తదా చక్రే ముని ర్గూఢం కుతూహలాత్
యస్మిన్ ప్రతిజ్ఞయా ప్రాహ ముని ర్జ్వపాయన స్త్విదమ్.
అష్టై శ్లోకసహస్రాణి హ్యష్టై శ్లోకశతానిచ,
అహం వేద్మి శుకో వేత్తి, సంజయో వేత్తి వానవా,
తచ్ఛ్లోకకూట మద్యాపి గ్రథితం సుదృఢం మునే
భేత్తుం నశక్యతే ధీర్ధన్య గూఢత్వా తృణితస్యచ”.

భా. ఆ. అనుక్రమణికాధ్యాయము.

‘సంజయో వేత్తి వానవా’ యనుచోట సరసార్థ సంధాయకముగా నొక వింతనిఘంటువు గలదు. “వానవా దీర్ఘదర్శి స్యాత్” అని - యది.

- 6 -

అక్రీతదాస:

“యస్య స్త్రోతి మతిం మనీషినదసి శ్రీనీలకంఠాధ్వరీ
 కొందాజ్యోతిషికశ్చ యస్య కురుతే సమ్మాన మార్త్యై స్సమమ్
 యత్రానుగ్రహదృష్టి మర్చయతి చ శ్రీబాలకృష్ణో గురుః
 సోఽయం దీవ్యతి చొక్కనాథమఖినా మక్రీతదాసః కవిః”.

“అక్రీతదాసో జామాతా” అని వింతనిఘంటువు. రామభద్ర
 దీక్షితుడు చొక్కనాథమఖికి అల్లుడే. కాని యీ నిఘంటు వెక్కడిదో?

- 7 -

వల్మీక:

“వల్మీకాగ్రా త్రృభవతి ధనుఃఖండ మాఖండలస్య” అన్న
 మేఘసందేశవాక్యమున కర్థము కుదుర్చునుగాఁబోలును “వల్మీక స్సాతపో
 మేఘః” (ఎందతోడి మబ్బు వల్మీక మనఁబడును) అన్న నిఘంటువుముక్క
 నెవ్వరో పుట్టించిరి. వ్యాఖ్యాతలు గొందఁ జీ నిఘంటువు నుదాహరించిరి.
 కాని యది యే నిఘంటువులోని దనిరో నా కెఱుకపడలేదు. పుట్టమీది
 నుండి యింద్రునివు కానవచ్చు ననుటకు బృహత్సంహితాప్రమాణమును,
 దదనుగుణముగా “పుట్టవెదలి నభోభిత్తిఁ బుట్టుశక్రకార్ముకపుఁ బెద్ద
 పలువన్నె కట్లజెఱ్ఱి” అన్న యాముక్తమూల్యదాప్రయోగమును శ్రీవేంకటరాయ
 శాస్త్రిగారు మేఘసందేశాంద్రవివరణమునఁ బ్రకటించిరి. “వల్మీక స్సాతపో
 మేఘః” అన్న నిఘంటువు నెవ్వఁడో యెఱుక చాలనివాఁడు సృష్టించినాఁ
 డనవచ్చును.

- 8 -

గంధర్వనగరమ్

రామాయణమునను, కాదంబర్యాదిగ్రంథములందును 'గంధర్వనగర' మను పదము మిథ్యార్థమున, అనఁగా చూపట్టియుఁ జూచుచుండఁ గనె మాయ మగునది యన్నయర్థసందర్భమునఁ బ్రయోగింపఁబడినది ఆకసమున నగరాకారముగా గోచరించుమేఘచిత్రములను గంధర్వనగరము లనుట ప్రసిద్ధము. బృహత్సంహితాది జ్యోతిషగ్రంథములందు వానిస్వరూపవర్ణనము విపులముగాఁ గాననగును ఈ విషయము నెఱుంగకో యేమో ప్రాచీనులే యెవ్వరో "గంధర్వ స్వప్నకారితః" అని నిఘంటువును గ్రంథస్తీకరించి రని శ్రీరామకృష్ణకవిగారు వెల్లడించిరి ఈ నిఘంటువునుబట్టి గంధర్వనగర మనఁగా 'గలలోఁ గానవచ్చిన పట్టణము' అని యర్థమగును.

- 9 -

జీర్ణారణ్యమ్

ఉత్తరరామచరిత్రమున

“చిరం ధ్యాత్వా ధ్యాత్వా నిహిత ఇవ నిర్మాయ పురతః

ప్రవాసే చాశ్వాసం నఖలు నకరోతి ప్రియజనః

జగ జీర్ణారణ్యం భవతిచ కళత్రవృషరమే

కుకూలానాం రాశౌ తదసుహృదయం పచ్చత ఇవ” (6-35)

అన్న శ్లోకమున 'జీర్ణారణ్య' పదమునకు 'పాడువాఱినయడవి' అని యర్థము సంగతమగుచున్నను, సారస్య విశేషాధాయక మని కాఁ బోలును వ్యాఖ్యాతలు “జీర్ణారణ్యం శ్మశానం స్యాత్” అని నిఘంటువు నుదాహరించిరి. ఈ నిఘంటు వెక్కిడిదో !

- 10 -

శమీపత్రమ్

“శమీపత్రప్రమాణేన పిండం దద్యా ద్ధయాశిరే,
ఉద్ధరే త్సప్తగోత్రాణి కుల మేకోత్తరం శతమ్”.

ప్రత్యాబ్ధికశ్రాద్ధప్రయోగమున పిండప్రదానకాలమున గయపిండ దానప్రశంసాపరముగ నీశ్లోకమును వైదికులు పఠింతురు. ఇక్కడ జమ్మియాకంతమాత్రము (అనగా నొక యన్నపుమెదుకుఅగును) గయాశిరమునఁ బిండప్రదానము చేసిన నది సప్తగోత్రములను, నేకోత్తర శతకులమును నుద్ధరించును అని యర్థము పొసఁగుచునే యున్నను, ఏలో కొందఱు “శమీపత్రంతు కందుకమ్” అనియు, “శమీపత్రం కుక్కుటాండమ్” అనియు శమీపత్రపదమునకు బంతియని, కోడిగ్రుడ్డని అర్థము వచ్చునట్లు నిఘంటువులఁ జెప్పుచున్నారు. కాని పాల్కురికి సోమనాథుఁడు.

“అకాంక్ష శ్రీగిరియం దొక్క జమ్మి
యాకు పట్టెడునంత యన్న మొక్కనికి
దానంబు సేయు నుద్యత్ఫలంబునకు
మానుగా నవియ సమానంబు లనఁగ”.

(పండితాధ్యచరిత్ర, పర్వత ప్రకరణము)

అని ‘శమీపత్రప్రమాణ’ పదమునకు ‘జమ్మియాకంత’ అన్నయర్థమే ప్రాచీనవిద్వత్సమ్మత మగుట గ్రంథస్థపఠించినాఁడు.

- 11 -

ప్రసన్న వదనమ్

“శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్.

ప్రసన్నవదనం ధ్యాయే త్సర్వవిఘ్నోపశాంతయే.”

ఈ శ్లోకమును వైష్ణవులు విష్ణుస్తుతిగాఁ బఠింతురట! దాని కిందు ‘విష్ణుమ్’ విశేష్య మగుట సాధకమే కాని, ‘శశివర్ణమ్’ ‘శుక్లాంబరధరమ్’ అన్నవిశేషణములు బాధకము లగును. స్మార్తులు విఘ్నేశ్వరపూజలోఁ బ్రప్రథమముననె విఘ్నేశ్వరవాచకము విశేష్యము దుర్బట మయినది. ఈ బాధ తొలఁగుటకే యేమో యీ క్రింది నిఘంటువు పుట్టినది; “ప్రసన్నో మత్తవారణః” ‘ప్రసన్న’ మనఁగా మదపుటేనుఁగు. ‘ప్రసన్నవదనుఁ’ డనఁగా ‘మదగజాననుఁడు.’ విఘ్నేశ్వరవాచక మయినవిశేష్యపదము పయినిఘంటువుచే ఘటిల్లినది. జైను లీశ్లోకమును శ్వేతాంబరజిన దేవతాస్తుతిపర మందురఁట. ఇట్లు నానాదేవతాస్తుతి పరముగా నీ శ్లోకము విఘ్నగుచుండుటను గమనించి కొంటె విద్వాంసుఁ డొకఁడు దీనికి గార్దభ స్తుతిపరముగా నర్థము చెప్పినాఁడు.

- 12 -

సుందరకాండ

రామాయణమున నైదవకాండమునకు సుందరకాండ మని పే రగుటకు పలువురు పలుతీరుల నర్థములు చెప్పుచున్నారు. ఆ యర్థములకు నిఘంటువులఁ జెప్పుచున్నారు. “సుందరో హనుమాన్ స్మృతః” అనియు, “సుందరం త్వంగుళీయకమ్” అనియు ఆ నిఘంటువులు. హనుమంతునికి సంబంధించిన కథార్థము గలదిగాన, మఱి యంగుళీయకప్రదాన

కథాప్రధాన మయినదిగాన “సుందరకాండ” మని పే రయ్యెనని పై నిఘంటువు లర్థము గుదుర్చును.

- 13 -

మదిరాక్షి

మదిరాక్షి, మదిరాయతలోచన ఇత్యాదివిధముల సంస్కృతాంధ్ర ములలో స్త్రీవర్ణన ముండును. దీనికి ‘మద్యపానము చేయుటచే నెఱ్ఱవారిన కనులవంటి కనులుగలది’ అని కొంద టర్థము చెప్పుదురు. ‘మదిరో మత్తఖంజనః’ అని ఒక నిఘంటువు నుదాహరించి, మదిరశబ్దమునకుఁ బొగ రెక్కిన కాటుకపిట్ట యనియు, దానివంటి కనులు గలదిగాన మదిరాక్షి యయ్యె ననియు పలువు రర్థము చెప్పుదురు. ‘మదిరో మత్తఖంజనః’ ఎక్కడిదో తెలియదు. కొన్ని వ్యాఖ్యానగ్రంథములలోఁగూడ నిది గలదు. ఇటీవల ఉద్యానపత్రికాధిపతులు శ్రీతాతాచార్యులుగారు శృంగార దృష్టులలో నొక దృష్టివిశేషమునకు ‘మదిర’ మని పే రుండుటను నాట్యశాస్త్రమునుండి యుద్ధరించి చూపిరి. కాన ‘మదిరో మత్తఖంజనః’ అన్నది అప్రౌఢకల్పితనిఘంటు వగుట వ్యక్త మయినది.

* * *

గ్రంథ గ్రంథాలు

ఆంధ్రగ్రంథములందు ముడులువిడని గ్రంథ గ్రంథులుగాఁ గొన్ని పద్యములు, పదములు గానవచ్చుచున్నవి. అట్టి వానిలోఁ గొన్నింటి కిక్కడనా చేతనయినంతలలోఁ జిక్కులు విడఁదీయఁ బ్రయత్నము చేయుచున్నాఁ డను.

- 1 -

చందమామఘటిక

“పాత్రసంశుద్ధి కాజ్యం బుపస్తరించి
యూరకుండిరి యిది యేమి యొక్కో వీరు?
కానరా విప్రు శాకపాకములు నెదుర
మనకు నిజమయ్యె నల చందమామఘటిక. ”

(భీమఖండము.)

కాశిలో వారముదినములనుండి తిండిలేక త్రిప్పలఁ బడుచున్న వ్యాసాదిమహర్షు లొకపెద్దముత్తయిదువ యన్న ప్రదానము చేయుదు ననఁగా ననుష్ఠానములు దీర్చుకొని కూర్చుండిరి. విస్తళ్లు వేసిరి; పాత్రాభిఘారముచేసిరి. అంతే! వడ్డనగాని, యింట వంటవాసనగాని కానరాదయ్యెను. అప్పుడు వ్యాసాదు లనుకొన్న ట్టున్నచొప్పు పయిపద్యము ఇందు “మనకు నిజమయ్యె నల చందమామఘటిక” అన్నపాదమున కర్థము కావలెను.

“తూట్టిం స్థితాః కి మేతన్న నాఽన్నాదిక మవేక్ష్యతే;
సత్యాభూ దధునాఽస్మాకం శశాంకఘటికాకథా. ”

అని పయి తెలుఁగుపద్యమునకు సంస్కృతశ్లోకము. నా కిట్లు తోఁచినది: ఉడుగక మారాముపట్టి యేడ్చుచున్నపసిబాలురను పెద్దవా

రెత్తుకొని, వెన్నెలలోని కరిగి కనువిందు గొలుపుచందమామను జూపుచు “చందమామ రావే జాబిల్లి రావే.... వెండిగిన్నెలో వెన్న పెట్టుకుని, పమిడిగిన్నెలో పాలు పోసుకొని, ఒలిచిన పండు చేతఁ బట్టుకొని, ఒలవనిపండు ఒడిలో ఉంచుకొని రావే చందమామా, అబ్బాయి నీవూ ఆరగింతురు కానీ” అని పాటపాడుచు చందమామ తన కేదో తినుబండారములు తెచ్చిపెట్టు నని బాలకు లూఱిడిల్లియుండునట్లు మోసగింతురు. ఇదీ శశాంకఘటికాకథ. సంస్కృత భీమఖండమునను, తెల్లభీమఖండమునను, ‘శశాంకఘటిక-చందమామఘటిక’ ఉన్నదిగాని, ఈ నానుడి విష్ణుపురాణమున మఱొక్క మాడ్కిగా నున్నది.

“అందని పంటి కేమిటికి నఱ్ఱు నిగిడ్చెదు విష్ణుఁ డన్నయా
కందున, చందమామగుటకల్, విను మీపని కట్టిపెట్టు”

(2 అశ్వా)

ఇక్కడకూడ ‘ఘటికల్’ అని మార్చవచ్చును గాని అచ్చులో ‘గుటకల్’ అని యే కలదు. ఈ పాఠమునకు, చందమామ యేమో తెచ్చిపెట్టఁగలఁ డని నోరూరఁగా బాలకులు గుటకలు మ్రింగుచుఁ జూచుచుండు టర్థమగును. భీమఖండపు ‘ఘటిక’ కంటె నీ ‘గుటక’ సారస్యముగలది. కాని సంస్కృతపు ‘ఘటిక’ కు ‘గుటక’ తెలిఁ గింపుగాదుగదా!

ఈ ‘చందమామగుటక’ మాదిరిగా ‘చందమామ గ్రుక్కిళ్లు’ అని ప్రయోగాంతరము గలదు.

“ఎలమి సుముహూర్తమునఁ దెరయెత్త నంతఁ
బ్రేమ మది మీఁగఁగాఁ జందమామచెలుల
కెంపుమోవులసుధకు గ్రుక్కిళ్ళు మ్రింగ
క్షితి గలిగెఁ జందమామ గ్రుక్కిళ్లు నాఁడు.”

(తారాశశాంకము)

శబ్దతాకరకారు లీపద్యము నుదాహరించి 'చందమామ గ్రుక్కిళ్లు' అనుపదమును 'అధరామృతము' అని యర్థము వ్రాసిరి. కాని, వారే అక్కడ "ఇట్లు, చందమామగుటకలు, ఈ యర్థ మింకను విచార్యము" అని వ్రాసిరి, అధరామృత మన్న యర్థము సంగతముగాదు.

- 2 -

కేనము

"కేనము = అసూయ మొదలగు నర్థములందు నన్నిచోడఁ దుపయోగించెను 'కేణ' క్రొత్తకన్నడముననే కలదు గాని ప్రాచీనకావ్యములలోఁ గానరాదు. కావునఁ దత్ప్రయోగముగావించిన కవి ద్వాదశశతాబ్దికంటఁ బ్రాచీనతరుఁడు గాఁజాలదు." అని శ్రీ లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు.

నన్నయభట్టారకునకు నూతేండ్లపూర్వపువాఁడును, కర్ణాటప్రాచీన మహాకవియు నగుపంపకవి తనవిక్రమార్జునవిజయమున 'కేణ' పదమును పదవయాశ్వాసము 77వ, 81వ, పద్యములందు రెండుచోట్ల నన్ని చోడఁ డేయర్థమునఁ బ్రయోగించెనో ఆ యర్థముననే ప్రయోగించెను. కాన ఇది యాంధ్రకర్ణాటకవితల యాదికాలముననుండియు రెండు భాషలలో వ్యవహృత మగుచున్న పదమే యని తెలియనగును.

- 3 -

కనుమారి

భారత శాంతిపర్వము (ఆశ్వా. 1, ప. 307) న -

"కల్లు ద్రావిన పాతకం బది యగ్ని వ
ర్ణముగాఁగఁగాంచి పానంబు సేయఁ
గనుమారి యుటుకంగ ననలంబుఁజొర మహా
ప్రస్థాన మాచరింపంగఁ బాయు."

అని కలదు. ఇందు 'కనుమూసి యుటుకంగ' అని పాఠాంతరమున్నది. అది పరిగ్రాహ్యము గాదు. ఇక్కడ 'పానంబు సేయఁగను -

మారి యుఱుకంగ' అని పదచ్చేదమా, 'పానంబు సేయఁ-గనుమారి యుఱుకంగ' అని పదచ్చేదమా అని సంశయము. ఈ సంశయము నీక్రింది నాచనసోముని పద్యము తీర్చినది.

“పాయఁదగు మిమ్ముఁ గనుమారిఁ బడఁ బొసంగు
విషముఁ ద్రావుట యోగ్యంబు వెల్లిలోన
మునుఁగు టుచితము మీ రెల్లఁ కనుఁగొనంగ
నాత్మవిడుచుట చను నాకు ననుచు నడలి.”

(ఉత్తరహరి. అ. 4)

పదము 'కనుమారిఁబడుట' యగుట స్పష్టము. 'కనుమారిఁ బడుట'కు భృగుపతన' మర్థము. శాంతిపద్యమునకు మూల మిది:

“సురాపానం సకృత్ కృత్వా యో. . గ్ని వర్ణం సురాం పి బేత్
మరుప్రపాతం ప్రపతన్, జ్వలనం హి సమావిశన్,
మహాప్రస్థాన మాతిష్ఠన్ ముచ్యతే సర్వకిల్బిషైః.”

(శాంతి. అ. 34)

“మరుప్రపాతమ్ = నిర్జలదేశే పర్వతాగ్రాత్ పతనమ్) అని వ్యాఖ్య.

శ్రీశైలముపై కర్మారీశ్వర మని యొక పుణ్యస్థల మున్నది. అది కొండకొమ్ము. అక్కడనుండి భక్తులు పుణ్యలోకప్రాప్త్యర్థమై నేల కుఠికి ప్రాణత్యాగము చేయుదురు. క్రిందఁ బడుచున్నవాఁడు, అంతరాళమున నున్నవాఁడు, ఉఱుక నున్నవాఁడు అన్న క్రమమున ఎడతెడకుండ శివరాత్రినాఁ దక్కడ భక్తులు ఉఱుకుచునే యుండెడివారు.

“కరమర్థిఁ జేసి యా కర్మారి నుఱుకు
ననఘుల భవపరిత్యక్త మానసుల
నఱిముఠి నవలి కర్మారీశ్వరమున
నుఱుకు పుణ్యులఁ జూచి---
పడియెడు దేహంబు పడిన దేహంబు
నడిమి దేహంబు లెన్నంగఁ బెక్కాదు”

(పండితారాధ్యచరిత్ర)

ఈ కర్మార్యే తెనుగున 'కనుమారి' యయినది. ప్రాకృతమున ర-లు న-లుగా మారుట కలదు.

- 4 -

టాటాలు గుణించుట

“క - ఝటస్త్రీలు కటారికత్తి యలబే రాపాదంగాఁ బట్టంగాఁ
దాటా లీడ గుణింపరాదు పెఱచోటంబోలెఁ బై పాటునన్ ”
(కీదాభిరామము)

తెలుగునాట తెలివితక్కువవానికి 'తద్దన్న' అనియు, మనసు మెత్తనివానికి 'పప్పుమ్మ' అనియు, గడుసరివానికి 'టట్టణ' అనియు, బూకరింపునకు 'చచ్చ' అనియు నాను ఖున్నవి. తవర్గము దంత్యము, చవర్గము తాలవ్యము; టవర్గము మూర్ధన్యము, పవర్గము ఓష్ఠ్యము. 'తద్దన్న' వట్టిమాటకార్యే కాని కార్యకారి కాఁడు. పల్లుబిగింపే కాని కార్యపు సొంపు లేనివాఁడు (దంత్యముగాన). 'పప్పుమ్మ' నే వెఱ్ఱిపప్పు, 'వెఱ్ఱిపప్పుమ్మ' అనియు నందురు. వట్టి మెత్తనివాఁడు గట్టిగా మాటాడను, మాటాడను నేరనివాఁడు (ఓష్ఠ్యముగాన). 'చచ్చ' బూకరింపు (తాలవ్యముగాన) 'టట్టణ' ఉద్ధతుడు-బిట్టబిగిసి నెత్తికెక్కి మాటాడువాఁడు (మూర్ధన్యముగాన)

ఈ యర్థమునకు సాధకముగాఁ గర్మాటభారతమున పంపకవిప్రయోగమున్నది.

“పన్నతర నదువ నుడియ

ల్లెన్న భుజార్గళ మె సొల్లు మె సెమే ణ్మనిమే

ణెన్ననుడి 'టారడాధణ'

మెన్నం బెనసువుదు రాజసూయం బేళల్ ”

భీముని భాషణము “టారడాధణ' అనఁబడినది. ఉద్ధతము, కరినము అని. కీదాభిరామప్రయోగములగూడ టాటాలు గుణింపరాదు' అనఁగా, గడుసరి దుడుసుఁదనములు సాగింపరా దని యర్థమగును

- 5 -

అధ్యానము

హరవిలాసమున రతివిలాపములో-----

“న-న్నతిదుఃఖాన్విత డించిపోవఁ దగునా
యధ్యానపుం బట్టునన్”

అని కలదు. ‘అధ్యానము--అమార్గము’ అని శబ్దరత్నాకరకారు. లనిరి. ‘అరణ్యము’ అని కర్ణాటనిఘంటుకారు లనిరి. ఈ యర్థము లెట్లు వచ్చినవో వారు లక్ష్యము లుదాహరింప లేదు. కర్ణాటపంపభారతమున ‘అధ్యానపదపరిశ్రాంత’ అనియున్నది. తన్మూద్రాపకులు ‘అధ్యానము - మార్గము’ అని యర్థము వ్రాసిరి. అది సంస్కృతసమాసమున నున్నది. శ్వ-శ్వాన శబ్దములవలె అధ్వ-అధ్వాన శబ్దములు సంస్కృతమునే కలవేమో! అధ్వశబ్దము తత్సమ మనుకొన్న శ్రీనాథ ప్రయోగమునకు సాధుత్వము, నర్థము నిర్బాధము లగునుగాని కర్ణాటప్రయోగము రక్షితముగాదు. తెనుఁగున ‘అధ్వాన్నము శత్రుమధ్యము’ అని నానుడి యున్నది. త్రోవలో వంటచేసికొని తినుట. శత్రువు లప్పుడు చుట్టిముట్టియుండుట దాని కర్థము. కాని సంస్కృతమున ‘అధ్వాంతశాత్రవః=మార్గసీమారిపుః’ అని ప్రయోగమును, అర్థమును వాచస్పత్యాది నిఘంటువులలోఁ గాననగును.

తెలుఁగునఁగల ‘తలపొలము’ పదమున కీ ‘యధ్వాంత’ పదము సరియయిన సంస్కృతము.

“సాదు రేఁగెనేని

న్విను తలపొలమునన కాని నిలువదు సుమ్మీ”

అన్న తిక్కన్న ప్రయోగమునకు ‘సాధువయిన పసరము చెలరేగినదా

అది యెందాకక బోగలదో అందాకక బోయికాని నిలువదు' అన్న యర్థము సంగతము. ఊరిబాట ముగియునట్టి పొలిమేరపట్టు 'అధ్వాంతము -తలపొటము' తిక్కన్న ప్రయోగమున కర్థ మిదే యని నిరూపించుట కీ క్రింది ప్రయోగము కాటమరాజుకథలోనిది సాధకము :

“తల పొలమునకుఁబాటి నిలఁబడ్డ గోవులను
కలవిలుచుకొన్నట్లు కాదు కయ్యంబు.”

తిక్కనభారతము, కాటమరాజుకథ రెండును నెల్లూరి కావ్యములే . ‘తలపొలము’ పద మక్కడ వాడుకకలది కాఁబోలును!

- 6 -

కనకస్వామి

బసవపురాణమున---

“జాలిఁబడి కనకసాములు దమక
వేలిచికొన్న యావిధమగుఁ దమకు”

అని యున్నది. శివాలయములలో శివనివేదితాన్నాదికము నర్చకు లక్కడి బోయల కారగింప నిచ్చుట బసవేశ్వరునిపూర్వకాలపు సంప్రదాయము. బసవేశ్వరుఁ డాసంప్రదాయము మాన్పించి, యర్చకులచే నారగింపించెను. బోయలు తగవు సాగించిరి. “శివునికి విషము నివేదింతుము, అది మీ రారగింపఁగలరా?” యని బసవన బోయల నడిగెను. “ప్రసాద మారగించి బ్రదుకఁగోరుదుము గాని ప్రసాదము విషముచేసినఁ దిని చత్తుము గదా?” అని బోయ లనెడుపట్టునఁగల ద్విపద యది. బసవపురాణము ముద్రించునాఁ డీద్విపద యర్థము నాకు స్పష్టపడలేదు. ‘కనకస్వాములు’ అనఁగా రసవాదము (బంగారము) చేయువా రనియు, తత్ ప్రక్రియ సరిగా తెలియక తప్పుప్రయోగములు చేసి వారు తమశరీరములనే కాల్చుకొనుచుండుట

జరుగునుగాఁబోలు ననియు నే నప్పు డనుకొంటిని. ఇటీవల కర్ణాట విద్వాంసులు. శ్రీశేషయ్యంగారు కర్ణాటభారతమున నేతత్వబంధికథ యుండుటఁ జూపిరి. అది యిది; అరణ్యపర్వమున యక్షప్రశ్నలసందర్భమున భీమాదులు నలుగురుసోదరులు యక్షునాజ్ఞ మీఠి, నీరుద్రావి చెఱువుదగ్గఱ నప్పుడు కృత్యకు యక్షదేవత (యముఁడే) ప్రత్యక్షమై “నీవు జాతిగల దేవతవైతేని నాచే నిప్పుడు నిపాతితులయి యెంగిలిపడియున్న యీ నల్వరను నీ వారగింపరాదు. ఎంగిలితిండి తిందువా-నీవు నీచదేవత వగుదువు. నా మహత్త్వముముందు నీనీచదేవతాకార్యక్రమము సాగఁ జాల”దని గద్దింపగా కృత్యాదేవత యప్రయోజకురాలై “అయ్యో, నే నాఁ కలిగొని వచ్చితినే; ఆహారము కావలెనే” అనెను. “అక్రమముగా ని న్నిట్లు ప్రయోగించిన యాకనక స్వామినే యారగింపు” మని యుక్తుఁ డనెను. అట్లే యీ కృత్య దుర్యోధన పురోహితునిఁ గనకస్వామినే యారగించెను.

“కనకన బేల్చె తగుళ్ళుదు

కనకననెం బొందు మాతు ధర గెసెయ సుయో

ధననపురోహిత నప్పా

కనకస్వామియనె మునిదు కృత్తి గె దిందళ్.”

(పంపభార. 8 ఆశ్వా. 44 ప.)

ఈ కథ సంస్కృతాంధ్ర భారతములలోఁ గానరాదు. కర్ణాటభారత రచనమునకుఁ బూర్వమే “కనకనివేల్చి కనకనికే తగిలిన” దన్న సామెత యేర్పడియున్న దని పద్యము తెల్పుచున్నది. తొలుత నీ నానుడి రసవాదకారునిఁబట్టి పుట్టి వాడుకలో నుండఁగాఁ బంపకవి దానినిఁ గొని, దుర్యోధనపురోహితునిఁ గనకస్వామిని సృష్టించి తత్పరము గావించి యుండఁబోలును.

- 7 -

ఉప్పుతోఁ దొమ్మిది.

రామాభ్యుదయమున

“ఉప్పుతోఁ దొమ్మిదియును బెట్టి కృపణరక్షణము
గావించునే గుణసముద్రు” డనియున్నది.

‘ఉప్పుతోఁ దొమ్మిది’ యనఁగా---

“ఘటఁ, పటం, జలం, కాష్ఠం, తండులం, తైలమేవచ శాక,
మగ్నిసమాయుక్తం. లవణం నవ సంయుతమ్”

- 8 -

కోహళి

“మౌళిం గోహళి సంఘటించిన క్రియన్
మధ్యాహ్నవేళన్ మహా
కాళంబైన నభోవిభాగమున వీఁ
కం గాసె బీ తెండ....”

(హరవిలాసము)

ఇందు ‘కోహళి’ పదమున కర్థము తెలియదు.

“పార్వతీపతికిఁ బ్రభాత పతి గొన్న
యలరుఁగెందమ్మికోహళి యనంగ”

(ఉత్తరహరివంశము)

పయి రెండు ప్రయోగములు తక్కు దెలుఁగున నీ పదము నా
కిక నెక్కడ గానరాలేదు. కుమారవ్యాసకృతషట్పదీభారతమున ‘కోహళి’
పద మున్నట్టు కన్నడ నిఘంటువున చెప్పఁబడినది. దానికి Cover,
Envelope అని అర్థము వ్రాయఁబడినది.

“ఎనుత దివ్యావయవ కాంతియ
మినుగు మోహరదేళై మూడిద
వనిమిషాంగద లురగ కాయద
కోహళెయ నుగిదు.”

(కుమార వ్యాస)

నహుషుడు సర్పశరీరపుటాచ్చాదనమును తొలగించు కొనుట యిక్కడ చెప్పబడినది. కాన కన్నడ నిఘంటుకారుల ట్లర్థము వ్రాయుట సంగతమే. కుమార వ్యాసునికంటె జాలఁ బ్రాచీనులగు మన తెల్గుకవుల ప్రయోగములు ‘ఆచ్చాదనము’ అన్న యర్థమునకు ససిపడ వనుకొనెదను. తెల్గుప్రయోగములు రెండింటికి (‘ఉల్లడ’ ఒండె ‘అలవట్టము’) ఛత్రము అర్థము కాదగు ననిపించును. హరివంశపుఁబ్రయోగముఁబట్టి చూడఁగా నది వేల్పులకు రాజులు మొదలగువారు పూజాచిహ్నముగా ధరించు ఛత్రచామరధ్వజాదులవంటిదిగాఁ గానవచ్చును. పార్వతీపతి గగనకేశుఁ డుగాన నాదేవుని తలమీదికి వచ్చునట్లు ప్రభాతరాజు పైకెత్తిన యాలవట్టమువోలె భానుబింబ మున్న దన్నవర్ణనము సంగతము కాదగును. హరవిలాసప్రయోగము నిందు కనుకూలించును. రాగిడివంటి యలంకారవిశేషమో, కిరీటమో యనుకొందమన్న ‘నలరుఁగెందమ్మి’ పదమునకు తామరపూవునాకృతిగలది యని చెప్పవచ్చును గాని ప్రభాతభూపతి ‘కొన్న’ యన్న పదమునకు సార్థక్యము కుదురదు. అలవట్టము కాని ఉల్లడ కాని ‘యలరుఁగెందమ్మి’ యాకృతిగల వని యన్వయింపవచ్చును. ఇట్లేల్ల యోచించితిని; గాని ‘కోహళె’ పదమునకు సమానార్థకముగా మహారాష్ట్రమున ‘ఖోళె’ పదము కల దని కిట్టెన్ వ్రాసినాడు. మహారాష్ట్రపు ‘ఖోళె’ సులువుగాఁ దెలుగున ‘కుళా’ అయియుండవచ్చును. ‘కోహళి’ శబ్దమును ‘కోహళె, ఖోళె, కుళ్లా’ పదములు

క్రమపరిణామ రూపములు కావచ్చును. కాఁగా 'కోహళి' శబ్దమునకు 'కుళ్లాయి, టోపి' అర్థమగును. తెలుగుప్రయోగములు 'కుళ్ల' అర్థమునకు సరిపడఁగలవు. 'కుళ్ల' శీర్షాచ్ఛాదనమేకదా! అది యలరు కెందమ్మియాకృతి గలది గావచ్చును.

కన్నడపు కుమారవ్యాసప్రయోగము 'శిరఆచ్ఛాదన' మనుటకు ససిపడదు. అతఁ డౌపచారికముగా శరీరాచ్ఛాదనమునకు దానిని బ్రయోగించి యుండఁబోలును.

శక 1214 నందనపుష్ప శు 5 సో... నాడు శ్రీమన్మహామండలేశ్వర శ్రీవిక్రమోత్తుంగ రాజేంద్రచక్రవర్తి స్వస్తిశ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీమన్మహాదేవరకుం బుత్తెంచిన పహిండిచతుర్ముఖకోహళి. దోర్దండద్వయ నిర్మదీకృత చతుర్ద్వి పాధిపస్థాపనాచార్య స్సూర్యసమప్రతాప మహిమా శ్రీవిక్రమోత్తుంగరాట్, ప్రాయచ్చత్రిపురాంతకాయ వసుధాభర్తాప్రహర్తా ( ) హేమమయం చతుర్దశపలోనాభ్యాం తులాభ్యాం మితమ్.

(మార్కాపురంతాలుకా త్రిపురాంత కేశ్వరాలయ శాసనము.)

శక 1344 - శుభకృతార్ధికకృష్ణతృతీయ - శ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజు లయిన శ్రీ నరసింహదేవర చక్రవర్తులు..... ధర్మలింగానకు పంచవరక్రకోహళి భంగారానం జేయించి సమర్పించిరి.

(విశాఖపట్నం జిల్లా--పంచదారులో ధర్మలింగేశ్వరాలయ శాసనము.)

ఈ రెండుశాసనములవలనను, శివలింగమునకు అయిదు ముఖములతోఁ జేయించిన 'టోపి' - 'కుళ్ళా' - శిర ఆచ్ఛాదనము కోహళి అగుట స్పష్టపడినది. తొలిశాసనము సంస్కృతశ్లోకమున ప్రధానభాగము స్పష్టముగాలే దయ్యెను. అచ్చో ఉష్ణీషపద ముండు ననుకొనెదను. శాసనప్రతిబింబము సరిగాఁ బరిశీలింపవలెను.

- 9 -

ఇట్టికసూడినవాడు

ఉత్తరహరివంశమున నరకాసురున కోడి దిక్పాలురు పారిపోవుటను వర్ణించుటలో యమునిఁ గూర్చి యీ క్రింది పద్య మున్నది.

“ఇట్టిక సూడినవాడో

యొట్టిడుకొన్నాడో యనుచు నుల్లసమాడన్

బట్టగుచు మగిడి చూడక

పట్టణమున కేగె లజ్జబండతనమునన్.”

పై పద్యమున కనేకు లర్థము నడిగిరి. లోకాచారము గొంత యెఱిగిన వారు గాని దీని యర్థము వివరింపఁజాలరు. నరకున కోడిపోయి యముఁడు తనపురమునకుఁ బరుగువాఱు చున్నాఁడు. అట్లు పరుగువాఱుటలో ముందరిచూపే కాని వెనుకచూపు లేదు. అది చూచినవారు “ఈతఁడేమి యిట్టిక యావమునకు నిప్పుంటించి వెళ్లుచున్నాడా? మఱి, వెనుకకుదిరిగి చూడనే చూడనని యొట్టువెట్టుకొని వెళ్లుచున్నాడా” అని పరిహాసమాడఁ దగిన ట్లున్నది. ఇట్టిక యాపమునకు నిప్పుముట్టించు వారు ముట్టించిననిప్పు అంటుకొన్నదా, లేదా అనియేని వెనుకకుఁదిరిగి చూడకుండ వడిగా ముందుచూపుతోనే వెడలిపోవలెను. అట్లు వెనుకకుఁ దిరిగిచూచిన నా యావము కాల్పు సరిగా సాగక చెడు నని లోకప్రతీతి. ఈ లోకప్రతీతి దెలియకున్న పద్యార్థ మెఱుకపడదు.

మఱియు నీపద్యము నాల్గవచరణమున ‘లజ్జబండతనమునన్’ అని యున్నది. దీనికి ‘లంజెబయతనమునన్’ అనియు, ‘లంజెబయతనమునన్’ అనియు భారాంతరము లున్నవి. కవికర్తరసాయనమునను, గౌరన హరిశ్చంద్ర చరిత్రమునను ఈ పదము ప్రయోగింపబడినది. లజ్జబండ = సిగ్గుమాలినవాడు.

(మనుచరిత్రము శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి కాలమున వెలసిన యాంధ్ర ప్రబంధములలోఁ జేరెన్నిక గన్నది. విద్వాంసు లెందఱో దానిపయి విమర్శనముల వెలయించి యున్నారు. దాని ఘనత కవి తార్కాణములు. జాగ్రత్తతోనే నీ నడుమ నాగ్రంథమును జదువఁగా గొన్ని సందేహములు, తన్నివారణకై పరిశీలింపఁగా గొన్ని చక్కనిపాఠములు, అర్థవిశేషములు గోఁచరించినవి. అందుఁ గొన్నింటి నిందు వెల్లడించుచున్నాను.)

- 10 -

చేర్చుక్క

“చేర్చుక్కగా నిడ్డ చిన్ని జాబిల్లిచే
సిందూర తిలకంబు సెమ్మగిల్ల.”

ఇది ముద్రితపాఠము. ఈ పద్యము సరస్వతీమూర్తివర్ణనాత్మకము. సరస్వతీదేవి చేర్చుక్క యను నగగాఁ జంద్రకళ నలంకరించుకొన్న దన్న యర్థము మీ ముద్రితపాఠమున. “చేర్చుక్కగా నుండు చిన్ని జాబిల్లిచే” నని కొన్ని వ్రాత ప్రతుల పాఠము. సాజముగానే సరస్వతీమూర్తి చంద్రకళా లంకృతమస్తక కావున తలపై నున్న యా చంద్రకళ చేర్చుక్క యన్న యలంకారపుసొంపును గూర్చుచున్న దన్న యర్థ మీ వ్రాత ప్రతిపాఠమున. వ్రాత ప్రతిపాఠము సుందరతర మగు నేమో!

- 11 -

భరమై తోచు కుటుంబరక్షణ

“భరమై తోచు కుటుంబరక్షణకుఁగాఁ, బ్రాల్కాలి చింతన్ నిరం
తరతాళీదళసంపుటప్రకరకాంతారంబునం దర్థపుం
దెరువాటుల్ గొని కొట్టి తద్దజ్ఞ పరిషద్విజ్ఞాతచౌర్య క్రియా
విరసుందై కొఱుతం బదున్ గుకవి పృథ్వీభృతృమీపక్షితిన్.”

కవీశ్వరులనే యధికముగా సత్కరించుచుందురుగాన శ్రీకృష్ణదేవ రాయలవారి యాస్థానిలో కవిత చేతఁగానికుకవులు కవిసత్కారముఁ బడయగోరి, ప్రాచీనతాళపత్రపుస్తకగతములయియున్న గ్రంథములనో, గ్రంథ భాగములనో స్వరచితములఁగాఁ బ్రకటించుకొనుచుండుటయుఁ , బెద్దనాదులు వాని గుర్తించి రాయలసన్నిధి నవమానపఱుచుచుండుటయు జరుగుచుండెడిది గావలయు. జాలిమాలి పెద్దనామాత్యులవా రటువంటి చేతఁగాని దొంగకవుల నీ పద్యమునఁ జెంగనాడినారు.

ఈ పద్యమును విని కోపించి కావలయును, పెద్దనగారియు, శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారియు కాలముననే వర్తిల్లినవాఁ డొక యసహాయ కవితాశూరుడు, కవిరాజు (కవిరాజపద మిట తత్పురుష, కర్మధారయముల రెంటును సంగతమే.) పెద్దనామాత్యుల వారిని వారిమాటలనే త్రిప్పికొట్టినాఁడు.

“అతికుటుంబరక్షణాపేక్షఁ బ్రాల్మాలి

కృతులు మూఢభూమిపతుల కీచ్చి

చచ్చి నిరయమునుఁ జనుకంటె హరిహరా

ర్పణము చేసి సుగతిఁ బడయరాదె?”

పెద్దన గారి “భరమై తోచు కుటుంబరక్షణకుగాఁ బ్రాల్మాలి” యన్నకూర్పు నీతఁడు “అతికుటుంబరక్షణాపేక్షఁ బ్రాల్మాలి” యని యనుకరించుట. పెద్దనగారు చేసిన కుకవినిందను గుర్తించి, వారి త్రోవనే సూటిగా వారికే తగులునట్లు ప్రతినింద చేసినాఁడుసుమా యని విజ్ఞులు వివేకించి తెలిసికొనుటకో యన్న ట్లున్నది. కుటుంబరక్షణకై ప్రాల్మాలి తెక్కలికవులు ప్రాచీనగ్రంథార్థముల హరించి రాజులదగ్గఱ వెల్లడించుకోఁ బోయి కొఱుఁతఁబడుదు రని పెద్దనగా రనఁగా నీతఁడు “కుటుంబరక్షణకై ప్రాల్మాలియే సుమండి సత్కవులుగూడఁ గొందఱు మూఢు లయిన (స్వయము రచింపను, ఒండె అన్యులు రచించిన గ్రంథముల సారస్వము

గ్రహింపను నేరని) రాజులకు స్వరచితకృతులను (కృతికర్తృత్వరూపముననో, కృతిపతిత్వరూపముననో) అంటగట్టి (ఈలోకమున భోగభాగ్యములతో నందలా లంబారీలు నెక్కి యూరేగిన నేమి) పరలోకమున బాధలు పడుదురు” అని పెద్దన గారి కెదురుదెబ్బ కొట్టినాడు. ఇట్లు నిబ్బరించి చెప్పిన మొనగా యెవ్వరైనా డెవ్వరైనా బైచరాజు వెంకటనాథకవిరాజు. ఈతని కృతి పంచతంత్రము. తెలుగున దేశీరచనాచమత్కారము గల గ్రంథ మీతని గ్రంథమును బోలునది వేటొకటి గానరాదు. “ఈ రాచకవిత్వబాధ పడరాదు పరామరిసింపు దైవమా” యని ‘శారద నీరూప’ మనఁబడిన గడుసరి కవిచేఁగూడఁ బలికించినవాడు. ఈతఁడు తన కృతిని తిక్కన, నాచన సోమనలవలె హరిహరార్పణము చేసినాడు.

“ఏ చనవు గలదు హరిహర

సాచివ్యము నొంద నన్యజనులకు మది నా

లోచింపఁ దిక్కయజ్ఞకు

నాచనసోమునకు నింక నాకుం దక్కన్?”

ఇతరరాజులతో పాటు కృతికర్తృత్వమును సొమ్మిచ్చి తనపై వేయించుకొన్న వాడే యీ రాజుగూడ నని లోకులనఁ బోవుదు రన్న భయమునఁగాఁబోలు, స్పష్టముగా నీతఁడు-----

“అసహాయసరసకవితా

రసికుఁడ వేంకటధరావరప్రభుఁడ, గుణ

ప్రసరప్రకాండమదవ

ధృసలాయితవిద్వదఖిలబంధుప్రజుఁడన్.”

అని చెప్పికొన్నాడు. మఱియు గద్యమున “నిస్సహాయకవితా నిర్మాణభోజభూదార” అని తనకు విశేషణముఁ జేర్చుకొన్నాడు. “నిస్సహాయకవితానిర్మాణ చతురుఁ డానాఁటికి భోజదేవుఁడు, నీనాటికి మరల నేను ” అని యీతఁడు గుండె సఱచికొని చెప్పుకొన్నాడన్నమాట.

- 12 -

కొఱుత

పెద్దనగారి పయిపద్యమున 'కొఱుతన్ బడున్' అనుచో 'కొఱుతన్ = న్యూనతను' అని యొక యర్థము, 'కొఱుతన్ = కొఱున' అని యొకొక యర్థము రావలెను. ఒక యర్థమున నా పదమున 'అ' అ కారవిశిష్టము, సార్ధానుస్వారము; ఇంకొక యర్థమున ఉ కారవిశిష్టము, నిరనుస్వారము. ఒక యర్థమున 'నా' పదమున నరసున్న గలదు: వేరొక దాన లేదు. "క్షేపే సఖదనిర్భిందో ర్మేళనం కుత్రచి న్మతమ్" అన్న శాస్త్రము చొప్పునను, "లడయో ర్నణయో శ్చైవ.....స్యా దభేదేన కల్పనమ్" అన్నశాస్త్రము చొప్పునను అటసున్న కలిమిలేములు క్షేపార్థమునకు బాధకములు గావుగాని, అకారోకారభేదము బాధక మనియు, ఇక్కడ క్షేపార్థము దుస్సాధ్య మనియు పెద్ద లండఱు జెప్పుచున్నచొప్పునే నే నెప్పుడో వెల్లడించితిని. గుంటూరివిద్వాంసు లొకరు ఈభేదముకూడ పాటింపరానిదే యని, క్షేపము చెల్లు నని కావ్యాలంకార సూత్రాంధ్రీ కరణమునక గాబోలును వ్రాసిరి. తలుపు, తలఁపు ఇత్యాదులకు క్షేప సంగతి చెల్లుననుటగదా యిది! విజ్ఞులు ప్రమాణము.

- 13 -

శ్రీకృష్ణదేవరాయాగ్రగణ్యుడు.

"ప్రబల రాజాధిరాజ వీర ప్రతాప
రాజపరమేశ బిరుదవిభ్రాజి యెవ్వఁ
డట్టి శ్రీకృష్ణదేవరాయాగ్రగణ్యుఁ
డొక్కఁడూ..."

ఇందు “శ్రీకృష్ణదేవరాయాగ్రగణ్యుఁ” డనుచోట “కృష్ణరాయవీరాగ్రగణ్యుఁ” డని పాఠ మున్నది. “శ్రీ కృష్ణదేవరాయ” పదము సంజ్ఞావాచక మనుకొనుచో “అగ్రగణ్యుఁడు” అన్న పదముతో సమాసము ససిపడదు. “శ్రీకృష్ణరాయ వీరాగ్రగణ్యుఁడు” డనుపాఠము సుందరమయినది. తొలిపాఠమునే యభిమానించువారు ‘కృష్ణదేవ’ నామముగల రాజాగ్రగణ్యుఁ డని పొసఁగించుకొనవలసియుందురు.

- 14 -

పాలింపఁగాను

“..... భూవిభుని కృష్ణరాయఁ డభ్యుదయ మంది - పెంపుమీఱంగ ధాత్రి పాలింపుచుండ” నని యచ్చుప్రతులలో నున్నది. ప్రాంతముద్రణము నందును. వ్రాంతప్రతులలోను “పెంపుమీఱంగ ధాత్రిఁ బాలింపఁగాను” ఉన్నది. ప్రాచీన కవులు కొందఱు ‘పాలించుచు’ అనియే కాని, ‘పాలింపుచు’ అని ప్రయోగము చేయరయిరి. పెద్దన యాత్రోవవాఁడు గావచ్చును.

- 15 -

వామనస్తుతి

“ప్రత్యూషపవనాంకురములు పై కొనువేళ వామన స్తుతిపరత్వముని లేచి” -- ఇక్కడ ‘వామనమూర్తి స్తోత్రము నందలియాసక్తిచేత విష్ణుమూర్తి స్తోత్రపారాయణముతో ననుట’ అని వ్యాఖ్య. కాని యిక్కడ వామనస్తుతి యనఁగా ‘దధివామనస్తోత్ర’ మను సంస్కృతస్తోత్రగ్రంథ మగును శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారు తెల్లవారుజామున నిద్ర లేవఁగానే యీ దధివామనస్తోత్రమును బారాయణము చేయుట పరిపాటి. రాయవాచకమునఁ జూచునది. దధివామను+డనఁగా ‘వెన్నముద్ద బాలగోపాలకృష్ణమ్మ’

ఆంధ్రదేశ మంతటను సామాన్యముగా స్త్రీ పురుషులు తెల్లవారుజామున నిద్ర లేచి భూపాలరాగముతో 'గుమ్మడేడే గోపిదేవీ' ఇత్యాదిగా దధి వామనస్తుతినే చేయుచుందురు.

- 16 -

మండలిక తపన

“మండలికతపన శోభిత !

కుండలిపతిశయన కర్ణకుండలిత రసా

ఖండకవి కావ్య! దిగ్వి

దంద్రశ్రుతిదళనకలహతాడితపటహా !”

“మండలికతపనుఁ దను బిరుదుచే శోభిల్లువాఁడా! కుండలిపతి శయనునికిఁ గర్ణకుండలములుగాఁ జేయఁబడిన రసాఖండము లగుకవి కావ్యములు గలవాఁడా!” అని వ్యాఖ్య.

‘మండలికతపనశోభిత’ అని సమాసమగుచో ‘మండలిక తపనుఁ దు అను బిరుదుచే శోభిల్లువాఁడా’ అని యర్థము నీయఁగలశక్తి దాని కుండదు. వ్రాతప్రతిపార మిట్లున్నది. “మండలికతపన! పూజితకుండలి పతిశయన!” ‘మండలికతపన!’ బిరుదాంకసంబోధనము. ఇంక పద్య మీశ్రిందితీరు సంబోధనములతో నుండును.

“మండలికతపన! పూజిత

కుండలిపతిశయన! కర్ణకుండలిత రసా

ఖండకవికావ్య! .... ..”

రసాఖండము లగుకవులకావ్యములను కృష్ణరాయలే కర్ణకుండల ములుగాఁ జేసికొనుచుండువాఁ దని యర్థమగును.

- 17 -

చతుర్విధ కవితలు

“శరకోపప్రసాదాసాదిత చతుర్విధకవితామతల్లి కాలసాని” అని యాశ్వాసాంతగద్యమునంగలదు. ‘చతుర్విధకవిత’ లనగా ‘బంధము, చిత్రము, గర్భము, ఆశువు’ అని వ్యాఖ్య. ఇది సరిగాదు. ఆశు, మధుర, చిత్ర విస్తరము లన్నవి చతుర్విధకవితలు.

- 18 -

రాచవారు

‘వలరాచరాచవాఁ డలికాక్షు కనువెచ్చఁ గరంగిన యల కనికరపుఁజోటు”.

(2-10)

పై పాఠ మచ్చులో నున్నది. ‘రాచవాఁడు’ అని యేక వచనాంతముగా నా పదమున కెక్కడను బ్రయోగము గాన రాదు. ‘రాచవారు’ అన్నపదము ‘దొరవారు’ అన్నపదమువంటిది.

“ఒక చపలాక్షి లేఁజిగురుటాయెలఁ యలరాచవారి నిక్కకు నెలయింపవచ్చు...”

(ఉత్తర హరివంశము)

“ఏనిక మోముతా ల్పైలుకనెక్కినరావుతు రాచవారు”

(భీమఖండము)

కనుక నిక్కడఁగూడ ‘వలరాచరాచవా రలికాక్షు కనువెచ్చ’ అనియే యుండవలెను.

- 19 -

అనుకూలగతి

“అనుకూలవతి నాదు మనసులో వర్తించు కులకాంత మది నెంత గుండునొక్కో”. ఇక్కడ ‘అనుకూలవతి’ యన్న పదము క్లేశపడి సమర్థింపవలసినది. అనుకూలపదమున కానుకూల్య మర్థము చెప్పుకోవలెను. ‘అనుకూలగతి’ యన్న పాఠము వ్రాతప్రతులలో నున్నది. దీని గ్రహించిన నే యసందర్భము నుండదు.

- 20 -

కుఱంగలి, ఓసరించక

“గొంటుండనం బెఱుంగక కుఱుంగటనున్న యమ్మహీసుర ... గదురు మనంబున నోసరించక చంచల దృగంచలప్రభలు.....” (2-61)

పయివచనమున అనుప్రాససంగితినిబట్టి ‘కుఱంగట కంటె ‘కుఱుంగట’ యుండఁదగు ననిపించును. శబ్దనిష్పత్తికూడ (కుఱు + కలను) ‘కుఱుంగలి’ యగుటకే ససిపడును. వ్రాతప్రతులలో ‘కుఱుంగట’ అన్నరూప మున్నది. మఱియు నీపదము సోమనాథుని యుత్తరహరి పంశమునఁగూడ ‘కుఱుంగలి’ యని యనుప్రాససంగతితోనే కలదు.

“చక్రంబు మొదలగు కైదువలు మెఱుంగులు

గుఱుంగలించిన రవిమండలంబు తెఱుంగున”.

(ఉ.హరి. 4 అశ్వా)

ఇట్లు చూడఁగా ‘కుఱుంగలి’ రూపము సాధు వని యేర్పడినది. ‘కుఱుంగలి’ రూపపు సాధుత్వము చింత్యమే. మఱియుఁ బయివచనమున ‘ఓసరించక’ పెద్దన సమ్మతించినది.

- 21 -

ఉపాధ్యాయి

“ఈ పాండిత్యము నీకుఁదక్క మఱి యెందేఁగంటియే”

అన్నపద్మములో ‘కామశాస్త్రోపాధ్యాయిని’ అనఁగా ఉపాధ్యాయుని పత్ని అనికాక, స్వయము వ్యాఖ్యానము చేయనేర్చిన యుపాధ్యాయురాలని యర్థము. వరూధిని యుపనిషన్మంత్రమునకు స్వయము క్రొత్తర్థము కల్పించినది గదా !

- 22 -

బాహుమూలరుచి

ప్రవరుఁడు రోఁతచెంది ‘చెప్పకు మిట్టి తుచ్చసుఖముల్ మీసాలపైఁ దేనియల్’ అని తెగడఁగా వరూధిని హృదయాబ్జము జల్లన, నీవీబంధ మూడఁగా, కొప్పు వీడఁగా, రతినంరంభము మీఱఁగా, పైపాటున

“ప్రాంచద్యుషణబాహుమూలరుచితోఁ బాలిండ్లుపొంగారఁ బై యంచుల్ మోవఁగ గొఁగలించి యధరం బాసింప.....”

ఈపద్య మిట్లు ముద్రణములం దున్నది. వ్యాఖ్యాతలు “ప్రాంచ ద్యుషణములయొక్కయు, బాహుమూలముల యొక్కయుఁ బ్రకాశముతో పాలిండ్లు, పొంగారన్ = ఉబ్బుఁగా, పైయంచుల్ = చనుమొనలు, మోవఁగన్ = అనునట్లుగా, కౌఁగిలించి” అని వ్యాఖ్య వ్రాసిరి. కాని వ్రాత ప్రతులలో ‘ఁ’ లిండ్లుపొంగారి పైయంచుల్ మోవఁగ’ అని పాఠ మున్నది.

ప్రాంచద్యుషణములగు (ప్రాంచద్యుషణపదము బాహులకుఁ గాని, తన్మూలములకుఁగాని విశేషణము) బాహుమూలముల కాంతితో (ఆ కాంతి యలముకొనె ననుట) పాలిండ్లు పొంగారి, పై యంచుల్

మోవంగ = దోర్మలకూలంకషములుకాగా ('ప్రతిక్షణవిజృంభణాదుభయబాహుకూలంకషస్తనత్రుటితకంచుక' మిత్త్యాది ప్రయోగముల ననుసంధించునది). అధరం బాసించినది. ఇక్కడ పైయంచుల్ = చూచుకములు అని వ్యాఖ్యానము సుందరము గాదు. రతినంరంభము మీఱ పై పాటునఁ జేసిన కౌఁగిలింత యట్టిదిగా నుండదు. ఈ సందర్భము నింకను దెలిఁగించుట బాగుగాదు. కళాప్రపూర్ణులు శ్రీ శేషాద్రిశర్మగారిక్కడ నిట్లు వ్రాసిరి. "బాహుమూలరుచితోన్ = భుజశిఖరముల కాంతితో..... మూల మనఁగా మొదలు, బాహుమూలము లనఁగా భుజశిఖరములు అను నర్థ మేర్పడును. బాహుమూలము కేయూరము లనుభూషణము లుండును. స్త్రీలకు నుండునా యని ప్రశ్నింతురేమో! స్త్రీపురుషసాధారణము లగుభూషణములే యవి యని యేర్పడును. కేయూరచతుష్టయము పరమేశ్వరికి భూషణములుగాఁ జెప్పఁబడినవి. కావున నాపేరుగల భూషణములతోఁ గూడిన బాహుమూలముల కాంతితోఁ బాలిండ్లు పొంగార, అనఁగా నాకేయూరరత్నకాంతులు వక్షోజములపై వ్యాపింపఁగా నని యర్థము సిద్ధమగును..... కంచుకము సడలించిన దని యంగీకరించినను రూఢ్యర్థమగు బాహుమూలకాంతి యసంగత మనవలయును. వీనికిఁ బ్రోద్బలముగాఁ బై పద్యమున 'నీవీబంధ మూడన్' అను మొదలగు రతినంరంభవిహ్వాములు చెప్పఁ బడినవి. కనుక రూఢ్యర్థ మంత సరసము గా దని తోచెడిని".

విమర్శ విది యేమో నేఁ దెలియఁజాలకున్నాడను. సంస్కృతాంధ్ర కవులు పలువురు భుజయుగము పయికెత్తిన సందర్భములందు స్త్రీ 'బాహుమూలద్యుతుల' వేలమువెట్టిగా వర్ణించిరి. ఆంధ్రమున నిట్టి సందర్భము వర్ణింపని యర్వాచీన కవి యుండఁ దనవచ్చును. వరూధిని

భుజము లెత్తినప్పుడు వర్ణము భుజశిఖరము లగునో, యిం కేమగునో చర్చ యెందుకు? పెద్దనామాత్యుడే తెనాలిరామలింగం దన్నట్టు లీ 'బాహుమూలరుచి' వర్ణనాభిమానము విడువఁజాలక కాఁబోలు మరల మరల నీ తీరుననే పంచమాశ్వాసమున వర్ణించినాఁడు.

“ .. .. ఉత్తరాగ్రయై నిక్కి నా
 ధుని మౌళిన్ దలఁబ్రాలువోసె నవలాదోర్మూలకూలంకష
 స్తనవిస్ఫుర్తికి నందిదండలధళల్ సాహోనినాదం బిడన్
 ముడివడు కంకణప్రభల ముత్తైపు సేసలు దోయిలించి యె
 తైదు తఱి బాహుమూలకుచదీప్తులపైఁ బతిదృష్టి పర్వినన్
 బొదమిన లజ్జఁ బాణియుగమున్ వెసవంచియ మౌళిమీఁదికై
 పొదవునఁ జల్లె- ”

(మనుచరిత్ర 5 ఆశ్వా)

రంగనాధరామాయణమందును ఇట్టి వర్ణన ఉన్నది. ఇదిగో.

“పొంగారు కుచకుంభములు పదార్వన్నై
 బంగారుపొడి రాలు బాహుమూలములు”.

పెద్దనామాత్యుఁడు తాను తొలుతఁ జెప్పిన పద్యములోని 'ప్రాంచ దృష్షణము' లను స్పష్టముగాఁ బంచమాశ్వాస పద్యమున 'సందిదండ'లని తెలియఁజెప్పినాఁడు గదా !

అనీ - ఇనీ

చెవపు

హరవిలాసమున 'చిటుబంతిపసుపుతోఁజెవపు నలఁది' అని యున్నది. పసిబాలురమేన నుండు నెఱ్ఱమచ్చలకుఁ దెలుఁగున 'చెవ, చెవ్వ' అని వాడుక. ఇక్కడకూడ నదే యర్థము కాఁదగునుగాని, 'చెవపు' వ్రాత ప్రతులలో నున్నది. అఱవమున ఎఱ్ఱఁదనమునకు 'శివప్పు', 'సెగపు' అని వ్యవహారము. అఱవపు 'శివప్పు' తెలుఁగున 'చెవపు' అయినది కాఁబోలును.

చిగురుఁగొమ్మ

మనుచరిత్రములోని పద్యములకుఁ గొన్నింటికి నా కంటికి గానవచ్చిన పాఠభేదములను, నా బుద్ధికిఁ దోచిన యర్థవిశేషములను ఇక్కడ వెల్లడించుచున్నాఁడను.

అరుణాస్పదపురవర్ణన మిట్లు గలదు.

“అచటి విప్రులు మెచ్చ రఖిలవిద్యాప్రాధి
ముది మదిదప్పిన మొదటి వేల్పు
నచటి రాజులు బంటు నంపి భార్గవునైన
బింకానఁ బిలిపింతు రంకమునకు
నచటి మేటి కిరాటు లలకాధిపతి నైన
మును సంబిమొద లిచ్చి మనుప దక్షు
లచటి నాలవజాతి హలముఖాత్తవిభూతి
నాదిభిక్షువుభైక్షమైన మాన్పు
నచటి వెలయాంధ్రు రంభాదులైన నొరయఁ
గాసెకొంగున వారింబి కడపఁగలరు
నాట్యరేఖాకళాధురంధరనిరూధి
నచటఁ బుట్టిన చిగురఁగొమ్మైనఁ జేవ॥

పై సీసపద్యము తొలి నాల్గుచరణములలో నాల్గువర్ణములవారి వర్ణన మున్నది. ఎత్తుగీతి మూడుచరణములు వెలయాండ్ర వర్ణనముగాను, నాల్గవచరణము “ఆయూరఁబుట్టినది సర్వమును సారవంతమే” యని సర్వవస్తుసామాన్యవర్ణనాత్మకమునుగాను ప్రాచీనవ్యాఖ్యాతలు వ్యాఖ్యానించిరి. కాని యిట్టి యన్వయమునఁ గూర్పుసొంపు గొంత కొఱవడును. సీసచరణములు నాల్గింట వేర్వేరుగా నాల్గువర్ణము లున్నట్లు, ఎత్తుగీతి నాల్గుచరణములను నాల్గువర్ణములు వేర్వేరుగా నుండుటగాని, రెండేసి చరణముల కొక్కటి చొప్పున నాల్గుచరణములకు రెండు వర్ణములుండుటగాని లేక నాల్గింట నొక్కటే వర్ణముండుటగాని నేర్పుగల కూర్పనిపించును. ఎత్తుగీతిరెండవచరణముతుదిని సమాపకక్రియ గలదు. వాక్య మక్కడికి సమాప్త మైనది. వ్యాఖ్యాతల వ్యాఖ్యానరీతికి మూడవచరణము నా సమాప్తవాక్యములోని కీడ్చుకొనిపోయి యన్వయింప వలెను. పెద్దనామాత్యున కట్టి యన్వయ మభిప్రేతమ యేని అతఁడా మూడవచరణమును రెండవచరణముగానే నిలిపియుండఁగలఁడు. అప్పు డన్వయ సారశ్యము పొసఁగును. పెద్దన పయిపద్యమున నొక్కొక్క వర్ణమును ‘అచటి’ ఇత్యాదిగా వేర్పఱిచి వర్ణించినాడు. ఈ తీరును గుర్తింపవలసినదే.

ఇవి యెల్లఁ బర్యాయలోచించినపై నాకుఁ దోచినయన్వయపద్ధతి నిదె తెల్పుచున్నాఁడను. ఎత్తుగీతి నాల్గుచరణము లందును వర్ణమొక్కటే - వెలయాండ్ర. కాని నాల్గుచరణములలోను తొలి రెండుచరణములు నొకవాక్యము, తుది చరణ మింకొక వాక్యము. మూడవచరణము దేహజీవీపన్యాయమున రెండువాక్యములందును బొందుపడును. తొలి రెండు చరణములు వేశ్యాసామాన్యవర్ణనము, తుదిచరణమునందుఁ దద్విశేషవర్ణనము. తొలి వాక్యమునకు-అచటి వెలయాండ్ర (దేవలోకము

నుండి దిగివచ్చి) రంభాద్యష్టరసల నయినను వంతున కెక్కుజూచినఁ దమపుష్పభాగపుఁగోఁక (గోచి) కొంగుతో వెనుకకుఁ దొలఁగఁద్రోచి తాము ముందడుగు వేయఁగలరు. కడవఁగలరు = ముందడుగు వేయఁగలరు. ఇక్కడ 'కడవ', 'కదుమ', 'కడవ' - పాఠము లున్నవి. ముద్రణమున 'కడవ' గలదు. నేను 'కడవ' గైకొంటిని. ఇట్టి రెండుచరణములందును వేశ్యాసామాన్యవర్ణనముచేసి పెద్దన కడపటి చరణమునఁ దద్విశేషవర్ణనము చేయుచున్నాఁడు. 'నాట్యరేఖాకళా ధురంధరనిరూఢి' ని 'అచటఁ బట్టినఁ జిగురుఁ గొమ్మైనఁ జేవ' అచటన్ = ఆయూర, పట్టిన = పరీక్షింపగా - నాట్య మాడించి చూడఁగా-వంచిపట్టి చూడఁగా, చిగురుఁగొమ్మైనన్ = పుష్పిత కాని, అంగసౌష్ఠవ మింకను సరిగా విరియని పసితనపు (వెల) కొమ్మ - ఆదుదికూడ (కొనసాగుచున్న తలిరుఁ(లేత)గొమ్మ కూడ), చేవ = చేవగలదే, గట్టితనముకలదే.

ఇంచుకవివరణము.. ప్రౌఢలగు నాయూరివెలయాండ్రు రసికుల కలయికలం దాతీతేఢి యనుభవజ్ఞానము గడించినవారు గాన రంభాదులతో నొరసి, శృంగారరససంప్రదాయ విశేషములను నాట్యాభినయములందుఁ జూపి నేర్పు మెఱయింపవచ్చును. అది విశేషముగాదు. రసానుభవమునకుఁ దగ్గవయ సింకను రాక ముందే-పసిప్రాయమందే-ఆయూరి వెలకన్నెలు నాట్యాదులందుఁగడుచతురలు. అర్థాంతరన్యాసముగా నాల్గవచరణము మాత్రము వేర్పఱచిన నాయూరఁబట్టి (వంచి) చూచిన లేత కొమ్మలుగూడఁ జేవగలవే. పసివారుకూడఁ గడుఁబ్రోడలే యనియు నేర్పడును.

ఈ పద్యమున 'కాసెకొంగున వారించి కడవఁగలరు' అన్న పాఠము 'గదుమఁగలరు' అన్నపాఠముకంటెను, 'కడవఁగలరు' అన్న ముద్రితపాఠము కంటెను సుందరతమము. మఱియు 'అంచటఁబట్టిన చిగురు' అనుపాఠము కంటె 'అచటఁ బట్టినఁ జిగురు' అన్నపాఠము సుందరతరము. తెనుఁ

గున 'పట్టిన...కొమ్మ' పలుకుబడికల్మికి 'నే పట్టింది మునగకొమ్మ కాదులే' అని రామదాసుకీర్తన తార్కాణ.

ఈ పద్యమునుగూర్చి కడపవాస్తవ్యులు కళాప్రపూర్ణులు శ్రీశేషాద్రిశర్మగారు కడపమండలమున సిగరచెట్లని చెట్లు కలవ నియు, వానికిఁ జేవ యుండ దనియు, ఆ సిగరచెట్ల కొమ్మలే చిగురుకొమ్మ లనఁబడె ననియు, పెద్దన కడపమండలమువాఁడు గాన, తదనఘ్నరణమున వరణానదీతీరపు టరుణాస్పదపురవర్ణనమున వానిఁ బేర్కొనె ననియు ననిరి. ఈ పద్యమున వేశ్యలుగూడఁ గడపమండలమువారు గావచ్చును. 'కడపఁగలరు' పాఠ మున్నది గదా!

ఆనందో బ్రహ్మ

“ఎందే దెందము గందళించు రహిచే నేకాగ్రతన్ నిర్భృతిన్
జెందున్, గుంభగతప్రదీపకళికా శ్రీ దోఁప నందందుఁబో
కెందే నింద్రయముల్ సుఖంబు గను, నా యింపే పరబ్రహ్మ మా
నందో బ్రహ్మయటన్న ప్రాజదువు నాంతం బర్ల మూహింపుమా!”

నాకు నచ్చిన పాఠప్రకారమునఁ బైపద్యము నుదహరించితిని. అచ్చులోను, వ్రాఁతలోను దీన మణికొన్ని పారాంతరములుగలవు, 'కందళింప', 'అంతుర్బుద్ధి' అనునవి యాపారాంతరములు.

ఇందు 'ఎందే దెందము' - ఆదిగా 'సుఖంబుగను' వఱకు రెండు వాక్యములు. తొలి వాక్యమున 'కందళించు'కు శ్రీజయపురాధీశ్వరులు పొసఁగించిన ధాతుజవిశేషణత్వము సుందరము. ఈ విషయము కాదు ప్రధానముగా నే నీపద్యమునఁ జెప్పఁబూనినది.

'ప్రాజదువు నంతర్బుద్ధి నూహింపుమా' అన్న పాఠముకంటే 'ప్రాజదువు నాంతం బర్ల మూహింపుమా' అన్నపాఠము చాలా

సుందరమయినది. ఎ ట్లనఁగా పయిపద్యోపన్యాసముఁబట్టి ఆనందమే బ్రహ్మ మన్న యర్థము వ్యక్తపడును. కాని యింతమాత్రమున వరూధినివాదము నెగ్గదు. ప్రవరుఁ డనఁగలఁడు. 'ఇది యథార్థమే. ఆనందమే బ్రహ్మము. ఆయానందము నాకు గృహ్యచారధర్మానుష్ఠానమువలన లభించును' అని. అ ట్లనుటకు వీలులేకుండ 'ఆనందమే బ్రహ్మము, ఆ యానందము సంభోగరూపము.' అని నిరూపించుటకు 'ఆనందో బ్రహ్మ' అన్న యుపనిషత్సంత్రప్రతీకము నిచ్చి యా మంత్రమును కడముట్టఁ జదువుకొని యర్థ మూహించి చూడు మనుచున్నది. ఆమంత్ర మిది.

“ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్,
ఆనందాద్వేవ ఖ ల్విమాని భూతాని జాయంతే,
ఆనందేన జాతాని జీవంతి
ఆనందం ప్రయ న్మభిసంవిశన్తీతి”,

దీనికి వరూధినితలఁపులో నున్న యర్థ మిట్టిది.

“ఆనందమే బ్రహ్మ మని తెలిసికొనెను. అనందమున నుండియే (సంభోగానందముననుండియే) భూతములు జనించుచున్నవి. పుట్టిన యా భూతములెల్ల నా (సంభోగా) నందముచేతనే వర్ధిల్లుచున్నవి. ఆ యానందములోనికే ప్రవేశించుచున్నవి. ఆ యానందమునకే యభిముఖ స్థితిని బొందుచున్నవి”. ఇంత కింకను బచ్చిగా వివరించి చెప్పఁదగినట్టిది వరూధినితలఁపులోని యర్థము.

వరూధిని యచ్చరపువ్వఁబోఁడి; స్వాధ్యాయానుష్ఠానపరు లగువెఱ వర్యులెందఱో స్వర్గమునకు రాఁగా వారితోఁ బ్రసంగములు గావించి ప్రౌఢి కెక్కినది. అద్వైతులు జీవబ్రహ్మైక్యప్రతిపాదకశ్రుతులను, ద్వైతులు జీవబ్రహ్మ విభేదప్రతిపాదకశ్రుతులను, ఇంక నాయావైదికమతములవారు

తమతమ మతముల కనుకూలము లగుశ్రుతులను సేకరించి
యుంచుకొనునట్లు, వరూధిని తృతీయపురుషార్థమే పరమార్థ మని
నిరూపించుటకుఁ దగ్గశ్రుతులను గూర్చికొని నేర్చుకొనియున్నది
గావలయు. పయి శ్రుతికి వరూధిని నిర్ణయించుకొన్న యర్థముచొప్పుననే
నన్నిచోడమహాకవి యొక పద్యము రచించినాఁడు.

“పృథులవిశ్వంభరా రథమున కెదురుగాఁ
బూన్పించె నెవ్వాఁడు పువ్వుదేరు.
కాంచనాచలకార్యకమునకు సాటిగాఁ
జేపట్టె నెవ్వాఁడు చెఱకువిల్లు,
అవిరళ (తథ?) పాశుపతాస్త్రమునకు వాఁడి
మిగిలించె నెవ్వాఁడు చిగురుదూపు
అతులితామరదానవాదిబలంబుల
గెలిపించె నెవ్వఁ డయ్యలిబలమ్ము
నట్టి జగజెట్టి మన్మథుఁ డఖిలలోక
ములకు వెఱగొంగ జేవులమూలకంద
మతని యిలుసొచ్చి వెడలనియతఁడు గలఁడె
యతని యమ్ములఁ బడకున్న యదియుఁగలదె?”

వరూధిని యుపనిషన్మంత్రమునకు గోచరింపించిన క్రొత్త
యర్థమును బర్యాయలోచింపఁగా ప్రవరునకు సిగ్గును, వెగటును బొడమినవి.
సంభోగవిషయ మని సిగ్గు, పవిత్రమైన మంత్రార్థము పాడుపడిన దని
వెగటు.

పాఠ్యాగమసూక్తపంక్తి

“ఈ పాండిత్యము నీకుఁదక్క మఱి యెం దేఁగంటిమే కామశా
స్త్రోపాధ్యాయివి నా వచించెదవు మే లోహో త్రయీధర్మముల్
పాపంబుల్, రతి పుణ్యమంచు నిఁక నే లా తర్కముల్ మోక్షల
క్షీపఘ్నాగమసూత్ర పంక్తి కివెపో మీ సంప్రదాయార్థముల్.”

అన్నాఁడు. ఈ పద్యమున “మోక్షలక్షీపాఠ్యాగమ సూక్త (త్ర)
పంక్తి కివివో మీ సంప్రదాయార్థముల్”. అన్న పాఠము సుందరము.
మోక్షలక్షీని (అచ్చరపూఁబోఁడినికాదు) బడయుటకాగాను పాఠ్యమయిన
యుపనిషన్మంత్ర క్రమమునకు మీ సంప్రదాయమువారు (తృతీయపురుషార్థమే
పరమార్థ మను వారు) చెప్పెడు నర్థ మిట్టిదియా యనుట నేఁజూపిన
పాఠమున కర్థము.

కృష్ణదేవుఁడు గాదు, బాలకృష్ణుఁడు

తెలుఁగు సకలకథాసారసంగ్రహము అయ్యలురాజు రామభద్ర
విరచితము “శ్రీకృష్ణదేవరాయ ప్రేరణమున తదంకితముగా రచితమయ్యె”
అని వెనుక నొకప్పుడు వ్రాసితిని. అది కృష్ణరాయప్రేరణముననే రచింపఁ
బడెనుగాని శ్రీకృష్ణదేవరాయనికిఁగాక శ్రీకృష్ణదేవుని కంకితము సేయఁ
బడినది. అం దిట్లు గలదు.

“కనకవస్త్రంబు గల మృదుతనువువాఁడు
భర్తృనూపురయుతపదాజ్ఞములవాఁడు
మించి వేదాంతముల సంచరించువాఁడు
ప్రౌఢి శ్రీకృష్ణుఁడను పేరఁబరగువాఁడు”.

మదీయభాగ్యవశంబున స్వప్నకాలంబునఁ బ్రసన్నుడై పరమ
మంత్రోపదేశపూర్వకంబుగా సకలకథాసారసంగ్రహంబునకుఁ గృతి
నాయకునిగావింపు మని హితోపదేశంబు చేసి యంతర్హితం డయ్యె.

స్వప్నవృత్తాంతమును గవి కృష్ణరాయల కెఱిగించెను. ఆ రాజముఖ్యుం డిట్లనియె.

“నీవును బాలకృష్ణపదనీరజభక్తుడ వార్యచిత్ర మో
దావహసద్గుణుండవు రమాభివునిం గలలోనఁగాంచి య
ద్దేవు హితోపదేశమునఁ దేజము నొందినవాఁడ విన్నిటన్
గావున నీ ప్రబంధము ప్రకాశముగా హరి కిమ్ము నావుడున్”.

ఇందు పురాణాదులనుండి పుణ్యకథలను రామభద్రకవియే సేకరించిన ట్లున్నది. రాయలవారిసంస్కృతగ్రంథానుస్మరణము లేదు. ఉపలభ్యమానమగు గ్రంథము తుదిపద్య మిది.

“కడు వచియింపరానిఘనకష్టము లెల్లను గృష్ణసత్కృపన్
గడచితి మింకమీఁదను ఘనస్ఫుట రాజ్య రమాభివృద్ధిచొ
ప్పుడు నని మీరు గోరుటలు బాపురె వ్యర్థము లాయె, నింక నే
నుడువఁగ నేల మృత్యువెడనూర్కొని కానఁగవచ్చు చోటులన్”.

ఈ తుదిపద్యము కృతికర్తదో, కాదేని కృతిప్రేరకునిదో యవసానమును దెలుపుచున్న ట్లున్నది.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి కడపటికాలపుకడగండ్లకే యీపద్యము కడుంగడు సరిపడునదిగా నున్నది. ఏకపుత్రుఁడు చనిపోవుట, తిమ్మరుసుకన్నులు తీయించుట, తత్పుత్రుని తిరుగఁబాటు, తగవులు, ఈ సంక్షోభములో రాయల మరణము-ఇన్నింటి నీ పద్యము ధ్వనించుచున్నది.

శ్రీకృష్ణరాయఁడు రామభద్రకవి ‘నీవును బాలకృష్ణపదనీరజభక్తుడవు’ అన్నాడఁట. ఇక్కడ విశేష మే మనఁగా, నుదియగిరిని జయించి నప్పు డక్కడనుండి మిక్కిలి చక్కని బాలకృష్ణవిగ్రహమును శ్రీకృష్ణదేవరాయలు విద్యానగరమునకుఁ గొనివచ్చి దేవళము కట్టించి యందుఁ బ్రతిష్ఠించి పూజించుచుండువాఁడట.

ఆయన బంగరునాణెములందుంగూడ నాబాలకృష్ణునివిగ్రహము ముద్రితమయి యున్నది. కృష్ణరాయలతోపాటు రామభద్రకవియు నా బాలకృష్ణమూర్తిని గొల్చుచుండువాడగుగాఁబోలును! దివ్యసుందరవిగ్రహ మగునాబాలకృష్ణమూర్తి యిప్పుడు మద్రాసు మ్యూజియములో పూజా పురస్కారములు లేకున్నను దర్శనీయమై యున్నది.

దొరకినవఱకు 'శ్రీకృష్ణరాయకృత మగుసకలకథాసారసంగ్రహ శ్లోకము లివి: -

“క్షీరాంభోధితపఃఫలేన మహతా నీరాజితోరఃస్థల
స్తారాధీశదినాధినాథనయనో ధారాధరశ్యామలః
యో వేదాంతగిరా మలక్ష్మమహిమా దేవేశముఖ్యైస్సుతః
సోఽయం తిష్ఠతు మామకీనవృద్ధయే శ్రీ వేంకటాద్రిశ్వరః”

“సాంద్రానందఘన సృమగ్రకరుణాసంపూర్ణనేత్రాంచలః
మందాకిన్యధివాసమంజుళజటాజూటో.....
కళ్యాణాచలకార్ముకః కలయతాం కళ్యాణ మవ్యాహతం
చంద్రాలంకృతమౌళి రద్రితనయాశృంగారితాంగ శ్శివః.”

“శ్రీమా నభూత్సర్వసువంశమౌళి శ్రీతిమ్మభూపో జగదేశ్వరః
స దేవకీనామ్ని కళత్రరత్నై ప్రాసూత ధీరం సుత మీశ్వరాఖ్యమ్”

“స బుక్కుమాంబాం పరిణీయ తస్యామౌదార్యగాంభీర్య వివేక శౌర్యైః
దాక్షిణ్య కారుణ్య నయైశ్చయుక్తం లేభే తనూజం నరసక్షితీశమ్.”

“సబాల్య ఏవావని మర్దనాం తా మత్సర్వశౌర్యేణ నిరంకుశేన,
మాంధాత్యముఖ్యాన్ మహితాన్ మహీపాన్ యశోవిశేషై రభిలా నజైషీత్.”

“బాహ్యోర్భలే నార్జితవిత్త జాతైః కృతార్థయి త్వాభిలమర్దిసార్థమ్ -
కాశీప్రయాగాది మహార్థతీర్థే మహాంతి దానాని ముహు శ్చకార.”

“కుశలేన శీలేన గుణేన భక్త్యా ప్రేమ్హనుకూల్యేన చ సంయుతాయామ్.
నాగాంబికాయాం నరసక్షితీశః ప్రాసూత మాం నృకృతవైరివర్గః”

“సోఁ హం సుతం శ్లాఘ్యగుణాన్వితాయాం తిమ్మాంబికాయా మిహ తిమ్మభూపమ్
ఉత్పాద్య నామాస్య సహార్థజాతై స్సమార్చయం వేంకటకై లభ్యరే.”

“ఏవం చ చేతస్య నవాప్య తృప్తిం వాచాపి పూజాం కలయే కథం వా,
శ్రీవేంకటాధీశీతు రి త్యుదారం చిత్రే విచారం కలయ న్న వాత్సమ్.”

“ఉత్సాహం మమ వీక్త్య మద్గురు రథ శ్రీవ్యాసతీర్థో మునిః
పర్యాలోచ్య పురాణశాస్త్రవివిధామ్నా యేతిహాసాది కాన్,
లబ్ధా స్తత్ర కథా హరేః పశుపతే స్సామ్యం నిరూప్యా (రస్యా?) ధికం
విష్ణుం కీర్తయ సర్వధే త్యుపదిశన్ మహ్యం ముదా దత్తవాన్.”

అహివెట్టు

“అహివెట్టితి జాన్మ గడ్డాగ్రహారవృత్తి యేనూఱురూకల వృత్తమునకు”

(క్రీడాభిరామము, పొ. 80)

అక్షేపము :

“ఇందు ‘అహివెట్టు = తాకట్టుపెట్టు’ అని శ్రీశాస్త్రిగారు (పీఠిక
పొ. 123) అర్థము వ్రాసినారు. 80 పొరటలో మూలమునగూడనిట్లే
యన్నది. కాని ‘అహివెట్టు’ అను పదమే యెక్కడను గాన్పింపదు. కావున
నిట ‘అధివెట్టు’ అని యుండవలయును. అధిశబ్దమునకుం దాకట్టు అను
నర్థము గలదు.

ఈ క్రింది ప్రయోగములోఁగూడ ‘అధివెట్టు’ పదము గలదు.

“గ్రహణసంక్రమణాదుల రాచనగరం - గాసువీసంబు వెడలమి గ్రాసమునకు
నాధివెట్టిరి క్షేత్రంబులందుఁగొన్ని - లెస్సయుందునె గృహభర్తలేనిబ్రదుకు.”

(మనుచరిత్ర, 3-34)

దీనికి నేఁ జెప్పు సమాధానమిది :

నిఘంటువులలో ఏకమాత్రప్రయోగముతో ఎన్నో పదములు
పరిగృహీతము లయినవి.

వ్రాతప్రతిలో నున్న 'అహివెట్టు' ప్రయోగము సరికా దన్న యపనమ్మకము నాకు లేదు. కాన దానిని నే దిద్దలేదు. 'అధి' పద మొకటి 'తాకట్టు' అర్థముగలది ఉన్నంతమాత్రాన 'అహి' ఉండ దనవుచ్చునా?.

గౌరన హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమున ఎల్లవ్రాతప్రతులలో 'అహికంబులు వెట్టి' అన్నప్రయోగము గానవచ్చు చున్నది - 'అహికంబులు వెట్టి యవి దక్కుమితులు సాహసంబునఁ బల్కి (చూ. ఉత్తరభాగము). బ్రౌనుదొర గారిపండితులు ఇందు 'తాకట్టు పెట్టి' అని యర్థము వ్రాసిరి. తేవప్పె రుమాళ్లయ్యగారు వ్రాతప్రతులను, బ్రౌనుదొరగారు వ్రాయించిన టీకను బరిశీలించి 'అహికము' తాకట్టు అనునర్థముతో ప్రకటించిరి (చూ. 194 పుట). పిదప శ్రీవేంకటరాయ శాస్త్రిలుగారు మరల నాగ్రంథమును బ్రకటించుటలో అహికము శబ్దరత్నాకరాదినిఘంటూర్భూతము గాకుండుటచేఁగాఁబోలును 'అహితము' అని దిద్దిరి (చూ. 151 పుట). తాకట్టు అనియే యర్థము వ్రాసిరి. ఆ పాఠము వ్రాతప్రతులలో లేదు. తెలుగున 'అయకము' అను పదము తాకట్టు అనునర్థమున వ్యవహారమునఁ గలదు. 'అయకము' రూపాంత రము 'అహకము' అని యుండునని కాఁబోలును బ్రౌను, సీతారామాచార్యులు తమ నిఘంటువులలో గౌరనప్రయోగమును 'అహకము'గా గ్రహించిరి. వ్రాతప్రతులలో లేని 'అహకము' రూపము గ్రాహ్యముకాదు. గౌరన నవనాథచరిత్రమునఁగూడ 'అహికము' కలదు - 'అహికంబులు వెట్టి యప్పులు వార, వృద్ధి కొసంగుదు..' (చూ. 153 పుట). అహి, అహికము రూపభేదములు కాఁ బోలును. అహిపదప్రయోగము ఇంత సాధకసామగ్రి కలది. శ్రీనాథ ప్రయుక్తమయిన యీ 'అహి' ప్రయోగము విదనాడి యీ యర్థమున శ్రీనాథరచనముల నారగించి, జీర్ణించుకొని, కవితాబలము గడించినవాఁడు

పెద్దనామాత్యుడు 'అధివెట్టిరి' అని ప్రయోగించుట యేల యని పరిశీలించునుగదా, మనుచరిత్రమునఁగూడ 'అహివెట్టిరి' అనియే యుండుట కానవచ్చెను. ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలలో మనుచరిత్రవ్రాత ప్రతులు 15 ఉన్నవి. అందు 11 ప్రతులలో 'అహివెట్టిరి' ఉన్నది. తక్కినవి కొన్ని కాగితపుట్రులు, ఇటీవలివి. అందు 'అధివెట్టిరి' ఉన్నది.

అహివెట్టు = తాకట్టుపెట్టు అనునర్థముననే ప్రయోగాంతరము,

అప్పుడే గోవిందునికి-అహివెట్టిరిజిత్రము.

(తాళ్లపాకవారి యధ్యాత్మ సంకీర్తనములు, పుట. 69)

ప్రాకృతమున గాఢా, కథా శబ్దములకు 'గాహా', 'కహా' రూపములు కలవు. 'అధి' శబ్దమునకు 'అహి' ప్రాకృతరూపము కాఁబోలును! ధ,ధలకు హకారాదేశము కొన్ని ప్రాకృతములందు గాననగును.

'తేడు'

“వీడిదె తెల్లనాకులను వీడెము సేయుచు వీధి వచ్చుచు
న్నాఁడు మదించి తిండి తినినాఁడుసుమీ యిటమీద నేడకో
తేడఁగఁగ బోయెడిన్ గరణదేశపుజాణఁడు గాఁగనోపు నీ
బాఁడు పణోపహార పరిపాటి యెఱుంగఁగవచ్చు వీనిచేన్॥

(కీడా. 53 పొ.)

ఆక్షేపము

ఇట 'తేడు' = వెదకు' అని (పీఠిక 121 పొ.) శ్రీశాస్త్రిగారు రథము వ్రాసినారు కాని తేడు ధాతువున కీయర్థమును, తన్నిర్ణాయక ప్రయోగములును గాన్పింపవు. ఇదియేగాక ఈ పద్యమునఁగూడ వీరు వ్రాసిన యర్థ మేమాత్రమును సందర్భోచితముగా లేదు. శబ్దరత్నాకరములో నీపదమునకు 'తెందు', 'శయించు' అనునర్థము వ్రాసి,

అతివ పూర్ణేందుభీతిఁ దదశృశాలఁ
 దేఁడి యతఁ డందు నినుమడి తీంద్ర దోఁప
 మింటిపై నుంట కా దని యింటిపైకిఁ
 దెచ్చుకొంటి నటంచుఁ బెన్ఱిచ్చ వెడలు.

(ఆముక్త. 5-146)

ఉదాహరణముగా నీయఁబడినది. ఈ యర్థమే క్రీడాభిరామ ప్రయోగమునఁగూడ నెంతయు సమంజసముగా నున్నది. ఈ బ్రాహ్మణుఁడు పూఁటకూటింట భుజించి తాంబూలము వేసికొనుచు నెక్కడకో శయనింపఁ బోవుచున్నాఁ డని యిట భావము. మఱియు,

“అనలునిఁ గాఁడుచుం జముని నాడుచు రాక్షసుఁ బాడుచుం గప
 ర్థినోసలు చూఁడుచుం దనుజుఁ ప్రేవులు దోడుచు గాడ్పు కడ్పులో
 గునుకులు గోడుచున్ వరుణు గుండియఁ దేఁడుచు వాహనేంద్రు నం
 దిని జన వేఁడుచున్ నృపతి నేర్పులు దీడుచు వెండి వాడిగన్.”

(కకుత్స్థ. 5-123)

‘గుండియఁ దేఁడుచున్ = గుండియయందు శయనించుచు’-- ఇతరులను బెదరించునప్పుడు ‘నీ గుండెలో నిద్రపోవుదును’ అనుట వ్యవహారమునఁగలదు. దానినే యీ కవి యిట గ్రహించినాఁడు. మఱియు ‘తేఁడు’ ధాతువునమానార్థక మగు ‘తెందు’ ధాతువునకుఁ గూడ ‘శయనించు’ అను నర్థమే సప్రమాణముగాఁ గాన్పించుచున్నది. పై విషయము లన్నియుఁ బరిశీలించి చూడఁగాఁ గ్రీడాభి రామప్రయోగములో శ్రీశాస్త్రిగారు వ్రాసినయర్థము సమంజసముగా లే దని తోఁపకపోదు.”

ఇందుకు నా సమాధానము.

‘తేఁడు’ కు ‘వెదకు’ అను నర్థముకూడఁ గల దనుటయే నా యాశయముగాని ‘శయనించు’ అను నర్థము లేదనుట గాదు. ‘వెదకు’

అర్థమున 'తేందుదలో తేదుదలో, 'తేడి తేడి', ఇత్యాదులు దమిళమున సర్వసామాన్యముగా వాడుకలో నుండును. 'తేందు తేందులు రూపాంతరము లగుట అంగీకరించిన విషయమే కదా. తెలుగునంగూడ "వాడు తెందుకు తెందుకు అవస్థ పడుచున్నాడు నే నన్న మాటకు" ఇత్యాదివ్యవహారము నా జన్మదేశమగు కృష్ణామండలమున నున్నది. 'తేందు' కు "తిరుగఁ దోడు, కలఁబెట్టు" పెనఁగులాడు, వెదకు, తదేకవిచారముతో నుండు" ఇత్యాదివిధముల నర్థము సంగత మయియున్నది.

ఆముక్తమాల్యదా, కకుత్స్థవిజయప్రయోగములు నేఁజెప్పిన యర్థమునకుఁగూడఁ బొసఁగునవియే "చంద్రకాంతశిలాశాలలోఁ దాపము గొల్పుని పట్టు వెదకి" అనియు, "వరుణుని గుండెల వెదకుచుఁ (గలఁ బెట్టుచు)" అనియు మీఁదిపద్యములలో నేఁ జెప్పిన యర్థము సరిపోవుచునే యున్నది. మఱియు నాముక్తమాల్యదాపద్యమున ప్రాచీనప్రతులలో గొన్నింట.

“అతివ పూర్ణేందుభీతిఁ దదశ్శశాలఁ

ద్రేణి యతఁ డందు నినుమడి తీండ్రఁదోఁప”

అని కలదు (ఓరియంటల్ లైబ్రరీ 11-2-1 వ్రాతప్రతి). దీనికి శ్రీనివాసీయవ్యాఖ్యలో “యువతి పూర్ణచంద్రునిమీఁద భయపడి చంద్రకాంతశాలలో ప్రవేశించి, ఆచంద్రకాంతశాలయందు చంద్రుడు మిక్కిలి వేండ్రముగా కానవచ్చేటప్పటికి” అని కలదు. సి.పి. బ్రౌనుదొరగారుకూడఁ దమనిఘంటువున నీపట్టున ప్రయోగమును “త్రేణి” యనియే గ్రహించిరి బి. సీతారామాచార్యులవా రేలోకో, బ్రౌనుదొరగారి పాఠమును గ్రహించినవారు గారు. మఱియు, బ్రౌనుదొరగారు “త్రేణి”కి ఆముక్తమాల్యదనుండియే ప్రయోగాంతరమును గూడఁజూపిరి. అది యిది;

“హత్తుకొని యొక్క కొందఱు
నత్తెరువుం గట్టఁ బనిచి యందఱక్రియఁ దాఁ
దిత్తి యొకటి గొని త్రేణి మ
ఱుత్తర ముత్తరమటంచు నొకప్రాద్దుకడన్.”

శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రుల వారీపాఠమునే గ్రహించిరి. మఱియు
వ్యాఖ్యలో నిట్లు వ్రాసిరి:

“తేండ్” దొరికిన వ్రాతప్రతు లన్నింటను ‘త్రేణి’ అని యున్నది.
‘త్రేణి’ అని ‘తేండ్’ (=శయనించి) అనుటకు ఈ వ్రాత పుస్తకములలో
తఱచుగఁగలదు. ‘తేండు’ ధాతువు “తేండు” ధాతువునకు రూపాంతరముగా
శ.ర.లో నున్నది. కొన్ని దేశ్యశబ్దములందు తొలియక్కరమునందలి
క్రారవదులు అంతరించుట ప్రసిద్ధమే. డ కారము తావున ణకారము
నిలుచుటయు సిద్ధమే. ఉ: అణఁగు-అడఁగు, పోణిమి-పోండిమి
ఇత్యాదులు. కావున నిట కవి ప్రయోగించిన పదము ‘త్రేణి’ అని యుండు
నని యూహింపఁబడినది. ఆ వ్రాతపుస్తకములలో టీకయుఁగలదు.
అందు ‘త్రేణిమఱి’ ‘నిద్రమేల్కాంచి’ అని అర్థమును వ్రాయఁబడినది”.

‘తేండు’కు ‘వెదకు’ అర్థమును నిరాక్షేపముగా నిరూపించు ప్రయోగ
మిది యొకటి గలదు;

“జూదంబుఁ బన్నిదంబును
వాదునుఁ బతితోడఁ దేడ వలవదు కడుఁబో
రా దయ్యేనేని భృత్యులు
భేదము గాకుండు గెలుపు పెనుపఁగవలయున్,”
(భోజరాజీయము)

ఆముక్తమాల్యదపీఠిక 51 - వ పుటలో శ్రీవేదము వేంకటరాయ
శాస్త్రులవా రీప్రయోగమును గూడఁ జూపి యిట్లు వ్రాసిరి. “తేండు అనఁగా
వెదకుట అని యరవమునఁ బ్రసిద్ధము. ఆ యర్థమున శ.ర. లేదు.”

‘తేడు’కు ‘వెదకు’ అర్థము స్పష్టమగుచుండగా, దదనుసారిగా క్రీడాభిరామపద్యమునకు నేఁ జెప్పిన యర్థము “ఏమాత్రము సందర్భోచితముగా లేదు”, “సమంజసముగా లేదు” అంట! ఏలో ?

ఆ బ్రాహ్మణుఁ డోరుఁగంటికి వేడుకలమీఁద వేడుకలు దిలకించుటకు, విహరించుటకు వచ్చినాఁడుగాని యారగించి నిద్రించుటకుఁ గాదు. దిట్టముగా తిండి దిని తాంబూలచర్వణము సేయుచు వేడుకపట్టులు వెదకఁబోవు చున్నాఁడను నర్థమేల సమంజసముగాదు?

బెడంగు

బసవపురాణమున -

“కోర బెడంగునో కుంచెడు లేవో

ఆరగింపఁగఁ బెట్ట నేరకుండితినో”

అని గొడగూచికథలో ద్విపద గలదు. ఇందు ‘బెడంగనో’ కు అర్థము కుదరక తంటాలు పడితిని. శ.ర. బెడంగు = అందగించు ఇత్యాద్యర్థములు పొసఁగవు. వెడంగు = వికారము అర్థముగల దగుటచే, పాలగిన్నె పాలు ద్రాగుట కనువుగా లేక, మూతి వెడలై వికారముగా నున్న దని త్రాగవైతివా అని యర్థము కుదురుట గుర్తించి, ‘అని + ఓ (అనియో) ఉండక, ‘అనో’ ఉండుట అతృప్తి గొల్పఁగా, సందేహచిహ్నముతో నాయర్థము పీఠికలోఁదెల్పితిని. ఆ నడుమ శ్రీరాళ్ళపల్లిఅనంతకృష్ణశర్మగారుకనాఁడు సంభాషణలో భీమకవి కన్నడ గ్రంథమున ‘గిన్నె తోమనైతినా’ అని పరివర్తన ముండుటను దెలిపిరి; తెలుఁగున బెడంగు = శుభ్రపఱచు అనుటకు ప్రయోగాంతరము లున్న గదా యా యర్థము చెప్పఁగుదురుట అనిరి. శబ్దరూపనిష్పత్తిరీతిని పూర్వపూర్వము గుర్తించిన, వెలుఁగు, బెడంగు పదము లొక్కదాననుండి యేర్పడినవేయగు ననుకొంటిమి. కాని భాషలో

ప్రయోగము లుండ వలదా? కొన్నాళ్ళకు భారతిలో ప్రకటితమయిన త్రాళ్లప్రొద్దుటూరిశాసనమున “తెలుపెక్కు గఱివోవ బెళగిన పునుక మించిన వెండికోరగాఁ జేతఁ బట్టి” అని ప్రయోగము గానవచ్చినది. ఇందు ‘బెళగిన’ అనుచో ‘ళ,గ’ ల నడుమ సున్న లేదు. బెళగు, బెడగు రూపభేదములే. సోమనాథుఁ డీ ధాతువును సానుస్వారముగాఁ బ్రయోగించెను. శాసనము ననుసరించి, ‘కోరను బెడగనో’ అని సోమనాథుని, పాఠము సంస్కరించుటా? అర్థము కుదిరినదిగాని అది సానుస్వారపదమా? నిరనుస్వారపదమా? సందేహమే.

దోహరి

క్రీడాభిరామమున “.... దాత్యూహవ్యూహంబులుం గలిగిన మోహరివాడయందు...” “కొలుచును జేనవెట్టి” ఇత్యాదిపద్యము కుట్రపువాని వర్ణనముతో నున్నది. దానిఁ బ్రకటించునాఁడు మోహరివాడ యనఁగా నా కర్థము తెలియదయ్యెను, “యుద్ధభటు లుండువాడ యనుకొందును” అని పీఠికలో వ్రాసితిని. మోహరము = యుద్ధవ్యూహము అని అర్థ ముండుటనుబట్టి య ట్లనుమానించితిని. ఇటీవలఁ దెలియవచ్చిన క్రొత్తయర్థము:

కాశీఖండము సప్త మాశ్వాసమున -

“ప్రార్థింప నున్నాఁడు పాదాగ్రముల వ్రాలి
వెలివాడవాఁడ తద్విప్రకులుని”

ఇత్యాదిపద్యమున,

“దీపింప నున్నాఁడు తెలిసి దోహరిబంటుఁ
జెవి నక్షమాలికఁ జెరివి ద్విజుఁడు”

అన్నచోట ‘దోహరిబంటు’ ఉన్నాడు. ఈతఁ డిక్కడ మఱియు చందాలుఁడు, మాల, వెలివాడవాఁడు అనియుఁ జెప్పఁబడినాఁడు.

మఱియు నాముక్తమాల్యదలో, “అనినఁ గహకహనవ్వి యద్దోహరికి సురద్రోహి యిట్లనియె” (9-31 వనము) అని కలదు. ఇక్కడ ‘దోహరి’ యనఁగా మాల (దాసరి), చండాలుఁడు - వెలివాడవాఁడే. అచ్చపుస్తకములలో “అద్దాసరికి సురద్రోహి యిట్లనియె” నని కలదు కాని, ఓరియంటల్ లైబ్రరీలోని వ్రాత ప్రతులలో ఒక్కదానఁ దక్క దక్కిన యున్నింటను ‘దోహరి’ అనియే కలదు. బ్రౌనుదొరగారును, సీతారామా చార్యులవారును దాహరి యన గ్రహించి నేఁ జూపిన యాముక్తమాల్యదా ప్రయోగమునే యుదాహరించిరి. దాహరి-దాసరి రూపభేదము లని వారి తలపు. కాని యా పదము ‘దోహరి’ యే! ఆముక్తమున ‘దోహరికి సుర-ద్రోహి’ యని ‘ద్రో-ద్రో’ యతిసంగతి యుండుటఁ వ్రాతప్రతు లన్నింట దోహరి యనియే కానవచ్చుట, కాశీఖండమునను ‘దోహరి బంటు’ ఉండుట, అది ‘దోహరి’ యే యనుటకు సాధకములు, మఱియు. బసవపురాణమునను, పండితారాధ్యచరిత్రమునను ‘దోహరి కక్కయ్య’ యను శివభక్తుని చరిత్ర మున్నది.

శివభక్తులయిన మాలలతో ద్విజులు సరిగా రని చెప్పు కథా సందర్భములో-

“ముక్కంటిగుణము దాఁ గక్కయ్య నాఁగ-

నీ ద్విజులకు వైరి...

(విష్ణుమాహాత్మ్యము వర్ణించు పురాణభట్టును ముక్కలుగా నఱికి చంపెను.)

దోహరి కక్కయ్య మాహాత్మ్య మెఱిఁగి

యూహింప భక్తుల నొం డనఁదగునె”

(బసవపురా. 7 అశ్వా)

అని కలదు. పండితారాధ్యచరిత్రమున-

“కలసె నంత్యజుఁ డనఁగా నెట్లు వచ్చు.”

నిక్క మట్లునుగాక కక్కయ్యగణము.

(బసవపురాణకథయే)

అటు గాన దోహరు లన నెటు వచ్చు.
పటుతరంబగు భక్తి పరుల వెండియును”

(ప్రథమప్రకరణము)

అని కలదు. ఇన్నింటిని బట్టి ‘దోహరి’ మాల యని యెఱుంగ
నగును.

మఱి యాయన్నింటికంటె వ్యక్తమగునట్లు ఓరియంటల్ లైబ్రరీ
14-4-28 నెంబరు పుస్తకమున-

“కళ్యాణమందు దోహర కక్కయ్య అనే భక్తుడు తోళ్ల తిత్తులు
కూర్చేవాడు, దోహరుల కులంయందు జనియించి తన పూర్వాశ్రమం
ఖండించి వీరశైవదీక్ష...” ఇత్యాగాఁ గలదు.

దీనిఁబట్టి దోహరిపదము ‘గొడారి’కి పర్యాయపద మని
స్పష్టపడినది. గొడారులు తోళ్లతో చెప్పులు, తిత్తులు కుట్టుచుందురు.
వారు మాలవారిలో నొక తెగవారు. ‘మాలకు మాంసంబు, మఱి గొడారికిని
దోలును’ నన్నట్లు-బసవపురాణము. ఈ ద్విపద శ.ర.లో భాగవతమున
నున్న ట్టున్నది-సరికాదు. క్రీడాభిరామమునఁగూడ మోహరివాడ’ ను
దోహరివాడఁ జేయవలెనేమో! ‘దోహరులు’ చెప్పులు మొదలగు తోళ్లకుట్రమే
కాక వెలివాడవారికి ‘రవికలు’ మొదలగు బట్టలకుట్రముకూడఁజేయువారు
గాఁబోలును! ఇట్టి యాచారము తెలుగునాఁట గొన్ని యేండ్ల క్రిందటి
దాఁక సాగుచున్నట్లు వినికీ.

తెలుఁగున ప్రథమావిభక్తి 'ందు' ఎట్లు పుట్టినది?

తెలుఁగుభాషలో నేఁడు ప్రాయికముగా మహద్వాచకము లయిన శబ్దముల తుద ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయముగా 'ందు' గలదు. ఇది దీర్ఘపూర్వ మగునేని యరసున్నగా మాఱును. హ్రస్వపూర్వ మగునేని యరసున్నగాఁ గూడ మాఱును. మఱియుఁ బ్రాయికముగా ప్రాతిపదిక మది తత్సమమో, తద్భవమో యగునేని 'ందు'కుఁ బూర్వమున్న హ్రస్వాకారమునకు ఉకారముగూడ వచ్చును. వాఁడు మగండు, మగఁడు, రాముండు, రాముఁడు-అనునవి యుదాహరణములు. కాని యీ రూపము లర్వాచీనకాలము నాఁటివి. ప్రాచీన కాలమున నివి 'వాణ్డు' మగణ్డు, రాముణ్డు, అను విధమున నుండెడివి. లిపి యిట్లే యున్నను ద్విత్వ శైథిల్యముచే నివి తేలఁబలుకఁబడుచుఁగూడ నుండెడివి.

ఇఁక వీనిలో 'ణ్డు' ఎట్లు వచ్చినదో కనుఁగొనఁ బ్రయత్నింతును. ప్రాయికముగా తెలుఁగుపదములు పెక్కులు ప్రథమావిభక్తి బహువచన రూపములను ముందు పడసి వాని ననుసరించి, తర్వాత నేకవచన రూపములఁ బడయట కాననగును. ఈఁగలు, చిలుకలు, అడుగులు, చెఱువులు ఇత్యాది బహువచనరూపములు ముందు పుట్టిన పిదప వీని ననుసరించి ఈఁగ, చిలుక, అడుగు, చెఱువు ఇత్యాద్యేకవచనరూపములు తర్వాత పుట్టినవి.

ద్రావిడభాషాకుటుంబమున ప్రథమనిష్పన్నమైన యఱవమున అవన్, మగన్, రామన్ అనునవి ప్రథమావిభక్త్యంతపదములు, అఱవము తర్వాత పుట్టిన తెనుఁగున కీపూర్వభాషలోని ప్రథమావిభక్త్యంతపదములే

ప్రాతిపదికము లయినవి. ఇట్లుగుట సంగతమే. ఇట్లు అవన్, మగన్, రామన్ అనియున్న ప్రాతిపదికములకు బహువచనప్రత్యయమగు 'ఱు' (ఇది బండి ఱ గా ప్రాచీనశాసనలిపి గలదు) పరము కాఁగా అవన్లు, మగన్లు, రామన్లు అను రూపము లేర్పడవలసి యుండెను. కాని యేకపదమున 'న' కార 'ఱ' కారములకు సంయుక్తత అఱవముననే కాని తెలుఁగున నెక్కడను లేదు. తెలుఁగుభాషాస్వభావమున కట్టి యుచ్చారము విరుద్ధము. అట్లుగుటచేఁ దెలుఁగున నకారఱకారములు సంయుక్తములుగా నేర్పడవలసినచోట్ల నకార ఱకారములకు నడుము, బహుప్రాచీనకాలమునఁ దెలుఁగున లిపియు నుచ్చారమును గలిగినట్టియు, క్రమముగా నాలిపియునుచ్చారమును 'డ' గా మాఱిపోయినట్టియు నొక వింతహల్లు ఆగమమై వచ్చుచుండెను. అదియే నేను అహదనకరశాసనము, సత్యాదిత్యచోడమహారాజుశాసనము మొదలగు వానిలోఁ గుర్తించిన వింతలిపి గల హల్లు. అది బండి 'ఱ' కాదు. థ కాదు. ఆ వింతలిపియొక్కప్రాచీనకాలోచ్చారము కొంత టవర్గాక్షరముల యుచ్చారమునకుఁ జేరిక గలదై యుండవచ్చును. అది పెక్కుచోట్ల 'డ' గా మాఱినది. కొన్ని చోట్ల 'ట' గాఁగూడ మాఱియుండు నట్లు నే ననుమానించున్నాను.

ఇప్పుడు 'న' కారము, 'వింతహల్లు', 'ఱు' సంయుక్తమైన యక్షరముతో శబ్దరూపము లేర్పడఁగా, బహువచన ప్రత్యయమగు 'ఱు' లోపింపఁగా హలంతము లయిన పదముల చివర 'ఉ' చేరఁగా, నేకవచనమున అవను, మగను,

రామను (న క్రింద నున్నదే వింతలిపి గల వింతహల్లు.)

ఇత్యాదిరూపములు కలిగెను. ఈ హల్ రూపములే సత్యాదిత్యచోళ మహారాజులు శాసనములందు లెక్కలేనన్ని యున్నవి. క్రమముగా నీ వింతహల్లు 'డ'గా మాఱఁగా 'డ' కుఁబూర్వమున నున్న 'న' 'ణ'గా

మాఱగా, 'అవణ్ణ', మగణ్ణ, రామణ్ణ' ఇత్యాదులు బహువచన రూపములును. 'అవణ్ణ మగణ్ణ, రామణ్ణ' ఇత్యాద్యేకవచనరూపములును నేర్పడినవి. ఉరల్ రోలుగా మాఱినట్లు 'అవణ్ణ' 'వాణ్ణ'గా మాఱినది. తర్వాత వాణ్ణ వాఁడుగాను, మగణ్ణ మగఁడుగాను అర్వాచీనభాషలో మాఱినవి. ఇట్లే నేటి ప్రథమావిభక్తి 'ందు' ప్రత్యయములకెల్ల సమన్వయము గుదురును.

తెలుగుబాసలో నకార అకారములకు సంయుక్తత ప్రసక్తించు నపుడు నడుమ వింత హలాదేశము వచ్చుననుటకు 'వణ్ణేణ్ణ, ఎనుబణ్ణ' ఇత్యాదిపదములఁగూడ నుదాహరణముగాఁ జూచుకోవచ్చును. తెలుఁగున పది పన్ అయి, ఇరండు రెండు అయి సంధి యేర్పడినది. అఱవమునఁగూడ పత్తు పన్ అయి, ఇరండుతో సంధింపఁగా పన్నిరండు అని రూప మేర్పడినది. తెలుఁగున పన్+రెండులో నడుమ వింత హల్లు వచ్చి, అది డగా మాఱి, 'న' 'ణ' అయి 'పణ్ణేణ్ణ' అను రూప మేర్పడినది. కాని 'పన్నెన్లు' అను రూపము తెలుఁగున నెన్నోఁడు నున్నట్లు కానరాదు. వాణ్ణ (ణ్ణ్ అ), పణ్ణేణ్ణ (ణ్ణ్ అ) అను పదములలోని రెండవ సంయుక్తాక్షరములలో రెండవ యక్షరము డ కారము, డ కారపుఁ బూర్వరూప మగు వింత హల్లు కాఁదగునే కాని బండిఱ ఎన్నటికిని గానేరదు. ఏలనగా మూఁడుహల్లుల సంయోగములో రెండు బండిఱ లుండవు. అట్టి యుచ్చార ముండదు.

సరికాని, యింతవఱకును జెప్పిన ప్రక్రియ చొప్పున రామణ్ణ - రామఁడు, కొణ్ణేణ్ణ-కొండఁడు ఇయ్యది రూపములు సిద్ధించునని రామణ్ణ-ఁడు, పుత్తుణ్ణ-పుత్తుఁడు, చందురుణ్ణ ఇత్యాదివిధముల రామ, పుత్త, చందురేత్యాది ప్రాతిపదికముల తుదియకారమునకు ఉకారాదేశము కలదుగదా, ఇది యెట్లు సమర్థిత మగును? అను ప్రశ్న మున్నది. దీని కిట్లు బదులు:

సంస్కృతభాషలో అకారము రెండుదెఱుగులు గలది. 'అ అ' అను సూత్రమున పాణిన్యచార్యులు సంవృతము వివృతము అని అకారము రెండు విధము లనియు, ప్రక్రియాదశలోని అకారము వివృత మనియు, ప్రయోగదశలోని అకారము సంవృత మనియుఁ జెప్పిరి. తెఱపినోటితో నుచ్చరించిన అకారము వివృతము. ఆంధ్రద్రవిడకర్ణాట దేశములందు అకారము ప్రయోగదశలోఁగూడ నిట్లు తెఱపినోటితో వివృతముగానే ఉచ్చరింపఁబడుచున్నది. ఈ యుచ్చార మపాణినీయము. ఆంధ్ర ద్రవిడకర్ణాటభాషల సంప్రదాయము సంస్కృతప్రాకృతభాషలసంప్రదాయము నకంటె వేరయిన దనుట కిదియు నొక సాధనము. ఓద్రదేశము మొదలగు నుత్తరదేశములందు హ్రస్వాకారము సంవృతముగానే ఉచ్చరింపఁబడును వారు నోరిని గొంత ముడిచియే అ కారోచ్చారము జరుపుదురు. ఆ సంవృతోచ్చారము మనకు ఉ కారమునకు, ఒకారమునకు నడిమిదిగా వినవచ్చుచుండును.

సంస్కృత ప్రాకృతములు, తద్భవములునగు పదముల తుదిహ్రస్వాకారము ఇక్షాకులు మొదలగు నౌత్తరాహరాజుల శాస్త్రీయసంవృతోచ్చారణరీతి ననుకరించుటలోఁ దెలుగున కా రీతి యపరిచిత మగుటచే ఉత్వముగా మార్పు చెందినది. ఈ కారణముచేతనే విభక్తి 'ందు' కు పూర్వమున నున్న అకారమునకు ఉకారాదేశము వచ్చుట ప్రాయీకముగా సంస్కృతప్రాకృతసమభవశబ్దములకే కానవచ్చుచున్నది. దేశితెలుగు శబ్దముల కట్టులేదు. కొండఁడు, తిక్కఁడు, మారఁడు, రేచఁడు ఇత్యాదిశబ్దముల కుత్వము రాలేదు గదా? ఇవి ద్రావిడభాషా కుటుంబ సంప్రదాయోచ్చారము గల శబ్దము లగుటచే వీనికి సంవృతోచ్చారము లేదయ్యెను. ఉకారాదేశము రా దయ్యెను.

ఎఱ్ఱాప్రెగడ రామాయణము

చదలువాడ యెఱ్ఱాప్రగడ భారతారణ్యపర్వ శేషమును, రామాయణమును, నృసింహపురాణమును, హరివంశమును రచించెను. హరివంశమున ని ట్లున్నది:

శా. “నా తమ్ముండు ఘనుండు మల్లరధినీనాథుండు ని న్నాతత శ్రీతోడన్ సముపేతుజేసి యెలమిన్ జేపట్టి మా కిచ్చుటన్ జేతోమోద మెలర్చ రామకథ మున్ జెప్పించి యత్కుత్తమ ఖ్యాతిం జెందితి నింకనుం దనియ నేఁ గావ్యావృతాస్వాదనన్.”

దీని చిట్టి రామాయణము హరివంశమునకుఁ బూర్వకృతి యనియు, నది ప్రోలయ వేమారెడ్డి గారి ప్రేరణముననే రచితమయ్యె ననియుఁ దెలియనగును.

“వల్మీకభవు వచోవైఖరి రామాయణంబు నాంధ్రప్రబంధంబుఁజేసె”

నని యెఱ్ఱా ప్రెగడవంశమువాఁ డిటీవలివాఁడు చదలువాఁడ మల్లయకవి చెప్పినాఁడు. దీనినిఁబట్టి యా రామాయణము సంగ్రహరూప మయినదిగాక సకలవర్ణనాపూర్ణమయిన, సంస్కృతరామాయణానుసారి యయిన ప్రశస్త ప్రబంధముగా దెలియనగును.

ఇట్టి యెఱ్ఱాప్రెగడ రామాయణ మిప్పుడు గాన రాదు. లక్షణ గ్రంథములలో నెఱ్ఱాప్రెగడరామాయణ పద్యములు పెక్కు లుదాహృతము లయియున్నవి.

- 2 -

కూచిమంచి తిమ్మకవి సర్వలక్షణసారసం గ్రహమున ఎఱ్ఱాప్రెగడ రామాయణములోని వని యీ క్రిందిపద్యములు నుదాహరించినాఁడు:

- ఉ. “అంగముతోడంగట్టు మీట యజ్ఞవిఘాతకచోరు నెందు వో
వంగలవాడ వింక నిటు వైశమ తాపసవేషధారివై.
- ఉ. సందడి యధ్వరక్రియ కసంగతమేని బలంబుతోడ బెన్
గ్రం దదియేల యేన తగఁ గార్ముకహస్తుఁడనై కడంగి మీ
ముందఱ నిల్చెదన్ గ్రతువు ముట్టకయుండఁ బ్రచండదైత్యరా
జిం దగ దవ్వుదౌల వెసఁ జించెదఁ బెంచెద మీకు మోదమున్.
- చ. అనుటము మంత్రిమాటకుఁ బ్రయంపడి యాతని నాదరించి
యమ్మనుజకులేంద్రుఁడు...
- ఉ. నూర్వురు నొక్క చందము మనోగతి సైరణచేసి నన్ను నా
సర్వకులంబు సుత్రమయశంబున నుంచితి రమ్మలార. మీ
కుర్చిని సాటి యే యబల లొండొరు దేవతలున్ బట్టుక్షమా
నిర్వహణం బొనర్చుటకు నేరరు మర్యులఁ జెప్పనేటికిన్?
- చ. అనఘ యకంపమై విమలమై పరిపూర్తియు లోతుఁ దియ్యమున్
ఘనతయుఁగల్గి సజ్జనమనస్సదృశస్థితిఁజాల నొప్పు మీ
తీనయది యన్నదీజలము తేవును మంచిది...
- ఉ. కోటలు నుగ్గునుగ్గయిన క్రూరఫణీంద్రుగతిన్ దరంగముల్
మాతీన భూరివారిధిక్రమంబున రాహుకరాశవక్షమున్
దూతీన తీవ్రభానుక్రియ దుర్బల సైన్యతఁ బుత్రహీనతన్
గీతీ పరాభవాభిగతిఁ గీడ్చడి భూపతి నెమ్మనంబునన్.
- శా. తాఱంగ్రాఁగిన నేల తంపఱుఱ బాతాళంబు దాఁకన్ జనం
దూఱం జల్మిరి మిన్ను దాకి తరంగల్ తోరంబులై నల్లదల్
పాఱం బెల్లుగ నేఱు లుబ్బుఱముగాఁ బైపైన నీ రెక్కి దై
వాఱన్ జెర్వులు చెన్ను మీఱె నఖిలప్రాణుల్ ముదంబందఁగాన్.
- క. నూఱు దెఱంగుల నెఱసులు
మీఱంగ నీవిభ్రమములు మెఱయించి మునిం
గాఱంగఁ జేయుము మేనక
చూఱకొనదె యతని తెలివిసొమ్ములు మున్నున్.

మ. చెఱకుందోటలఁ బెంచి శాలిమయ సుక్షేత్రస్థలుల్ నించి య
 క్షుణ్ణ లేకుండఁగఁ బూగనాగలతికా కాంతారముల్ ప్రోచి యే
 దైత్య నంతం గుముదోత్పలాశివనవాటికోటిఁ బాటించి పె
 న్నైఱువుల్ వొల్చెఁ బురంబునలైనలఁ బ్రస్థీతాంబుపూర్ణస్థితిన్. ”

కూచిమంచి తిమ్మకవి గోదావరిమండలమున పితాపురమునకు
 చేరువను కందరాడ, చంద్రమపాలెము అను గ్రామముల వసించెను. ఈ
 గ్రంథమును క్రీ.శ. 1750 సంవత్సరప్రాంతమున రచించెను. ‘అతఁ
 దుదాహరించిన యెఱ్ఱాప్రెగ్గడరామాయణపద్యములు ఇతరలక్షణగ్రంథముల
 నుండి సేకరింపఁబడినవి కావు. అతఁడు స్వయము గ్రంథమును బరిశీలించి
 యుద్ధరించినవే. ఇన్ని పద్యముల నితరలాక్షణికు లెవరు నదాహరింపలేదు.
 ఇప్పటికి సుమారు 190 ఏండ్లనాఁడు గోదావరి మండలమున, కూచిమంచి
 తిమ్మకవియింట ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడరామాయణము సురక్షితమై యుండె నని
 దీనివలనఁ దెలియఁగలదు. చదలవాడ యెఱ్ఱాప్రెగ్గడరచనముగా నీకవిస్తుతి
 పద్య మొకప్రాచీనపద్యసంకలనమునఁ గానవచ్చినది.

శా. “సారోదార సమంచిత స్ఫుర దురు స్ఫాయల్లనల్లాళిత
 (స్ఫారంబుల్ వె?) సఁ ద్రిప్పి పెట్టుచును శబ్దద్రవ్యహీనుల్ సదా
 తారుం జెప్పితి మంచుఁ జెప్పికొనుటల్ తప్పే నిరాఘాటవా
 క్సౌరభ్యప్రతిభావిజృంభితులు మెచ్చర్ గాక యాచందముల్. ”

ఇది యెఱ్ఱా ప్రెగ్గడ రామాయణకృత్యవతరణిక లోనిది గావలెను.
 ఈ క్రిందిపద్యమును ‘ఎఱ్ఱనరామాయణములోనిదా?’ అని యెప్పుడో
 నోటుబుక్కులో వ్రాసికొంటిని. ఎక్కడనుండి యుద్ధరించితి నో యిప్పుడు
 గుర్తింపఁజాలను.

ఉ. “చువ్వన మేను వంచి రవి సోఁకఁగఁ దోఁక విదల్చిపాదముల్
 వివ్వఁగఁబట్టి బాహువులు వీచి మొగంబు బిగించి కొండ జొ
 జవ్వన నూఁగి ముందఱికిఁ జూఁగి పీఠిందికిఁ దూఁగి వార్తిపై
 ఠివ్వన దాఁటి వాయుజుఁడు తెక్కులతోడి సురాద్రియో యనన్. ”

కూచిమంచి తిమ్మకవిగాక మఱికొందఱు లాక్షణికులును ఎఱ్ఱా
ప్రెగ్గడరామాయణములోని పద్యములను తమలక్షణగ్రంథములం
దుదాహరించినారు. అట్టివి మఱికొన్ని యీ క్రిందివి:

గణపవరపు వేంకటకవి ప్రయోగరత్నాకరము--

“క. ధాత్రీ... సురసేవారతి-భ్రాతృభృతి గురూ క్తిపాలబంధురమతి దు
శ్చాత్రవహరణచణస్థితి-మిత్రానందకరవిహృతి మీయం దమరున్.

సీ. బాలసుధాంశునిటాలుని నవసుధాలాపముల్ వినవలె ననెడు. నాన..

క. ఆదశరథసూనుండు ప-యోధిజలం బింక నేసి యొకశరమునఁ గ్ర
వ్యాదవిభుఁ దునిమి సీతను-మోదంబునఁజేకొని కపిపుంగవుతోడన్.”

(ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ సంక్షేపరామాయణము)

గణపవరపువేంకటకవి ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడసంక్షేపరామాయణము
లోనివిగా నుదాహరించినపద్యములు ప్రశస్తరచనముకలవి కావు. అతడు
ప్రబంధరత్నాకరమున కొన్నిలక్షణములను గల్పించి వానికి లక్ష్యపద్యములను
ప్రసిద్ధకవులగ్రంథములలోనివి గాఁ గొన్నింటిఁ గల్పించి యుదాహరించిన
ట్లున్నాఁడు. ఈతఁ దుదాహరించిన ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ రామాయణపద్యములు
కల్పితము లైనను గావచ్చును; లేక, ఎఱ్ఱా ప్రెగ్గడరామాయణములో
గ్రంథారంభభాగ మగుసంక్షేపరామాయణము లోని వయినను కావచ్చును.
అంతేకాని ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ సంక్షేపరామాయణ మని వేటొక గ్రంథమును
రచించియుండఁ దనుకొందును. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ తనతండ్రి సంస్కృతమున
సంక్షేపరామాయణ మొకటి యముద్రితము కలదు. ఆ సూర్యసుకవి
మన యెఱ్ఱాప్రెగ్గడతండ్రి యగునేమో! ఆ సంస్కృతసంక్షేపరామాయణమును,
ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ సంక్షేపరామాయణమునకు సంబంధ మేమైనఁ గలదేమో-
ఎఱ్ఱా ప్రెగ్గడ రామాయణము దొరకినప్పుడు తెలియవలెను.

- 3 -

ఇప్పుడు సుముద్రితమై వెలసియున్న భాస్కర రామాయణమునఁ గూడ ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడరామాయణముపద్యము లనేకములు చేరియున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. పెక్కేండ్లకు పూర్వము మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమున తెలుఁగుగ్రంథములకు డిస్క్రిప్టివ్ క్యాటలాగు (Descriptive Catalogue) వ్రాయునపుడు భాస్కరరామాయణమును సామాన్యదృష్టిని పరిశీలింపఁగా పాఠభేదములు , గ్రంథభేదములు చాలఁ గాఁ గానవచ్చినది. ఆ విషయ మప్పు డందు వెల్లడించితిని. ఆనందముద్రణాలయమువారి భాస్కరరామాయణముద్రణముకొఱకు వారియొద్ద పండితులుగా నుండిన కీ. శే. తంజనగరం తేవప్పైరుమాళ్లయ్య గారు ఆరణ్యకాండముల రెండు భిన్నరచనము లందుటనుగూర్చి కొంత నాతోఁ జర్చించిరి. భాస్కరరామాయణము నందలియారణ్యకాండమున ప్రధాన పాఠముగా గ్రహింపఁబడిన పద్యములనేకములు ఏతాళపత్రప్రతిలోనుగాన రాకుండెను. పాఠాంతరములుగా పుటల యడుగున చిన్న టైపుతో ముద్రింపబడిన పాఠములే తాళపత్రప్రతులలో నున్నవి. తొలుఁదొలుత భాస్కరరామాయణమును ముద్రించిన వారు కరాలపాటి రంగయ్యగారో, నిశ్చింత తేవప్పైరుమాళ్లయ్యగారో యని మే మప్పుడు గుర్తించితిమి. వా రేప్రతులను చూచి అట్లు ముద్రించిరో యెఱుంగరాదు. కరాలపాటి రంగయ్యగా గొప్పకవి. ఆయన కొన్నిప్రాథగ్రంథములను రచించెను. ఆరణ్యకాండమున ప్రధానపాఠముగా గ్రహించినపద్యముల నాతఁడు రచించి చేర్చినేమో యనికూడ మే మప్పు డనుకొంటిమి- తాళ పత్రప్రతులలో నా పద్యములు కానరాలేదు గాన.

ఇటీవల భాస్కరరామాయణమును పరిశీలించుచుండఁగా వావిళ్ల వారిముద్రణమున యుద్ధకాండములోని యీ క్రిందిపద్యము 'ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడవారి పద్య మని ప్రతీతి' అను అధోజ్ఞాపికతో కానవచ్చెను.

ఉ. "తెవ్వెడు గంటులం గురువు దేతెడు నెత్తురు రాకమున్న యే
నొప్పియు నేవికారము మనోగతిఁ జెందకమున్న సాయకం
బవ్వలఁబోకమున్న మకుటాగ్రవిఘట్టనరావ మొప్పుఁగా
ను వ్యస నుప్పతిలై నసురోద్వహ మూర్ధవయంబు గ్రక్కునన్."

అది చూచి వ్రాతప్రతులను పరిశీలింతును గదా ఉదాహృతమైన యీ పద్యము ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ వారి దని యుండుట మాత్రమే కాక దీనిపూర్వ పద్యము--

ఉ. "ఉన్నవి యున్నయట్ల తల లుర్వికి డిగ్గె శిరఃప్రవాహముల్
మొన్నొక సారి నిండు దెగ మోపిన సాయక మట్లె యుండఁజూఁ
గె నైఱిఁదూపు వెల్లియని భేచరకోటి నుతించె నంచితో
త్పన్నదశాస్యరాఘవతపః కరలాఘవచిత్రసంపదల్."

అనుపద్యము 'భాస్కరుని వారి' దనికూడఁ గలదు. ఈ పద్యములు పెక్కుప్రతులలోఁగానరావు. కొనిప్రతులలోనే కలవు. ఇవి రాముఁడు రావణునితలలు తెగఁ గొట్టు ప్రకరణమునందలివి. యుద్ధకాండములోని యీ భాగమున భాస్కరరచనము నేఁడు కానరాదు. భాస్కరుఁడు కడముట్ట యుద్ధకాండము రచించినట్లు ప్రతీతియు లేదు. ఇందు భాస్కరరచనముగ పద్య ముండుటనుబట్టి చూడఁగా భాస్కరుడు యుద్ధ కాండమును కడముట్ట రచించె నని యేర్పడుచున్నది. ఇవే కాక, యుద్ధకాండమున మఱికొన్ని పద్యములు కొన్నిప్రతులలోమాత్రమే యధికముగాఁ గానవచ్చుచున్నవి. దొరకినయుద్ధకాండప్రతులనెల్ల పరిశీలించిన యెడల నట్టివి మఱికొన్ని పద్యములుగూడ భాస్కరునివిగనో, ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడవిగనో వేర్పడఁగల వనుకొందును. యుద్ధకాండవిషయ మిట్లుండె.

అరణ్యకాండమున ముద్రణములందు ప్రధానపాఠముగ గ్రహింపఁ బడిన గ్రంథభాగములు తాళపత్రప్రతులలో సాధారణముగా దొరకుచున్నవియు, పాఠాంతరముగా నధఃకరింపఁబడినవియు నగు గ్రంథభాగములకంటెఁ బ్రశస్తరచనము కలవి. ఒకవేళ నవియెల్ల ఎఱ్రాప్రెగ్గడ రచనమేమో యని యొక పెద్దసందేహము నాకుఁ గలిగెను. ఆ గ్రంథభాగములలో వాల్మీకిరామాయణానుసారులు కానివి కొన్ని రచనములు కలవు.

చ. “తపసుఁడు వేఁపఁజొచ్చె ననుఁ దమ్ముఁడ! వృక్షముక్రిందఁబెట్టు; నాఁ దపసుఁడు రేయి లేఁడు వసుధావర! చంద్రుఁడుగాని; చంద్రునిన్ నృపసుత! యె ట్లెఱింగితివి నీవు; మృగాంకము చూడనున్మి; హా చపలమృగాక్షి! చంద్రముఖి! జానకి! యెక్కడ నున్న దానవే!”

“సౌమిత్రే, నను సేవ్యతాం తరుతలం చండాంశు రుజ్జ్వంభతే
చండాంశో ర్నిశి కా కథా రఘుపతే, చంద్రోఽయ మున్మీలతి.
వ త్సైత ద్విదితం కథన్న భవతా ధత్తే కురంగం యతః
క్వాసి ప్రేయసి, హా కురంగనయనే, చంద్రాననే, జానికి”

(ప్రసన్న రాఘవము)

ఇత్యాదులు.

ఇట్టి యీప్రధాన పాఠరచనముకూడ ప్రాచీనకవికృతమే కావలెను. కాని, యిదిభాస్కరరామాయణ మను పేర లభ్యమగుచున్న గ్రంథములోనిది కాదు-- భాస్కరరామాయణతాళపత్రప్రతులలోఁ గానరాదు కాన. ఇట్టి సందేహములతో నేను చీకాకుపడుచుండఁగా డాక్టరు నేలటూరి రమణయ్యగారు తమ కానెగొందిలో నొక భాస్కరరామాయణపుఁ దాళపత్రప్రతి దొరకె ననియు, అం దారణ్యకాండమున ఎఱ్రాప్రెగ్గడ కృతములుగా కొన్ని పద్యములు గానవచ్చె ననియు తెలిపి ఈ క్రిందిపద్యములను నాకుఁ జూపిరి:

“ఉ. ఆ నెఱజోడు కేలుదొనకై నిగుడించుట యమ్ము మౌర్వి సంత
ధానము సేత నిండదెగ్గ దార్కొని లక్ష్మము సేయు దేయుడున్.
గాన నజస్రమందలితకార్ముక మొక్కటి గంటి గంటి న
ద్దానవద్దీర్చ దేహసముదాయనిరంతరపాదవేగముల్.

సగ్ధర.

కరిణీయానంబు నవ్వున్ గతి నవలతికాకార మంగంబు చంద్రున్
బురుణించున్ ముద్దుమో మంబురుహదళములంబోలు గన్ను ల్విపంచీ
స్వరసంకాశంబు పల్కున్ జలదళినిచయస్పర్ధియైయుందువేణీ
భర మాతన్వంగి కింద్రప్రముఖ నిఖిల దిక్పాల కాభీలశౌర్యా.

చ. అలినిభవేణి చంద్రసదృశాసన యుత్పలపత్రనేత్ర కో
మలలతికాభిరామభుజ మంజులవృత్తలసత్కుచద్వయా
కలితసుమధ్య హృద్యకటి కామ్యతరోరువు రమ్యజంఘ యు
జ్వలచరణాబ్జ తద్వనిత జానకినా, విలసిల్లు రావణా.”

వా రిందుకై మదరాసులోని యితర తాళపత్రప్రతుల నెల్లఁ
బరిశీలించిరట! ఆ విషయము నిట్లు చీటిలో వ్రాసి పంపిరి :

“ఈ పద్యాలు నేను అనెగొందినుంచి తెచ్చిన ప్రతిలోనివి. అందు
'ఎఱ్ఱాప్రగడ పద్యాలు' అను శీర్షికతో గూడియున్నది. ఇది గాక అడయారు
లైబ్రరీ G.NO. XXXII T. 13 G. 'యెరప్రగడ వారి పద్యం'(తాళ. ప. 86, పం. 1)
అనుమాటకు తరువాత పై మూడు పద్యాలు కలవు. ఇంకను మద్రాసు
యునివర్సిటీ కలెక్షన్ (ఎట్రాప్రెగ్గడ పేరులేకున్నను) 1/150 నంబరు
ప్రతియందు మూడుపద్యములును గానవచ్చుచున్నవి. అట్లే 1/426 లో
కూడా పద్యాలు పేరులేకుండా కాన్పించుచున్నవి. G.Or. Mss. Madras.
14-10-7 దీనిలో ఎట్రాప్రెగ్గడ పద్యాలు' అన్న మాటలేదు. కాని
ఆ పద్యాలలో “కరిణీయానంబు”, “అలినిభ వేణి” అన్న పద్యాలు
కాన్పించుచున్నవి.” -

ఈ మూడుపద్యములతో పాటు తక్కిన అరణ్యకాండరచనాభేదము
లెల్లఁగూడ ఎట్రాప్రెగ్గడ రచనములు కావచ్చునేమో యనికూడ నే
ననుమానించు చున్నాను.

అయోధ్యాకాండమునఁగూడ రచనాభేదములు చాలఁగాఁ గలవు. అందుఁగూడఁగొన్ని యెఱ్రాప్రెగ్గడపద్యము లుండునేమో! ఇట్లు భాస్కరరామాయణగ్రంథభాగము లెన్నోచిక్కులతో నున్నవి. అవియెల్ల జాగ్రత్తగాఁ బరిశీలించి యిదమిత్థమని నిర్ణయింపవలసియున్నది. భాస్కర రామాయణమున ఎఱ్రాప్రెగ్గడ రచనములు గొన్ని చేరియుండుట తథ్యము.

- 4 -

ఆ నడుమ నేను ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తకశాలలోని యొక సంకీర్ణ పద్యముల తాళపత్రసంపుటమును పరిశీలించుచుండఁగా అందు రామాయణ యుద్ధకాండమున పద్యములు ముప్పది కానవచ్చినవి. చదువఁగా నవి ప్రసిద్ధములైన భాస్కరరామాణాదిగ్రంథములలోనివిగా తోచలేదు. భాస్కరరామాయణమును, భారతారణ్యపర్వాంతర్గత రామాయణమును, భాగవతాంతర్గత రామాయణమును, మొల్లరామాయణమును, రామాభ్యుదయమును ఘనగిరి రామకవి సకలవర్ణనాపూర్ణరామాయణమును పరిశీలించి చూచితిని. ఆ కానవచ్చిన ముప్పది పద్యములు నందెందును గానరాలేదు. ఆ పద్యములుగూడ ఎఱ్రాప్రెగ్గడ రామాయణములోనివి కావచ్చుననుకొనుచున్నాను. వానిలో-

మ. "నిను సేవించినఁగల్గు మానవులకున్ వీటీవధూటీఘటీ
ఘనకోటీ శకటీకటీతటీపటీగంధేభవాటీపటీ
రనటీహారిపటీ సువర్ణమకుటీ ప్రచ్ఛిటీకాపేటీకల్
కనదామ్నాయమహాతురంగ శివలింగా నీలకంఠేశ్వరా!".

ఈ 28 వ పద్యము నీలకంఠేశ్వరస్తుతిరూప మయినది. ఇది వేఱొక గ్రంథములోనిది యయినను గానవచ్చును. కానీ, యీ సంకీర్ణపద్య సంపుటమున నుదాహృతరామాయణపద్యములతో నున్నది. కాన రామాయణములోనిదియే కావచ్చు ననుట సంగత మగును. ఎఱ్రాప్రెగ్గడ నెల్లూరి మండలమందలి గుడ్లూరి నీలకంఠేశ్వరస్వామిభక్తుఁడు. ప్రోలయ

వేమారెడ్డిగారి ప్రేరణమున నాతఁడు రామాయణము నా నీలకంఠేశ్వరస్వామి కంకితముగా రచించెనేమో! ఈ పద్యము గుడ్లూరి నీలకంఠస్వామి స్తుతినందర్పములోనిది గావచ్చును.!

ఆ పద్యములలో ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ రచనాగౌరవము కానవచ్చుచున్నదాయని సందేహము తోచును. పద్యము లన్నియు సలక్షణములై యున్నవి. గొప్ప రచనా ప్రౌఢిమ కానరాకున్న దనవచ్చును కాని యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ తొలుతటి కూర్పుకాన యిందు రచనమునఁ గొంత వెన్నాటు గల దేమో!

- 5 -

శ్రీనాథుఁడు 'పరిధవింతుఁ బ్రబంధపరమేశ్వరునిరేవ సూక్తి వైచిత్రి నొక్కొక్కమాటు' అని తనయెఱ్ఱాప్రెగ్గడరచనానుకరణాభిమానమును వెల్లడించుకొన్నాఁడు. ఈ క్రింది పద్యద్వయమున ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ సూక్తి వైచిత్రియు, శ్రీనాథుని తదనుకరణమును గాననగును:

ఉ: “కందక గాజువాఱక మొగంబు వికాసమునొందె జేతు లీ
యందములైన కాళ్ళు నరుణాంబురుహంబులలీలఁ గాంతిఁ జె
న్నొందెడు, జీవహీను లిటు లుండరు ప్రాణముతోడనున్న వా
డిందుసహోదరుఁడు ధరణీశ్వర నీకు విషాద మేటికిన్?”.

ఉ: “కందక గాజువాఱక వికాసము డిందక మందహాసని
ప్యందము చెక్కుటద్దముల నాఱక నెమ్మది నిద్ర వోవున
ట్లందమునొందె ధాత్రి సిరియాలకుమారకువక్త్ర చంద్రుఁ డా
నందము నొందె నప్పు డెలనాఁగమనంబును భర్తచిత్తమున్.”
(శ్రీనాథుని హరవిలాసము)

ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ 'సూక్తివైచిత్రి' శ్రీనాథుని సమకాలపుఁబ్రసిద్ధకవి
జక్కనకూడ -

“ఈత్రయిఁ దాఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుఁడై విరచించె శబ్దవైచిత్రి
సరణ్యపర్వమున శేషము.....”

అని ప్రశంసించెను.

సంస్కృత వాల్మీకిరామాయణమునకును, ప్రాచీనాంధ్రరచనములగు రంగనాథభాస్కరరామాయణములకును జాల భేదములు గలవు. రంగనాథభాస్కరరామాయణలుగూడఁ గొన్ని కాండములందుఁ బోలికలు గలిగి, కొన్నికాండములందు లేక యున్నవి. రంగనాథ రామాయణమున విశిష్టాద్వైతవిషయములు గొన్ని యధికముగాఁ జేరినవి. కొన్నికథాభేదము లున్నవి; అధికకథ లున్నవి. అందుఁ గొన్నిటికి సంస్కృతమూలము గానరాదు. దేశికభాసంప్రదాయముల ననుసరించి వానిని కవిచేర్చియుండ వచ్చును. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ రామాయణాంధ్రీకరణము హరివంశాంధ్రీ కరణమును బోలియుండు ననందగును. ఇప్పు డుపలబ్ధము లయిన పద్యములు సంస్కృతాను సారులుగా నున్నవి. ఆయా పద్యముల పట్టులను సంస్కృత వాల్మీకి రచనలతోను, తెలుఁగు రంగనాథ రచనాభాగములతోను బోల్చి చూచిన నీయెఱ్ఱాప్రెగ్గడపద్యములు సరిగా సంస్కృతానుసారులుగా నుండుట వ్యక్త మగును.

రంగనాథ భాస్కరరామాయణములు ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ రచనమున కంటెఁ బూర్వము వెలసిన వనందగినవి. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ కించుక తర్వాతికాలమువాఁ డగును - భాస్కరరామాయణయుద్ధ కాండశేషమును బూర్తిచేసిన అయ్యలార్యుఁడు. ఇంచుమించుగ నాతని కాలముననే తెలుఁ గున మఱొక రామాయణాంధ్రీరణము వెలసినది.

క. రామాయణకృతి కృతియై. తా మెఱయుచు నాంధ్రకవిపితామహుఁడనఁగా భూమిం బినభీమన యను-నామంబున వెలసె సత్యనారనఘనుఁడై.
(సింహాసనద్వాత్రింశిక)

‘పినభీమన’, యని ‘ఆంధ్రకవిపితామహుఁ’ డని పేరందిన. రామాయణకృతికర్తయైన యీ సత్యనారన అనపోతకుమారసింగభూపతి (వెలుగోటి వెలమరాజు) సమకాలమువాఁ డగును. ఈ రామాయణము

గూడ నిపుడు గానరాదు. ప్రాచీన లక్షణగ్రంథకారులుగాని, యితర ప్రాచీనకవులు గాని యీ సత్యనారనను స్మరించినట్లు గానరాదు.

ఎఱ్రాప్రెగ్గడ రామాయణము ఎఱ్రాప్రెగ్గడనాటనుండి కూచిమంచి తిమ్మకవినాటిదాక సుప్రచారము గలదిగాఁ దెలియవచ్చు చున్నది. నూటయెనుబదియేండ్ల క్రిందటిదాక సురక్షితమై యున్న యీ గ్రంథ మీనాఁడు గూడ నెక్కడనేని అపరిజ్ఞాతముగా నుండవచ్చును. గోదావరీమండలమున కందరాడ, చంద్రమపాలెముల (కూచిమంచి తిమ్మకవియూళ్లు) చుట్టుపట్టులఁ గాని, కృష్ణా గుంటూరు నెల్లూరు కడప కర్నూలు మండలములలోఁ గాని అది దొరకఁదగు ననుకొందును. నెల్లూరు కర్నూలు కడప మండలములలో ప్రాచీన గ్రంథపరిశీలన మింకను సరిగా జరుగవలసియున్నది. ఆయా చోట్ల నపరిచితముగా నున్న తాటియాకు కట్టలను పరిశీలించి ఎఱ్రాప్రెగ్గడరామాయణము నేపుణ్యాత్ముడేని యుద్ధరింపఁగల్గు నని విశ్వసించుచున్నాను. ఎఱ్రాప్రెగ్గడ నృసింహపురాణము తప్పలతో నొక్క ప్రతిమాత్రమే ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలోఁ గలదు. దానికిని మంచి ప్రత్యంతరము కావలెను. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షు లగు శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గారు ఎఱ్రాప్రెగ్గడ రామాయణమును సంపాదించఁ గల్గితిమేని యది మన కొక భాగ్యవిశేష మనియు, దాని నార్జింపఁగలవారి కెంత సాహాయ్యమేని చేయ నుత్సహింతు మనియు ఆనడుమ రాజమహేంద్రవరమున జరిగిన రెడ్డి సామ్రాజ్యవర్ధంత్యుత్సవమునఁ జెప్పిరి. శ్రీరామలింగారెడ్డిగారి పవిత్రాశయము సఫలమగుట కపేక్షించుచున్నాను.

కవితాపారమ్యము

శ్రీవేంకటపార్వతీశ్వరకవుల 'యేకాంతసేవ'ను, దాని యనుకార్యమగు 'గీతాంజలి' ని బురస్కరించుకొని 'కవితాపారమ్య' మనువిషయమును గూర్చి నేను తలపోయుచుండు విషయముల నిక్కడ నించుక ప్రస్తావింతును.

శ్రీవేంకటపార్వతీశ్వరకవులు రచియించిన యేకాంతసేవాకావ్యము రవీంద్రనాథటాగూరుగారి 'గీతాంజలి' చ్చాయగలదిగా విఖ్యాతి గాంచినది. 'గీతాంజలి' యు, 'నేకాంతసేవ' యు వ్యంగప్రధానకావ్యము లనియు, అవాఙ్మానసగోచరమైన యీశ్వరతత్వమునుగూర్చి యన్వేషము జరుపువారి నవి యొకానొక యవ్యక్తానుభూతికిఁ దార్పకలిగియున్న వనియు వాకొనుట సహృదయులకు ననుభవపునరుక్తి.

వ్యంగ్యప్రధాన మైనకావ్య ముత్తమకావ్య మని యాలంకారికుల నిశ్చితనిర్వచనము. విరిసినపూవు సువాసనను, పుష్పొడిని, మకరంద బిందువులను తననెలవునకుఁ బై పడి యివి యంతవరకే యని గీటుగీయ నలవికానంత వింతగా చుట్టుపట్టుల కెంతదాకనో ప్రసరింపఁజేసి వేడుక గొల్పినట్లు, వ్యంగ్యవైభవముగూడ నిది యింతే యని గ్రుద్ది హద్దుగీటు గీయరానంతవింతగా వాచ్యలక్ష్మములకంటె మించిన యర్థవిశేషముల నెన్నింటి నేని జలజల రాల్చుచు నానందము గొల్పును. వ్యంగ్యవైభవము వాఙ్మాతాశాయి గనుక వాచ్యమున నిర్వహింపఁదగనివియు, దరము గానివియు నగునర్థముల ననుమితపఱచు నదే సామాజికులను విశాల యోచనమునకుఁ బాల్పఱచి యనిర్వచనీయానందమునకుఁ దార్చును.

లోకానుభూయమానములగు సామాన్యవిషయములలోనే వ్యంగ్యవైభవ మింతచమత్కారజనక మగు ననఁగా, నిక నవాఙ్మనస గోచరము, సర్వజగద్వ్యాపారమూలాధారము నగు నీశ్వరతత్వమును

నిర్వచించుటకో, నిరూపించుటకో పూనినపుడు దాని చిద్విలాస మింక నెంతేని వింత గొల్పునదై యుండి తీటును గదా. క్రాంతదర్శియైన సుకవి తనలో దృశ్యాదృశ్యముగా వెలుగులు గొలుపుచున్న తత్త్వమును వ్యక్తావ్యక్త వాక్కులతో వ్యంగ్యమర్యాదతోనే సామాజికులకు పరిస్ఫురింపఁ జేయవలసినవాఁ డగును. ఉత్తమగాయకుఁడుగూడ నొక్కొకపు డంతరంగమున గానామృతము పొర్లువాటుచుండఁగా నుచ్చస్థాయికిఁ బోయిపోయి, కంఠశక్తి వెనుబడఁగా శిరః కంపహస్తచాలనఘ్రూభంగా దులచే గేయావశేషము నవగతపఱుచువాఁ డగును.

కవి తనలో నెక్కడో యనభివ్యక్తముగా నెప్పుడో గోచరించిన పరతత్త్వము నాలంబముగాఁగొని దాని యనుభూతివాసనచొప్పునఁ దన నేర్పుకొలఁది భాషతో నొకప్రతికృతిని గల్పించి, సామాజికులకు దానిని బ్రదర్శించి పరమార్థానందచ్చాయ ననుభవింపఁజేయును. కవీశ్వరునట్లు సామాన్యజనుఁ డట్లు దాని దర్శింపనేని, ప్రదర్శింపనే చాలఁడు. అట్లే చిత్రకారుఁడును తన కెక్కడో-లోపలనో వెలుపలనో గోచరించినదృశ్యమును దేశకాలాంతరములందు తనభావవాసనాసంస్కారమువలనఁ గొనివచ్చి తననేర్చున కనుగుణముగా వన్నెచిన్నెలతో రూపు గల్పించి, చూపి సామాజికుల నానందపఱుచును.

ప్రకృతిపుష్పము వెలార్చుసౌందర్యసౌరభ్యాదులు చిత్రపుష్పమున లేవు. అయినను సామాన్యమానవు లీ చిత్రకారుని పుష్పము నధికానందముతో నాలోకింతురు. ప్రతికృతికంటె సాక్షాత్సత్యవస్తు వధికహృద్యమకావలయుట విస్పష్టవిషయమే కాన, చిత్రపుష్పముకంటె మూలపుష్ప మధికహృద్యమే కావలెనుగదా? అయినను మూలపుష్పమున నెప్పుడో యెక్కడో కొంతసేపే దృశ్య మగుట, దాని రచయితయు, రచనాప్రణాళియు నదృశ్యములగుట యన్న కొఱత లుండుటవలనను, చిత్రపుష్పమున సదా సర్వత్ర దృశ్య

మగుట, చిత్రకారుడును దద్రచనాప్రణాళియు ప్రత్యక్ష మగుట యన్నగుణము లుండుటవలనను; అంతే కాక, మానవత ప్రాయికముగా మాయాజ్ఞానావృతమై సత్యానుభూతికి దూరమై తానే సత్య ప్రతిబింబభూతమై యుండుటవలనను, సులభమగు సత్యప్రతికృతికే మానవప్రకృతి ముచ్చటపడును.

సామాజికాభిరంజనమునకై కవియు తాను కల్పించిన సత్యప్రకృతికి వస్త్రులంకారశిల్పము, భాషాపరివేషము శయ్యావైయాత్యముఛందస్సందర్భము పొసగించి స్వారస్యాతిశయము సంపాదించు జూచును.

సృష్టివ్యాపారకార్యమును సృష్టముగా, సర్వదృశ్యముగా సాగించుచుఁ గూడఁ దత్పర యీశ్వరుఁడు తన్ను దాచుకొని తన కార్యములచేతనే తన్ననుమానిపించు చున్నట్లు ఉత్తమకవియు సత్యప్రతికృతియగు తనకవిత్వాకల్పనలోఁ దత్పరమార్థ మంతర్దీనమై వ్యక్తముగా ధ్వన్యర్థవేద్యము కాలేకపోయినచో నట్టికవి వట్టి యబద్ధాలకోరుగానే గర్హితుఁ డగును.

అనఁగా, కవిత యొకవిధముగా నసత్యకల్పనమే యైనను, కవితలో ననభివ్యక్తముగా సత్యానందము వ్యంజనావృత్తిగోచరమై సందర్భిత మయియుండఁబట్టియే యది హృద్య మగుచున్న దన్నమాట.

ఈశ్వరతత్త్వము అవాఙ్మనసగోచర మగుట తథ్యము. అట్లయ్యు దాని నాకళించుటకై లోకమెల్ల నటతటపడుచుముందు కడుగువేయుచున్న దనుటయుఁ దథ్యము, అది యనివార్య మగుటయుఁ దథ్యము, మానవయత్నము లెల్ల సత్యార్థములు, జ్ఞానార్థములు నానందార్థములు నగుటను బట్టియు, నీశ్వరుఁడు నిరతిశయసత్యజ్ఞానానందాత్మకుఁ డగుటను బట్టియు నిది యిట్లే యనవలెను. ఉపనిషత్తు “ అసతో మా స ధమయ, తమసో మా జ్యోతి ర్గమయ, మృత్యో ర్మామృతం గమయ” అని భగవత్ప్రాప్తిని ప్రతిపాదించుచున్నది.

కాగా, ఎఱిగయో, యెఱుంగకయో యెటుపోయినను ఘట్టకుటి ప్రభాతన్యాయమున సర్వమానవగతియు, అంతే యేమి - సర్వప్రాణిగతియు నీశ్వరాభిముఖమే యగుచున్నది. కాన ఈశ్వరప్రాప్తి ప్రాణికోటి కెల్ల ననివార్యమేకదా !

సదసత్తులతో, జ్ఞానాజ్ఞానములతో, ఆనందదుఃఖములతో, అపాయ, తన్నివృత్తులతో కలగలు పయి గజిబిజిగా నున్న ప్రపంచవృత్తిలో తాముపద్రష్టలై లోకసామాన్యమున కీయాశ్వరప్రాప్తియత్నమున తాత్త్వికులు, శాస్త్రకారులు, చిత్రకారులు, కవులు పురోగాములై యుందురు.

తాత్త్వికులు, శాస్త్రకారులు ఘోరదీక్షతో నంతరంగసముద్రమును మధించియు, బాహ్యమాయావరణారణ్యమును జీల్చికొని బాటలు త్రొక్కియు గుర్తించి, తెచ్చిన దివ్యవిజ్ఞానపదార్థములను పరికరములుగాఁ గొనియే వారివెనుక నడచువాఁ డగుకవీశ్వరుఁడు వానిలో మే లేర్పి వారు గుర్తించిన మార్గములలోనే చలువపందికులను, రసామృతప్రపలను గల్పించుచు, నింకను వెనుక నడచు మానవ సామాన్యమునకు వేడ్కగొల్పుచు వారిపయనము సుఖమయము గావించును.

తాత్త్వికునిలోఁ బరమార్థసాక్షాత్కార ముండును. కవిలోఁ దదనుసారిగా ప్రసన్నమధురాంశచ్ఛాయాకల్పనము లుండును.

తాత్త్వికునిలో కవితాంశములును, కవిలో తాత్త్విక తాంశములును గూడ ననుగతములై యుండువచ్చును.

తాత్త్వికుల తత్త్వజ్ఞానము పెరుగఁగా పెరుగఁగా తన్మూలమున కవితలో తాత్త్వికతాంశములు పెరుగఁగా పెరుగఁగా సంఘమున తాత్త్విక తాత్రద్ధ పెచ్చుపెరుగును. అప్పుడు కవిత తేటదేరి క్రమపరిణామముతోఁ బరమార్థపరాయణ మగును. కృత్రిమకవితావిడంబనముల కప్పుడు తావుండదు. కవి కప్పుడు సత్యప్రతికృతికల్పన మనావశ్యక మగును. సౌందర్యసముచిత మయిన యా పరమార్థమే, అనఁగా సత్యమే యప్పుడు

వాఙ్మయాకృతిఁ దాల్చును. పదనాటువన్నబంగారమును మించినమేనిసౌరు
గల శుద్ధ సాత్త్వికతేజోవిరాజితునకు బంగారపుటలంకారములతోఁ
బనియేమి?

శాస్త్రకారుల శారీరకపదార్థవిజ్ఞానరసాయనాదిశాస్త్రప్రజ్ఞా
తిశయమున గులాబిపువ్వును సువాసనతో, సౌకుమార్యముతో, పూవు
తేనెలో, పుప్పొడితో సర్వసులభముగా శాస్త్రప్రక్రియచొప్పునఁ గల్పింపఁ
గల్గినపుడు గులాబిచిత్రకల్పనప్రయోజనము సమసిపోవును. శాస్త్రజ్ఞులు
శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములను జ్ఞానేంద్రియ వ్యాపారములతో నిప్పటికి
శబ్దరూపములను సర్వత్ర సర్వదా సులభములు చేయఁగల్గినట్లు తక్కిన
మూడింటినిగూడ చేయఁగల్గ వచ్చును. అనఁగా మదరాసురేడియోలో
పాడఁగా నపుడే గ్రామఫోనులో నెక్కించిన పాట, యెక్కడఁబట్టిన నక్కడ,
ఎప్పుడు పట్టిన నప్పుడు వినఁదగినట్లు, చెన్నపురిలోనే రేడియోస్థానమునఁ
బెట్టిన భక్త్యభోజ్యముల చవియు, పూల వాసనయు, వస్తువుల స్పర్శయు
సదా సర్వత్ర యాస్వాదింపఁ దగినది, యాఘ్రాణింపఁ దగినది, స్పృశింపఁ
దగినది కావచ్చును గదా!

ఇట్టివి జరిగినచో ఇంక ననుకరణములయు. ప్రతికృతి
కల్పనములయు. కవితాకల్పనములయు ప్రయోజన మేముండును?
సత్యజగదానందమే కాని కవికల్పితజగదానంద మప్పు డక్కఱలేక పోవును.
కవి యపుడు దన కనుకార్యుడగు నీశ్వరునికిఁ దాను బ్రతిబింబితను
గాక తాదాత్మ్యమునే పొందును. ఇట్లు మానవతలో నీశ్వరతాదాత్మ్యము
గోచరింపను గోచరింపను వాఙ్మయముకూడ నకృత్రిమ మయి తాత్త్విక
మగును. తాత్త్వికులయు, సాత్త్వికులయు దివ్యవిజ్ఞానము లిందుకు
తార్కాణము. “తత్త్వ మసి” యిందుకు ప్రమాణము.

ఆంధ్రలిపిసంస్కారము

నేడు వాడుకలో నున్నమనతెనుఁగులపి మనకు మిక్కిలిచిక్కులు గలిగించునదిగా నున్నది. పసిబాలురకు లిపినేర్పుటలో క్లేశము గలదు. గ్రంథముల నచ్చొత్తించుటలో క్లేశము గలదు. టైపురైటింగునిర్మాణమున కసౌకర్యముగలదు. అంతేకాక వరోచ్చారణరీతికిఁగూడ విరోధము గలదు. ఇవి యెల్లఁ జిన్నచిక్కులు కావు. వీనిని గొంత వివరింతును.

- 1 -

బాలురకు నేర్పుటలో క్లేశము

అచ్చులలో ప్రాస్వదీర్ఘములగు అ, ఆ లు ఈషడ్భేదముగల సమానలిపులై యుండఁగా ఇ, ఈలు పోలికయే లేనివిగా నున్నవి. అందు ఇ చవర్గాంత్యాను నాసికమగు ఇ-తో పోలిక గలది. ఋ,బూలు ఋ,బూల పోలిక గల వై రెండుకొమ్ములు గలిగి పొందికలేక మెలిటుగా నున్నవి. ఒ,ఓ,ఔ లు జ--తో పోలిక గలవి. ఇఁక హల్లులలో కవర్గమెల్లఁ బోలికయే లేని భిన్నలిపులతో నున్నది. ఖ-కు తలకట్టు లేదు. ఘ - 'ఫ,పు,ష,షు' అక్షరముల పోలిక గలది. చవర్గమున చఛలు పోలిక గలిగియున్నవి. కాని జ ఝ లు భిన్నములుగానే యున్నవి. జ-కు తలకట్టు లేదు. అది ఒఓఔల పోలిక గలది. ఝ ఝ,రు వర్ణముల పోలిక గలిగి రెండు కొమ్ములు గలిగి యసందర్భముగా నున్నది. ఇ ఇకారముతోఁ బోలిక గలది. టవర్గమున ట,ఠలు పోలిక లేనివి. డ ఢలు చఛల వలెఁ బోలిక గలవి. ణ తలకట్టు లేనిది. క, చవర్గముల యంత్యానునాసికములు జ, ఇ లు తలకట్టు లేనివి. అవి చిహ్నము గలవై యుండఁగా ణ-కు

అది లేదు. దీనితర్వాతివర్గానునాసికము లగు న, మ లకును నాచిహ్నము లేదు. తవర్గమున త మాత్రము భిన్నమై, తర్వాతి మూడక్షరములగు థదధలు పోలిక గలిగియున్నవి. న-స-తోఁబోలిక గలది. పవర్గమున పఫలు, బభలును బోలియున్నవిగాని - బకుఁగొమ్ము ముడ్డిక్రింద ఈయవలసెను. వఫలకుఁగూడఁ గొమ్మిచ్చుటలో నిట్టి చిక్కె కలదు. య కొమ్ముగలది. ర ఱలు. లళలు, శషలు పోలిక లేనివిగా నున్నవి. స న-తోఁ బోలిక గలది. హ వతోఁ బోలికగలది.

ఉచ్చారణమునఁ బోలిక యుండుటనుబట్టి లిపిలోఁ గూడబోలిక యుండఁదగినయక్షరములు క ఖలు, గ ఘలు, జ ఝలు, ట రలు. త థలు. ర ఱలు, శ షలు, పోలిక లేనివై, పూర్వోక్తవిధమున నుచ్చారణమున నేమాత్రమును బోలిక లేని యక్షరములు గొన్ని పోలికగలవై యుండుట చేతను, వర్గాక్షరాదులు సరియయిన నిర్మాణక్రమము లేనివిగా నుండుటచేతను బాలురకు లిపిని నేర్పుటలో మిక్కిలి చిక్కుగలదు. చ-కు ముడ్డిక్రింద ఒత్తిచ్చినచో ఛ అగునని చెప్పుటకు వీలులేదు. క ఖ, ట ర, త థ, లు అట్లులేవు గాన సాజాత్యబోధము కుదురదు. ఇంత వరుసవావి లేని లిపిరూపములను భిన్నభిన్నముగా నేర్చుకొన కష్టమే కాదా? మఱియు నివిగాక అఙ్గణితము వేఱుచిహ్నములతో నేర్చుకొనవలెను. హల్గణితము వేఱుచిహ్నములతో నేర్చుకొనవలెను. ఈ గుణితములలో ఁగూడఁ బెక్కుచిక్కులు గలవు. ఇవి కొంత ఉచ్చారణరీతికి విరుద్ధముగాఁగూడ నున్నవి. హల్లుపై అఙ్గణితమును జేర్చునప్పుడు తలకట్టు అకార మున్నప్పుడుమాత్రమే ఉండఁదగును. తక్కినయచ్చులు చేరునప్పు డుండఁ గూడదు. క, కా, కి, కీలు సరిగా నున్నవి కాని, కు కూలు తప్పుగా నున్నవి. తలకట్టు, కొమ్ము రెండును ఉండఁగూడదు. ' కృ కృ ' లకును

ఇట్టి చిక్కె కలదు. ప్రైమరీస్కూళ్ల పంతులవార్లు కొందరు 'కృ' కు కకార అకార ఋకారములు 'కృ' అని వర్ణక్రమము చెప్పుటను వింటిని. వారట్లు చెప్పుట వింతగాదు. వట్టువసుడి 'కృ' ఒత్తులవలె హల్లుగాఁ దలఁపఁ బడు ననియేకదా కొందఱు లాక్షణికులుగూడ అది యున్నహల్లు తక్కిన యచ్చులతోనున్న యా హల్లుతోఁ బ్రాసమునఁ జెల్లునని చెప్పిరి! కనుక కొమ్ము, కొమ్ముదీర్ఘము వట్టువసుడి, వట్టువ సుడిదీర్ఘము ఉన్నప్పుడు హల్లుకు తలకట్టు ఉండుట అక్రమము.

ఇక హల్లుణితములో 'వాక్స్వాతంత్ర్యము' అను పదము వ్రాయునప్పుడు 'క్వా' లో కకార సకారములు హల్మాత్రములు. వకారము ఆ కారముతో గూడినది. 'క్వా' ను విడఁదీసినచో 'క్,న్,వా' అగును. కాని మనము లిపిలో ఆకారమును కకారముమీఁదనే ఉంచుచున్నాము. సకారవకారములను క్రింద ఒత్తులనుగా ఉంచుచున్నాము. బడిపంతుళ్లును, గొందఱు పండితులునుగూడ 'క-కు దీర్ఘమిస్తే కా' కా - కింద సావత్తిస్తే క్వా, క్వా-కింద వావత్తిస్తే క్వా' అనియు 'క కార ఆకార సకార వకారములు క్వా అనియు వర్ణక్రమము చెప్పుచున్నారు. ఇది తప్పు గాదా! నాగరాక్షరములు ఈ విషయమున ఉచ్చారణరీతి ననుసరించి సరిగా నున్నవి. ఆ లిపిలో సంయుక్తాక్షరమునఁ గడపటిహల్లుమీఁదనే యచ్చుండును. తత్సూర్వము గల్గుహల్లులు అర్థాక్షరచిహ్నములు గలవిగానే ఉండును. బాలురకు లిపి నేర్పుటలో నిట్టి చిక్కులు గలవు. అలవాటు పడియుంటిమి గనుక నేఁడు మన కివి యంతగాఁ జిక్కు గూర్చునవిగాఁ దోఁపకపోవచ్చునుగాని బాల్యమునఁ దొలుత నేర్చుకొనునప్పుడు మనల నెల్లరనుగూడ నీ చిక్కు బాధించియే యుండుట వాస్తవము. ఎంత యలవాటయినను బ్రౌఢులనుగూడఁ గొందఱు నీ చిక్కులు బాధించుచునే

యున్నవి. తొలుత నేర్చుకొనునప్పుడు బాలు రెల్లరును బాధపడుచునే యున్నారు. ఈ బాధ సరకుగొనరాని దనరాదు. అక్షరములు వడిగా రాకపోవుటచే బాలు రెండఱో బండబాఱి చదువున సన్నగిలుచున్నారు.. బడి యన్న భయపడుచున్నారు. ఈ లిపిక్షేత్రములు వారి హృదయప్రసాదమును జెఱుచుచున్నవి. అక్రమపుక్షేత్రములకుఁ బాల్పఱిచి వారిని బాధింపరాదు.

- 2 -

అచ్చులో కష్టము!

ఇప్పు దున్న లిపిరీతినిబట్టి ముద్రణమున వేఱువేఱు లిపి సంకేతములు ఇంచుమించుగ అయిదునూఱులు కావలసి యున్నవి. వాని నీ క్రిందఁ జూపుచున్నాఁడను.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ ౠ ఌ ఒ ఓ ఔ - ఇవి 16

క కా కి కీ కు కూ కె కే కొ కో కౌ క్ కి - 12

ఇట్టివి క మొదలు క్షవఱకు గల 36 అక్షరములకు మొత్తము 432.

ఁ ఁ ఎ ఏ ఐ ఓ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦ - ఇవి 49.

సంకేతబాహుళ్యముచే సాధారణముగా డెమ్మీ సైజులో నాల్గు ఫారములకు సరిపడు టైపును గొనవలె నన్న అగు విలువకు ద్రవిడలిపిలో 8 డెమ్మీఫారముల టైపు వచ్చును. ఇట్లు ధర తక్కువ యగుటకుఁ గారణము

అటవలిపి సంకేతములసంఖ్య మిక్కిలి తక్కువగా నుండుటే. అందు 246 మాత్రమే లిపిసంకేతములు. క్రొత్తగా కంపోజిటర్లు తెలుఁ గచ్చుకూర్పును నేర్చుకొనుట కాఱునెలలు పట్టును. అటవపుటచ్చుకూర్పు ఒకనెలలో నేర్చుకొవచ్చును. 500 గళ్లలోనుండి సంకేతముల నేర్పవలసియుండుటచే తెలుఁగులిపిని గూర్చుటలోఁగూడఁ జాల జాగగును. గంటకు ఒక 'గాలీ' అటవము కూర్చుఁగలుగఁగా, తెలుఁగున 'అర గాలీ' మాత్రమే కూర్చుఁ గలుగుదురు. ఇట్టికారణములచే తెలుఁగు కంపోజిటర్లు విరివిగా దొరకరు. తక్కినభాషలకంపోజిటర్లకంటె వీరికి జీతము హెచ్చు. ఇదిగాక అచ్చు కూర్పులో సౌందర్యము తక్కువ. ఒత్తక్షరమున 2,4,3 లిపిచిహ్నములు ఒకదానిక్రింద నొకటిగాఁ జేర్పవలసియుండుటచే బంతులు తీర్చినట్లు సాగవు. 'వాక్స్వాతంత్ర్యము' అక్షరముక్రింద నక్షరముఁ జేర్పవలసి యుండుటచే 'ఫుల్ బాడీ', 'ఆఫ్ బాడీ', యను భేదములతో వేఱుతీరుల యక్షరముల నెక్కువగాఁ బోత పోయవలయును. 500 లిపి సంకేతములను నిర్మింపవలసియుండుటచే వ్రాతమోడి, పరిమాణము భిన్న భిన్నములుగా నుండునట్లు అనేకవిధములగు లిపిభేదములను గల్పింప సాధ్యపడకున్నది. (మాటవరసకు) మద్రాసులో అటవమున డెమ్మీఫారము ముద్రణమునకు నాలుగురూపాయలు ఛార్జి చేయఁగా, తెలుఁగున నదేమాదిరి ఫారమునకు ఆఱు, ఎన్నిది రూపాయలు ఛార్జి చేయుచున్నారు. ఇట్టి వింకనెన్నో చిక్కులు తెలుఁగు ముద్రణవిధానమునఁ గలవు. ఇంతకుముందు మొదటిప్రకరణమునఁ జెప్పినవ్రాతచిక్కు లెల్ల నీ ముద్రణమునకును గలవు.

- 3 -

టైపురైటింగు..

అచ్చనకే యిన్నిచిక్కులుండగా నింక టైపు రైటింగు కుదరునా? ఇంగ్లీషున, అఅవమున ఉన్నట్లు లిపి సంకేతములు ప్రక్కప్రక్కనే (ఒక దాని క్రింద నొకటి యుండకుండ) యుండుట, ఆ సంకేతములుగూడ నలువదింటికంటే మించకుండుట ఉన్నగాని టైపురైటింగు సాధ్యము గాదు, కాన ఇప్పటి లిపిరీతికి టైపురైటింగు కుదురనే కుదురదు.

- 4 -

సంస్కార మెట్లుండవలయును?

మీద వివరింపఁబడినచిక్కులెల్లఁ దొలఁగునట్లు, అనఁగా బాలురకు సులభముగా నేర్పఁదగియుండునట్లు అది విస్పష్టముగా నొక నిర్మాణవిధానముతో నుండునట్లు, ఉచ్చారణరీతికి భిన్నము గాకుండునట్లు, అచ్చలో సౌకర్యమేర్పడునట్లు, టైపురైటింగుకు గుదురునట్లు సంస్కరించుట సాధ్యమేని యది యవశ్యకర్తవ్యము గాదా? తాతలు త్రవ్విన నూయిగదా యని యందుండి యుప్పునీటినే యెప్పుడును ద్రాగుచుండఁదగునా - దగ్గఱనే మంచినీటిబావి త్రవ్వఁదగియుండెనేని? అదిగాక, నేటి లిపిరీతి మాత్రమే మంతనిశ్చలము? అయిదువందలయేండ్ల పూర్వమునఁ గల లిపికిని, మనఁజేరిలిపికిని నెంతేని భేదము గలదు. నేటిలిపికూడ ఎఱు పరిణామములఁబొందుచు వచ్చుచున్నదే.

లిపిలో నిప్పు దున్న కీళ్లను దొలఁగించుకొనుట ఆశ్చర్యమే కాని, వానిఁ దొలఁగించుకొనుటకై చేయు మార్పులలో నున్న మేళ్లుగూడఁ గొన్ని యూదుట యగునేని యా విధాన మంగీకారార్హము గాఁగూడదు.

మఱియు నా మార్పులు సులువుగా జరపందగినవై యుండవలెను గాని మూలచ్చేదులుగాను, సర్వము తార్మారుపఱుచునవిగాను, అమితవ్యయా పాదులుగాను, జనసామాన్యమునకు ఆరంభముననేని ఉక్కిరిబిక్కిరిగా అర్థముగానివిగా నుండునవిగాను గారాదు. అట్టివానివలన అలజడి, అశాంతి యేర్పడును. నేఁటి తెలుఁగక్షరములనే తీసివేసి వానికి బదులు ఇంగ్లీషక్షరములనో, నాగరాక్షరములనో పెట్టుద మనువారు కొందఱు గలరు. ఈ సూచన లనర్థదాయకములు. ఆ మార్పులు సులువైనవిగావు. ముత్తైపుసరులను జూచి పట్టినట్టు తెలుఁగు వ్రాఁతబంతులు గుండ్రని వ్రాలు గలవై యుండముగా నుండును. ఇది మన లిపి కున్న యున్నతసుగుణము. దీనిని గోల్పోరాదు. ఇంగ్లీషునాగరలిపుల కీ యుండము లేదు.

మఱియు చేసిన సంస్కారము, ఇప్పు డున్న లిపికి అలవాటు పడియున్నవారి కెల్లరికి క్షణములో గుర్తింపందగినదై, యనుసరింపందగినదై యుండవలెను. అది వ్రాఁతలో, అచ్చులో, టైపులో మూఁడిటను భేదము లేక ఒకే తీరుగా నుండవలెను. వ్రాఁతలిపి వేఱు, అచ్చులిపి వేఱు, టైపులిపి వేఱు అన్న ట్లుండరాదు. మహారాష్ట్ర గుర్జర దేశములందు నాగరిలిపి కిట్టి చిక్కు గలదు. అందు వ్రాఁత మోడిలిపి వేఱు. అచ్చులిపి వేఱు. అట్టి విభేదము మనకుఁ గల్గరాదు.

- 5 -

సంస్కారవిధానము

మీఁద వివరించిన దోషము లెల్లఁ దొలఁగునట్లును, గుణములెల్లఁ గూడియుండునట్లును గుదిరియున్న దని నేను విశ్వసించిన సంస్కార విధానము నిక్కడ చూపుచున్నాఁడను.

అచ్చులు:

అచ్చులలో అకార మొక్కటి తక్క దక్కిన యక్షరముల నెల్ల విడిచిపెట్టవలెను. అ కారముమీదనే దీర్ఘము, గుడి మొదలగు అఙ్గణిత చిహ్నములను (చిత్రము చూచునది) జేర్చినచో అచ్చులెల్ల నేర్పడును. అకారమును మాత్రమట్లే యుంచునది. హల్లుల మీద నీ అకారము ' ' తలకట్టు రూపమును బొందును. ఆకారాది స్వరములు హల్లుల మీద నున్నప్పుడే గుణితము లగునుగాని అకారముమీద నున్నప్పుడు గావు - అచ్చులకు గుణితము లేదుగాన.

అ,ఆ,ఇ,ఈ,ఉ,ఊ,ఋ,ౠ,ౡ,ఎ,ఏ,ఐ,ఒ,ఓ,ఔ అను విధములఁ గల బదునాఱులిపులకును చిహ్నముల నుంచవలెను. (చిత్రము చూచునది.)

ఇట్లు మార్పఁగా బాలురకు ఒక్క అకారము మాత్రము నేర్పి, తర్వాత దీర్ఘము గుడి మొదలగు అఙ్గణితపు చిహ్నముల నేర్పినచో నచ్చులెల్ల వచ్చును. కకారాదుల మీద నిఁక వేఱుగా అఙ్గణితమును నేర్పఁ బనియుండదు. ఒక్క తలకట్టు మాత్రమే నేర్పవలసియుండును. దీర్ఘము. గుడి మొదలగు నజ్గణితపు చిహ్నములు అచ్చులలో నేర్పుటచే నా చిహ్నములే హల్లులపై నుండును. కావున పదునైదు భిన్నాక్షరముల నేర్చుకొవలసిన బాధ తగ్గినది. ముద్రణమునఁ గూడ అచ్చులలో పదునైదు చిహ్నములు తగ్గిపోయునవి.

అ ఆ ఇ ఈ ఓ ఊ
అఅ అ అ అ అ అ

ఋ ఌ ీ ు ూ ృ
అ అ అ అ అ అ అ

ఐ ఓ ఊ ఋ
అ అ అ అ అ అ అ

(మఱొకతీరు)

అ అ అ అ అ అ అ

అ అ అ అ అ అ అ

అ అ అ అ అ అ అ

- ఁ, ం, ః - అరసున్న, నిండుసున్న, విసర్గము పూర్వమువలెనే ఉండవలెను.

హల్లులలో క, చ, ట, త, ప - వర్గములు సమాన లిపినిర్మాణముగలవిగా నిట్లు మాటవలెను. వర్గప్రథమాక్షరమునకు ప్రక్కను ఒత్తిచ్చినచో ద్వితీయాక్షరమగును. వర్గతృతీయాక్షరములకు ప్రక్కను ఒత్తిచ్చినచో వర్గచతుర్థాక్షర మగును. వర్గతృతీయాక్షరమునకే తలమీద

యక్షరములను ఒత్తి పలుకవలెనన్న విషయము తృటిలో బాలుర హృదయముల నాటి నెలకొనును. క నేర్చినవానికి, దాని ప్రక్కనే ఒత్తుగీత గల యక్షరమును ఖ నుగా గుర్తించుట, ఉచ్చరించుట కడు సులభము. వర్గ, ద్విత్వీయచతుర్థాక్షరములెల్ల నిట్లే సులువుగా నేర్వదగిన వగును. భిన్నభిన్న రేఖలతోఁగ్రొత్త లిపులను దిద్దుట, యుచ్చారణమును జ్ఞప్తియందుంచుకొనుట యను కష్టము లుండవు. వర్గతృతీయాక్షరము వక్కుమూసికొని యుచ్చరించినచో వర్గపంచమాక్షరమగుట నుచ్చారణశక్త్యనుసారముగా బాలురకు నేర్పుటగును. దీనినిబట్టి యిరువది యైదు వర్ణాక్షరములలోఁ బదిమాత్రమే చిద్ది నేర్పవలసినవి. తక్కినవి కడుసులభముగా జ్ఞాపకమునఁ బెట్టుకొని రెండు ఒత్తుగీతల భేదముతో, తలమీఁది చంద్రవంకతో వ్రాయఁ దగినవియగును. వర్ణాక్షరములెల్ల నొక్క నిర్మాణక్రమము గల వగును.

ఇట్లు మార్పఁగా ముద్రణమునఁగూడ నిర్వదియైదు వర్ణాక్షరములలోఁ బదునై దక్షరములు దగ్గిపోవును. వర్గద్విత్వీయచతుర్థాక్షరముల నచ్చునఁ గూర్చవలసినప్పుడు, వర్గప్రథమతృతీయాక్షరములఁగూర్చి వానిప్రక్క నంటి యొక్క నిలువుగీత (1) అంకెను జేర్చిన సరిపడును. వర్గ పంచమాక్షరమునకు వర్గతృతీయాక్షరము తలకట్టు నొట్టు నట్టు చంద్రకళ చేర్చినఁ జక్కఁబడును.

అంతస్థములు. ఊష్మలు

య-కు గల కొమ్మును దొలఁగింపవలెను. ర-కే ప్రక్కను ఒత్తిచ్చినచో బండి అ అగును. ల-కు తలక ట్టుండవలెను. ల-కే ప్రక్కను ఒత్తిచ్చినచో శ అగును. వ-ను ప-ను గాఁ జేసితిమి గాన వ స్థానముఁ గ్రొత్త యక్షరము వ్రాత 'వ' చేర్పవలెను. శ యథాపూర్వమే. శ-కు ప్రక్కను ఒత్తిచ్చి నచో ష అగును సస్థానమున న యుంచునది.

హ స్థానమున నేఁటి కను, అనఁగా కర్ణాటకపు హ కారమును ఉంచునది. హ తలకట్టు, దీర్ఘము కలిగియున్నది గాన దానిని దొలఁగింపఁదగును. క్షకారము కష సంయుక్తాక్షరము గాన దానికి వేఱురూప మనావశ్యకము. ఇట్లు తీర్చగా నంతస్థమలు, ఊష్మలు ని త్లేర్పడును. (చిత్రము చూచునది).

ఈ మార్పువలన యాదిశాంతమగు పదియక్షరములలో మూఁడక్షరములు దగ్గినవి. ఒక నిర్మాణక్రమ మేర్పడినది.

గుణితము

అఙ్గణితము: - అఙ్గణితచిహ్నము లెల్ల అచ్చులు నేర్చుకొనుట లోనే వచ్చినవిగాన బాలుర కింక హల్లులలోఁ దలకట్టు అకారస్థానీయ మనియును తక్కిన యచ్చులకెల్ల అకారముమీఁదఁ బెట్టిన గుర్తులే పెట్టిన సరిదు ననియుఁ జెప్పి, క్షణములో అఙ్గణితమును నేర్పవచ్చును.

ముద్రణమున తలకట్టు, దీర్ఘాదిస్వరచిహ్నములు వేఱువేఱుగా నిర్మించి (కన్నదలిపికిఁబోలె) చేర్పవలెను. దీనిచే ఒక్కొక్క హల్లునకును అఙ్గణితముక్రింద నిప్పుడు పోయఁబడుచున్న ప్రత్యేకాక్షరములు పదేసి పదేసి తొలఁగిపోవును. దీనిచే అచ్చుపోతలోఁ గల యమితభారము తప్పి పోవును.

హల్గుణితము: - ఉచ్చారణరీతికి విరుద్ధముగాకుండ లిపిరీతి యుండవలెను గాన, హల్గుంయుక్తాక్షరములందు కడపటి హల్లుమీఁదనే అచ్చు ఉండవలెను. కడపటిహల్లై పూర్వాక్షరముగా నుండవలెను. తత్సూర్యపుహల్లులు తలకట్టు లేనివిగా (అనఁగా హల్మాత్రములుగా) నుండవలెను. (తలకట్టు తొలఁగిన హల్లులు హల్మాత్రములు). ఒక యక్షరముక్రింద నొక యక్షరము నిఱికించుట యనువిధానము మానవలెను. లిపులెల్లఁ బ్రక్క ప్రక్కలనే ఉండవలెను. అనఁగా నిట్లు.

దివ్యద్వని-అను పదమును 'దివ్యధ్వని' అని వ్రాయ వలెను. రెండిటికంటే హెచ్చుగా హల్లులు సంయుక్తములై యున్నప్పుడు మాత్రము, కదపటి హల్లుగాక తత్పూర్వపు హల్లులు, తలకట్టు లేనివిగా నుండునుగాన, ఒక దాని క్రింద నొక దానిని బెట్టినను బెట్టవచ్చును. ఎట్లనగా - 'ష్యావాతంత్ర్య' అను పదము 'ష్యావాతంత్ర్య' అని వ్రాయవచ్చును. ఇట్టి మార్పువలన బాలురకు హల్లుణితపు ఒత్తును నేర్చుకొనవలసిన శ్రమము తొలగను. ఉచ్చారణరీతి ననుసరించి లిపిరీతిని నేర్చుకొనుట యగును.

ముద్రణమున నీమార్పు బహుసుఖావహము. బంతిలో నక్షరము లెల్ల దీర్చినట్లుండును. ప్రతిపదము అక్షరము క్రింద నక్షరము వచ్చి బంతి వంకరవోదు. 'హాఫ్ బాడి, ఫుల్ బాడి' టైపుల గజిబిజి యుండదు. సమ్మతమగుచో రెండింటికంటే నెక్కువ హల్లులు సంయుక్త మైనప్పుడు మాత్రమే తలకట్టు లేని హల్లులు అక్షరము క్రింద నక్షరముగా నేర్పడును. అది యసాధారణముగా నెక్కుడనో వచ్చును. కాన యంతచిక్కుండదు. కాని యిక్కడ నసౌకర్యమువలెఁ దోచఁదగిన విషయ మొక్కటి యున్నది. ఏదనఁగా - సంయుక్తాక్షరములు హల్లుక్రింద హల్లుగాఁ గాకుండ ప్రకృప్రకృగాఁ గూర్చుటచేత నిప్పటి లిపియాక్రమించుకొను స్థలముకంటే నీ మార్పు లిపి హెచ్చుస్థల మాక్రమించుకొనునుగదా అనునది. ఇది యోచింపఁదగినదే. ఒకానొక యాంగ్లాభిమాని ప్రముఖుఁడు ఆంధ్రలిపిని దొలఁగించి తత్ స్థానమున నాంగ్లలిపిని చొప్పింతుమేని నూఱుపుట లాక్రమించుకొనుగ్రంథమును ఏఁబదిపుటలలో సమకూర్చ వచ్చు నని కొన్ని యేండ్ల క్రిందట వాదించుట వింటిని. ఇంగ్లీషక్షరములు బెక్కుక్షరములను గూర్చనగు నని యా లిపిజ్ఞు లనిరి. అట్లు తలఁచువారుండఁగా నే నిపుడు పేర్కొను లిపిసంస్కారము ఇప్పటి లిపికంటే హెచ్చుస్థల

మాక్రమించునదిగా నుండునేని యది ప్రాజ్ఞసమ్మతము గాకపోవచ్చును. కాని యీ సంస్కారము నిజముగా నట్లు హెచ్చుస్థల మాక్రమించుకొనదు. వ్రాతలో నించుకంతస్థలము హెచ్చుతగ్గు లగుటలోఁ జి క్కుండదు. అచ్చులో స్థలము పెరుగుటమాత్రమే చిక్కు. అచ్చులో లిపిక్రింద లిపి నుంచి కూర్చినట్లు కన్నట్లుచున్నదే కాని, వాస్తవమునకు (హాఫ్ బాడీ తప్ప) ప్రక్కనే ఉండును. వానిని గూర్చుటలోఁగొంచె మించుమించుగా విడఁబడిచి వ్రాసిన నెంతస్థల మాక్రమించుకొనునో యంతస్థలమును వెనుక ముందుల ఆ 'స్పేసు' ఆక్రమించుకొనుచున్నది. పైగా బంతి వంకరవోవుచున్నది. అట్టి సంయుక్తాక్షరములు గల బంతికొఱకయి కొన్ని 'లెడ్లు' ఎక్కువ వేయవలసివచ్చుచున్నది. కాన వీనిని గలిపి కట్టుకొనినచో నంతగా నీ మార్పు హెచ్చుస్థల మాక్రమించు కొనునది గా దని యేర్పడును. మఱియు ఋ,బూ,ఘ,రఘ,మ,య,ఱ, హ-లలో జరపఁబడిన మార్పులవలని స్థలలాభము కొంత గలదు. కావున నిది యంత యనర్థావ హము గాదని నాతలంపు. అఱవలిపి యీ విధముననే కలదు. అందు లిపిక్రింద లిపి చేరదు. దానివలన వారి కెట్టి యసౌకర్యమును లేదు.

ఈ మార్పుచే హల్లుల యొత్తులు ధ్, ధ్, ధ్, ధ్ మొదలగునవి అక్కరలేకపోవును. అజ్ఞాతచిహ్నములను వేఱుగాఁబోతపోసి తలకట్టు లేకుండఁ బోసిన హల్మాత్రములమీదఁ జేర్చుటకు వీలు గలుగును. సంయుక్తాక్షర మందలి హల్మాత్రములు తలకట్టు లేకుండఁ బూర్వమున నుండి కడపటి హల్లు అచ్చుతోఁ గూడియుండుట గుదురును.

మొత్తము లిపియెల్ల నిట్లు మార్పఁగా నచ్చుకై పోతపోయవలసిన రేఖాచిహ్నములు ముప్పదియైదుమాత్రమే యగును. వర్గద్వితీయ చతుర్థములకు, ళ,ఱ,ష - లకుఁబెట్టవలసిన ఒత్తుగీత యొక్కటి,

వర్గానునాసికములకుఁ బెట్టవలసిన చంద్రకళ ఒక్కటి గలవు. ఈ రెంటిని జేర్చుకొనఁగా ముప్పదియే డగును. ఇప్పుడు ముద్రణములకై యుపయోగింపఁబడుచున్న చిహ్నములు 500 లలో 463 తగ్గి పోయినవి. ముద్రణమున కీ మార్పు అమితోపకారకముగదా!

ఈ మార్పునుబట్టి టైపుమిషనును సృష్టించుట కడుసుకరముగదా!

దంత్యములగు చజలకు వేఱు లిపు లక్కఱ లేదు. ఇప్పుడు వాని భేదము నెవ్వరును లిపిలో పాటించుట లేదుగాని కావలెనని యభిమానించు వారికై ప్రత్యేకలిపి కల్పించితిని. రేఫమునకుఁ బూర్వపులిపిలో వలపలిగిలక - = అను చిహ్నమును, నకారమునకు = అను చిహ్నమును గలవు. ఈ లిపు లభిమానింపఁ దగినవి. కాని వలపలిగిలక 'వగ=ము' అను విధమున వ్రాయఁబడును. ఇది 'వ=గము' అనువిధమున మార్పుట ఉచ్చారణానుగుణము. అప్పు డది డాపలిగిలక యగును. ఇష్టమేని వీని నుంచుకొన వచ్చును. అనిష్టమేని మానవచ్చును. కర్ణాటాంధ్రలిపులకుఁ జాల సాన్నిహిత్యమున్నది గాన, ఉభయలిపులకు నైక్యము కలుగుట యుభయ దేశముల వారికిని జాల లాభకర మని నా యీ సంస్కారములో కర్ణాటలిపిరీతిని కొంత చేకొనుటయ్యెను. ఉభయలిపులకు నైక్యము పొసగుట నాకోరిక.

(శ్రీ భోగరాజు పట్టాభిసేతారామయ్యగారు లిపిసంస్కారమును గూర్చి వ్రాసిన జాబు ఆనాటిదిది. తదుపరి యిందున్న విధమున మరి కొన్ని సంస్కారములనుగూడ శ్రీ శాస్త్రిగారు కావించిరి)

బంధు
19/4/48

ప్రేమీ,

తమరు భారతిలో

వరము లింబితిని ఇచ్చియ్యమను
చదివితోలు. అతిమలము
18 అక్షరములతోలు, 17 వ
లలు ఇతతోలు, మొంతి అను
రుచి, పేమును చేయగలగు
యగులు. కాని 'వ' కులు,
'వ' కులు,
చేదములకు అక్షరము.
చే అతగించవలెను..

భోగరాజు వలదొచ్చినతా
రామలలిత.

ఆర్యా,

తమరు భారతిలో ప్రచురించిన వ్యాసము చదివితిని. అయిదు బళ్లు 18 అక్షరములతోను, 17 పొల్లులతోను పూర్తి అగుటచే టైపుకు వీలుగ నుండును. కాని వ కును య కును భేదము బహు తక్కువ.

చిత్తగించవలెను

భోగరాజు పట్టాభిసేతారామయ్య.

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

జననము : 07-02-1888

యోగసిద్ధి : 29-08-1950

తల్లిదండ్రులు : శ్రీమతి శేషమ్మ, వేటూరి సుందరశాస్త్రి

జన్మస్థలము : పెద్దకళ్ళేపల్లి - దివి తాలూకా - కృష్ణాజిల్లా

సాహితీసేవలు : సాహిత్యాన్నీ, యోగాన్నీ ఒక సాధనంగా, మహా తపస్సుగా గ్రహించి, వాఙ్మయ వికాసానికీ, జగద్ధితానికీ నిరంతరం పరిశ్రమించడం.

అన్నమాచార్య సంకీర్తనలను వెలుగులోనికి తెచ్చి, ప్రకటించి, ప్రచారం చేయడానికై కృషి చేయడం.

ప్రతి సంవత్సరం అన్నమాచార్య వర్ధంతిని తిరుపతిలో నిర్వహించేందుకు ఏర్పాటు.

ఎస్.వి. ప్రాచ్య పరిశోధన సంస్థ, ఎస్.వి. మ్యూజియం స్థాపనలో విశేషకృషి.

ఆంధ్రాభిమానం : “ఆంధ్రభాష అమృత మాంధ్రాక్షరంబులు
మురువులొలుకు గుండ్రముత్తియములు,
ఆంధ్రదేశ మాయురారోగ్యవర్ధకం
బాంధ్రజాతి నీతి ననుచరించు”

విశిష్టతలు : కవి, పండితుడు, వక్త, రచయిత, విమర్శకుడు, పరిశోధకుడు, యోగి, నిరాడంబరుడు, సమసమాజ భావనుడు, పరోపకారశీలి, జాతీయతావాది, బహుముఖ ప్రజ్ఞాధురీణుడు, తాత్త్వికుడు.

